

ВАСИЛЬ
БОБИНСЬКИЙ

Василий Иванович

ВАСИЛЬ БОБИНСЬКИЙ

ПОЕЗІЇ

Київ
«Радянський
письменник»
1986

84Ук7-5
Б72

Книга избранных произведений известного украинского поэта Василя Бобишского (1898—1938), состоящая из лирики, поэм и переводов, проникнута живым чувством героической борьбы, твердой веры в воссоединение западноукраинских земель в едином Советском государстве.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*О. Є. Засенко, С. А. Крижанівський,
О. В. Лупій, Л. М. Повиченко,
Б. І. Олійник, Б. П. Степанюк*

Упорядкування,
вступна стаття та примітки
М. І. Дубини

Рецензент *П. І. Орлик*

Б $\frac{4702590200-110}{M223(04)-86}$ 91.86

© Видавництво «Радянський письменник», 1986

СЛОВО ПОЕТА БОРЕТЬСЯ

Його ім'я завжди стоятиме в ряду імен нескорених. Поруч з такими, як Ю. Фучик, П. Вапцаров, М. Джакіль, О. Гаврилюк. Поруч з сотнями його земляків — бійців червоної революції, вірність ідеалам якої «перевірялась ними життям і смертю».

Талановитий пост-трибун і ніжний лірик, бойовий публіцист та прозаїк, вдумливий критик і дослідник літератури, майстер художнього перекладу й дбайливий організатор літературного життя в Західній Україні, досвідчений редактор і видавець, Василь Бобинський у тогочасних неімовірно жорстоких умовах білопольської окупації своє життя і діяльність розумів як служіння визволенню трудящих, як обов'язок перед ними. Тому щоденно йшов на ризик, свідомо нехтував безпекою бути фізично знищеним, терпів припинення. За ним стежили, його, тоді «найталановитішого після І. Франка галицького поета» (Д. Загул), арештовували й ув'язнювали, постійно переслідувала поліція, цькували вичученики Донцова, урядова польська преса. Та він не злякався, не скорився «грубій силі» заради єдиної, такої конкретної й водночас такої великої мети: наблизення червоної революції на західноукраїнських землях, дня визволення трудящих і возз'єднання їх з Радянською Україною.

Цій меті присвятив поет не тільки своє життя, а й всю свою творчість, як він казав — всю «енергію розуму і серця». Кращі вірші, поеми, оповідання, статті, які ще за життя їх автора принесли йому широке визнання і були перекладені мовами світу, говорячи словами П. Панча, «воювали, як солдати, кликали людей на барикади, надихали їх вірою в перемогу». Шкода, що поет, життєвий шлях якого трагічно обірвався на сороковому році, якраз у землі творчої зрілості, не дожив до золотого Вересня 1939 року, а відтак не розділив зі своїми земляками тієї радості, в якій була частка і його життя. Та вічно живим, полум'яним залишився він у радянській літературі і в пам'яті народній.

Про себе Василь Бобинський на початку 20-х років писав: «Я уродився (11 березня) 1898 р. в Кристинополі (нині м. Червоноград), в австрійській частині Волині. Мій батько був там залізничним будником (дистанційним черговим.—М. Д.). Дальні роки дитячого й хлоп'ячого віку проживав з батьками в Фельштині, Конюшках Сім'янівських, Каменоброді та Хоросниці¹. Вчився у львівській, а потім віденській гімназіях. Особливо ретельно вивчав гуманітарні дисципліни. Був глибоко обізнаний з українською, російською та зарубіжною літературами, досконало володів, крім рідної, російською, чеською, польською, угорською, німецькою, єврейською, французькою та англійською мовами.

Вірші почав писати ще будучи учнем 5 класу гімназії. Перші ж їх публікації припадають на час імперіалістичної війни, коли В. Бобинський, як і М. Ірчан, С. Масляк, І. Балюк, Р. Сказинський та інші юнаки з галицьких трудових класів, ошукані

¹ Струпи. Антологія української поезії. — Берлін, 1922.

облудними кличами «національного відродження», несвідомо потрапляє в діючі загони «українських січових стрільців», сформованих, як виявилось, українською буржуазією при «високій згоді» цесаря. Твори його тих років, що друкувалися на сторінках газети «Буковина», журналу «Шляхи», а згодом ввійшли до збірки «В притворі храму» (1919), проігнані абстрактними закличками.

Молодий поет іноді говорить про «ошукані мрії», реакційну роль «стрілецтва» в долі українських трудящих, про те важке становище, в якому опинилися вони в буремні роки. З докором звертається він у вірші «Минає рік, як ви відважно...» (з циклу «Роки») до своїх друзів по «легіону»:

За що ж ви йшли? За що життя складали,
Мов барани на вівтарях жерців?
Невже на те ви кров свою пролляли,
Щоб рятувать напівживих мерців?
На те, щоб зрадниками вас назвали!

З лютого 1916-го по квітень 1920 р. В. Бобинський перебував на військовій службі, а відтак його, як і кожного «номера в шинелі», дії та вчинки прискіпливо контролювались. Висловлювати свої думки чи емоції солдату категорично заборонялось, тим більше, коли йшлося про політичні питання. Та незважаючи на це, молодий поет в «тих критичних умовах воєнного часу», ризикує. Вдаючись до завуальованих метафоричних образів, а інколи й відверто езопівської мови, вітає грозові події в Росії й на Україні, революційне пробудження і здвиг широких мас. Так, у вірші «Буря» картини революції передає за допомогою бурхливого символічного пейзажу — з диким шалінням бурі, кривавим дощем, грізним громом, Стрибожкими стрілами, що рвуть «темінь почі». В настигній поезії «Вий, бурє!» відповідний опис природи

поет переносить на людську сутність, закликає бурю (поширений тоді символ революції — згадаймо хоч би М. Горького, В. Еллана чи П. Тичину) розкувати людей з «пітьми оков», ламати «рабство, брехню, зраду». Дуже близько до цих поезій стоїть вірш «Братам». У порівнянні з ними він вирає більш реалістичним зображенням соціальних подій. В. Бобинський висловлює тут захоплення широчиною розмаху та ідеалами назріваючої соціалістичної революції, вітає її життєдайний подих і закликає земляків своїх наслідувати приклад братів зі Сходу:

Гей, браття! Гляньте, там зоря,
Маленька зіронька на путь
Нам шле проміння... Вічна тьма
Вже гине... Гляньте, там ідуть
Ряди старих борців у бій
З суворим блиском у очах...
Гей, брате рідний, брате мій,
Хватайся за зброю, йди на шлях
Туди — за ними... Йди на бій!!

В структурі вірша, образній системі відчуються блоківські мотиви, зокрема поеми «Дванадцять», переклад якої українською мовою так блискуче згодом здійснив В. Бобинський. Та й розуміння завдань революції теж надто близькі до розумінь О. Блока, який вважав, що «дело художника, обязанность художника — видеть то, что задумано, слушать ту музыку, в которой гремит разорванный ветром воздух»¹.

Безумовно, В. Бобинський уловив цю «музику» революції, глибоко осягнув соціальну сутність ідеалів, піднявся до усвідомлення рівня її завдань та перспективи. Підтвердження цьому — аналізовані вище його вірші, які водночас яскраво свідчать і про ідей-

¹ Блок А. Собр. соч.: В 2-х т. М., 1955, т. 2.

не зростання їх автора як співця й сурмача червоної революції.

Революційний нафос багатьох творів В. Бобинського 1917—1919 рр. відчули і його видавці. Тому, вдаючись до різних маніпуляцій, включаючи й відверту фальсифікацію, намагалися локалізувати значимість окремих творів поета, притупити їхнє ідейне звучання. Зіставлення першодруків ряду творів з публікацією їх у збірці «В притворі храму» засвідчує те, що видавці не тільки «підправляли» окремі слова, фрази, а й опускали з творів рядки і навіть цілі строфи.

Під впливом Жовтневих подій серед частини колишніх «стрільців» поглиблюються класова диференціація, революційні настрої, настає остаточне й «жорстоке прозріння», а відтак окремі з них (як-от В. Бобинський, М. Ірчан, С. Мельничук, П. Шеремета та ін.) вступають в ряди Комуністичної партії¹, ведуть серед «стрілцтва» широку проагандистську роботу і як наслідок — значна їх частина перейшла на бік Червоної Армії й взяла посилену участь в утвердженні Радянської влади на Україні.

Кращі з аналізованих вище творів свідчать, що перехід В. Бобинського на бік революції був ним давно ідейно й творчо підготовлений. Тільки людина, що серцем і розумом поділяла її високі засади, могла саме перед переходом — 3 квітня 1920 р. — написати такий талаповитий твір, яким є переспів відомої революційної пісні Л. Радіша «Смело, товарищи, в ногу». Причому так органічно й вдало пристосувати його до конкретних умов громадянської війни та адресувати саме своїм друзям по зброї — «червоним стрільцям». Недаремно ж і названо цей переспів «Піс-

¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва (далі — ЦДАЛМ) УРСР, ф. 575, оп. 1, арк. 18.

ня стрільців-пролетарів». У творі чітко визначені ідеали митця — служити «стягу влади Радянської», «скинути гніт віковичний з ізогнутих спиш» широких трудящих мас, виступити проти «вражої сили пана й ката-царя». Відтоді «червоне» відверто стане провідним кольором поета, з лексики його безслідно зникне стоїтичне «я» і появиться всесильне «ми». Появиться як лейтмотив віра в неодмінність перемоги пролетарів, які б випробування не випали на їхньому шляху до неї.

Панських катів не жахнеться
Буря червоних стрільців.
Грянем — і світ весь займеться
Местю повсталих рабів.

З середини квітня 1920 р. В. Бобинський у Києві. Тут він зближується з П. Тичиною, Д. Загулом, А. Савченком, зустрічається з керівними діячами Галбюро КП(б)У, бере участь у роботі з'їзду червоних старшин¹, якийсь час працює в редакціях газет «Червоний стрілець» та «Галицький комуніст». У віршах київського періоду — «Най же ворог тремтить», «Пісня галицького злидаря» та ін. — поет звеличує рідний український Жовтень, який споконвіку визрівав у низах трудової України і спалахнув грізним ударом по одвічній кривді, показує, що тільки безкомпромісна боротьба з гнобителями, боротьба жорстока й кривава, приведе до поліпшення долі широких мас. Радіє від того, що і його земляки запалились цією боротьбою, що й вони, переборовши підступність націоналістичної буржуазії, стали зі зброєю в руках за своє соціальне й національне визволення. Так, у «Пісні галицького злидаря», що стала справді мистичною програмою західноукраїнського трудящого люду, поет

¹ ЦДАЛІМ УРСР, ф. 575, оп. 1, спр. 4, арк. 48.

подає крупним планом збірний образ повстанця, Жовтнева революція в якому пробудила почуття особистої гідності, спрямувала зусилля, викликала в душі невичерпні запаси енергії і героїзму.

Відний досвід «братів зі Сходу» стане мірилом і зразком його діяльності, основою його несхитної віри в кінцеву перемогу. Звертаючись до чужих і «своїх» поневолювачів, герой твору кидає їм в обличчя грізні й сильні слова:

Ні, кати! Піду в світ,
Піду на схід сонця,

бо певен, що знайде там «оборонця» і що, повернувшись з ним «до рідної хати», здійснить вічно жадане:

На панів, на катів
Буде помста і гнів—
Виб'є день розилати.

В червні 1920 року В. Бобинський повертається в Галичину.

Повертається ідейно загартованим бійцем, поетом з чітко вираженим більшовицьким світоглядом і не менш чітким завданням — «продовжити комуністично-пропагандистську діяльність на галицькому терені». Про це 1931 року писав поет в одній з трьох шпих збережених «Автобіографій»¹.

З метою конспірації він якийсь час «поправляв здоров'я, відсиджуючись на селі» (Хоросниці Мостиського повіту). А восени 1921 року ЦК КПСГ викликав його до Львова, міста, що було тоді не тільки форпостом білопольської реакції, осиним гніздом буржуазно-націоналістичної ботокудії, а й центром комуністичного підпілля, революційних сил у Західній Україні, які,

¹ ЦДАЛМ УРСР, ф. 575, оп. 1, спр. 134, арк. 3/зв.

незважаючи на жахливі умови переслідування й терору, з кожним днем зростає її міцність.

Понад два роки В. Бобинський редагує нелегальні комуністичні видання; виконуючи партійні настанови, робить спробу об'єднати (хоч і безуспішно) ліві літературні сили Західної України навколо друкованих органів, а в травні 1923 року стає неофіційним редактором журналу «Нова культура» — легального органу УСДП, а насправді ЦК КПЗУ, про що свого часу писав М. Ірчан М. Тарновському¹. На сторінках цього журналу друкувалися праці К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, керівних діячів КПЗУ, а також твори молодих західноукраїнських революційних письменників. Та й взагалі «Нова культура», як справедливо відзначалося в критиці, була «першою на західноукраїнських землях літературною трибуною»². В роботі журналу брали участь К. Пелехатий, С. Масляк, С. Тудор, А. Чарнецький, Л. Томашевський, Р. Заклинський, І. Ткачук, В. Гадзінський та ін. Вони й склали перше ядро пролетарських письменників Західної України. Їхні твори, а ще твори радянських та зарубіжних прогресивних митців, заповнювали літературну частину журналу.

Видавати комуністичний журнал в тих неймовірно жорстоких умовах окупації, пропагувати марксистсько-ленінські ідеї, обстоювати гідність і права широких мас, надихати їх на визвольну боротьбу було тоді справою вельми подвижницькою: арешт і ув'язнення їй ціна, чого, до речі, й не уникнув В. Бобинський. У листопаді 1923 року його заарештувала поліція. Підстава: «приналежність до Комуністичної партії». Півторамісячне слідство не підтвердило звину-

¹ Про це див. також: Львівський облдержархів, ф. 110, оп. 3, спр. 35, арк. 30.

² Ткачук І. Революційно-пролетарська література на Західній Україні.— Х.: Рух, 1932.

вачення — і «за відсутністю доказів» поета в середині грудня звільнили з-під арешту¹.

Нестерпна соціальна дійсність, денационалізація і переслідування будь-якого «живого» слова, дике хазяїнування пілсудчиків на залитій кров'ю західноукраїнській землі, матеріальні нестатки породили сумні нотки в ліричній поезії В. Бобинського початку 20-х років. Йдеться про вірші, що друкувалися на сторінках журналів «Митуса», «Літературно-науковий вісник», «Світ» та інших періодичних органів, а згодом увійшли до збірок «Тайна танцю» і «Ніч кохання». Ідейний зміст поезії цих збірок певірно визначали як деякі критики 20—30-х років, так і сучасні літературознавці. С. Трофимук, наприклад, шукаючи «окружні дороги», ладен був зарахувати В. Бобинського до прихильників польського «Авангарду» чи «Скамандера», хоч водночас не зміг не визнати, що поет на «сто поверхів вищій» від представників пазвапих груп, що він «ніколи не втрачав почуття перспективи», що і в «цей сумний період (I пол. 20-х років.— М.Д.) його не полишала свідомість великих суспільних завдань»².

У заголовному вірші збірки «Тайна танцю» В. Бобинський ставить перед тогочасною поезією питання: «Грядеш? Камо?» А далі, всім змістом, книжка відповідає на нього: поет не має права відвертатись від контрастів життя, тремтіти перед «сліпою пільмою», «ховатись у петрі», коли «багрянить груди» кров братів. Поет мусить «сліпнути від болю», та бути в передніх лавах, не здаватись утомі, запалювати зневірених власним прикладом, вкладати «караючий меч» в руки тих, хто зневірився, та долею покликаний боротись. Звертаючись до них, він заявляє:

¹ Львівський облдержархів, ф. 110, оп. 3, спр. 35, арк. 32.

² Трофимук С. На світанку нової доби.— Вітчизна, 1967, № 8.

Я розвію, спалю вашу в'ялу печаль,
Ваші згорблені спини розігну.
Я скую з мого блиску невблаганну сталь,
Гроном радості в вічі вам мигну.

(«Як свічада»).

Не відчай, не розслабленість, не скепсис міщанина — провідні мотиви лірики В. Бобинського 1921—1924 років. Ними є рух, воля, заклик до боротьби, показ її мети, віра в кінцеву перемогу. У вірші «Ранок», наприклад, поет радіє, що «ранок уже сміється», і герої тепер хоче «спалити печаль гелотів-рабів», збити з них «відважних воїв». В. Бобинський неодноразово акцентує в збірці, що в полі його художницького зору тогочасна соціальна дійсність. Саме вона, ота жорстока окупаційна «ніч», спонукає його кинути чітке й виразне гасло боротьби:

Браття! Покиньте ідолів непростених!
Браття! В заступи власні повірте!

Це не поодинокий безкомпромісний заклик. У вірші «Крайка» В. Бобинський умотивовує дві частини («крайки») дійсності — поневоленої шляхтою Західної України застрашеного «вчора» і збуреного революційним рухом «нині», а в творах «Сліпнути од світла», «Усміхи па зорях» і особливо «З вирів-вихрів» передає свою й мільйонів західноукраїнських трудящих віру в перемогу над ненависним гнітом:

Гей, громе-жаре, з хмари вдар,
А ми ясних сузір досягнем!

І вінок сонетів «Ніч кохання» на відміну від тогочасної писанини О. Бабія, Р. Купчицького чи О. Мельника, не є копірським в болоті міщанських забажок, а піснею здорової любові молодих сердець, які на хвильку відійшли від «вуличного гаму», аби дати «но-

вому дню пове життя». І цим «вінком» В. Бобинський протестує проти затхлої дійсності, бо мріє про красу й добро «дня, що має народитись» і передати наступним поколінням «життя нового грань». І тут поет свідомий того, що несправедливість і обездоленість стали нормою й прозою, де люди не живуть, а просто існують, і ніщо, навіть любов, здавалося, не здатне було їх зблизити між собою. Поет, однак, стверджує, що справжня краса відносно між людьми, їх жадання розкутої волі не можуть бути подолані жорстокістю «злидених днів», буржуазних хижих законів. Він переносить читача в іншу реальність, більш осмислену, а до того ж і більш природну — реальність поезії, краси, любові. Відчуття єдності й єднання він намагається повернути своїм сучасникам знову, мріє про те, щоб «стерти з їх віч прокляття втоми». Поет повертає їх пам'ять до тієї втраченої разом з мрією свіжості погляду, яка і серед щоденних незгод дозволяє розуміти життя як боротьбу, серед мук і тортур пам'ятати про «день нових народин», коли «весішні мориви вітру» примусять повірити в те, «що в дійсність мрія зміниться невловна».

Спрага донести до читача всю повноту людського буття, всю глибину й безпосередність сприйняття зближує сонет В. Бобинського з живописом та скульптурою, причому поет, як мені видається, прагнув до цього зближення цілком свідомо. Слово тут наче бере на себе завдання різця й пензля.

Всі 15 сонетів при всій своїй глибині й інтенсивності зафіксованих у них філософських роздумів, падають прості тією високою простотою ліричного вислову, прозорою музикальністю, абсолютною пластичністю і видовою суворістю, які примушують забути, що поетична мова — все ж таки умовність.

Уся творчість В. Бобинського докорінно заперечує його приналежність чи то до «Молодої музи», чи до

групи символістів. Поет завжди почував себе бійцем на передньому краї, а це й визначило характер його тогочасної лірики — рішучий, бойовий, наступальний. В рецензії на твори М. Ірчана з книги «Фільми революції» («Нова культура», 1923, № 5), а згодом у одній з програмних статей, опублікованих на сторінках альманаху «Західна Україна» в 1928 р., він, називаючи себе учнем І. Франка, розкрив своє credo, писав, що художній твір «повинен бути зачерпнутий з побуту робітника й селянина, з боротьби свідомого пролетаря з визиском», що першорядне завдання тогочасної пролетарської літератури — нещадна боротьба з усім тим, що «гне спину пролетаря», перешкоджає всебічному розвитку народу. З перших кроків своєї творчої практики В. Бобинський був ворогом аполітизму в літературі, про що згодом скаже так: «Легенду про аполітичність літератури розвіває найкраще саме життя»¹.

В статті «Від символізму — на нові шляхи», по визнаючи символізму, як явища паскрізь реакційного, такого, що є відступом від великих заповітів ідейності й народності мистецтва, В. Бобинський вважає за можливе послуговатися «символізмом Стефаніка», під яким розуміє засоби «скріплення експресії творів»², «гру кольорів», «деякі з системи образів», милозвучність і високу досконалість техніки зображення тощо. Жадання «приходу весни», «ранку, що сповнить очі людей сонцем», настрої суму і туги за цими ідеалами, нездійсненними без кривавої боротьби в тогочасних умовах, В. Бобинський не зміг би передати з такою розмаїтою, витонченою гамою ню-

¹ Бобинський В. Аполітичність літератури. Про західноукраїнські літературні угруповання — Вікна, 1928, № 4.

² Бобинський В. Від символізму — на нові шляхи. — Митуса, 1922, № 1, с. 2.

ансів, якби він не оновив художні засоби досягненнями поезики кращих представників російської й світової поезії, зокрема символізму. До того ж це давало йому, окрім усього іншого, формальні можливості зовні не виділятися серед «галицького Парнасу» і водночас виконувати вимоги підпілля — «утверджувати в офіційних колах думку про себе як про поета нейтрального, заглибленого більше у власні рефлексії»¹.

В. Бобинський ніколи не йшов на компроміси з совістю, «світоглядно не роздвоювався», а писав так, як жив, — відверто, партійно, принципово. Ні жорстокі умови життя, ні цькування поета, ні підступи видавців, ні звиряче придушення революційного руху трудящих Західної України не вбили в ньому віри в народ, в перемогу над «тьмою, що окутала землю», не зменшили сил і не стишили бажання боротися. Підтверджують сказане як аналізовані вище поезії, так і ті, що друкувались в періодичній пресі, а згодом ввійшли в пізніші його збірки. Такими є «Тюремна колісанка», «Спів крилатих кентаврів», «Женці», «Рубін», «Ранок», «Стріла» та ін. У них поет живе інтересами і прагненнями народу, намагається будь-що пробудити віру в пеминучість соціальних змін. Впевненість у прихід бажаної волі висловлює він у вірші «Тюремна колісанка», написаному під час ув'язнення в тюрмі Бригідки в 1922 році.

Спи, сусідко, темінь ночі
Обгортає цілий світ.
Але вже вродитись хоче
Воля — дивний огнецвіт.

Сподівання волі поєднується тут із закликом до боротьби за неї, з розумінням того, що «щастя з муками сплелось».

¹ *Вовк Михайло*. Василь Бобинський, яким я його пам'ятаю. (Слогади. Зберігаються в мене.— *М.Д.*)

Глибоким політичним звучанням позначеній і на-
півконфіскованій на сторінках «Нової культури»
(1923, № 1) вірш В. Бобинського «Спів крилатих ке-
таврів». Поет не може стояти осторонь класової бо-
ротьби, він прагне бачити «вільний дім», свій народ,
позбавленим «оков, узд, лут», «вільним птахом».
Не випадково її звертається до образу розгнужданого,
пущеного на волю коня, підкреслюючи тим самим
потяг трудящих західноукраїнських земель до волі,
визволення:

І хто нас може поневолить?
І хто нам визначить стежки?
Хто спинить наш нестримний полет?
Яких людей жалкі мізки?
Ніхто! Ніхто!..

В. Бобинський цікавий тим, що висока ідейність
його творів поєднувалася з доскопалістю й дохідли-
вістю поетичного слова. Кожний його вірш написа-
ний іншим розміром, іншою строфою. Навіть у рит-
момелодійному звучанні в кожному окремому випад-
ку відчуються різні інтонації, глибоко обумовлені
змістом висловленого. Так, наприклад, аналізовані
вище поезії «Буря» і «Вий, буре!» написані на тему
революції, проте вирізняються своєю формою, архі-
тектонікою вірша. В першій з них автор удається
до синтаксичних переносів у віршованому рядку:
слово першого рядка переносить у другий, і, таким
чином, перенесене слово переймає на себе функцію
цілого рядка:

Шаліє буря з Диких Піль
Лісами.
І котить гнів свій і свій біль
Ярами.

Інтонаційні паузи служать своєрідним фактором
організації довільного ритму мови. Така організація

строфи наче підкреслює повільний, але наростаючий, до того ж непереможний подих бурі.

Строфа другої поезії має вже іншу побудову, оскільки нова система емоцій вимагала її нових особливостей віршованої мови.

Вий, бурє! На крила могуті
Загибель візьми і неси
На пивн, в безділлі дрімучі.
На гори, на звори, ліси.

В порівнянні з попереднім віршем тут маємо нові рядки, знову ж, проте, з цілим рядом інтонаційних пауз. Інтонаційні паузи, знаки оклику, повтори сполучення «вий, бурє!», синтаксично й графічно творять саме таку ритмомелодичку строфи. Цьому підпорядковані й словотворчі засоби.

Залежно від того, що хоче сказати поет, про що пише, міняється не тільки строфічна будова вірша, а й його ритміка, темп мови. Він то широкий, мелодійний, то плавний (як у вірші «Скажи мені казку...»), то бадьорий, піднесений («Розтинався сміх дзвінкий», «Якби я був вітром буйним»), то повільний, важкий, напівспадаючий, як затихання вітру.

Як бачимо, лірика В. Бобинського — цікаве явище як за змістом, так і за формою — акварельною прозорістю барв, мелодійністю, музикальністю вірша. Молодий поет уже на початку творчого шляху показав себе справжнім майстром інструментовки, умів звуками відтворити образи її картини, відчутті майже фізично.

Та й взагалі В. Бобинський виродовж усього життя, природно, змінювався. Але все головне в ньому було з самого початку. Він рано зрозумів значення для росту вимогливості до себе і входив у літературу вже з чітким розумінням цього. І це почуття пропіс впродовж відмірених йому долею років.

В липні 1925 року В. Бобинський, за дорученням ЦК КПЗУ, починає при допомозі М. Вовка, Б. Дудикевича та А. Матулівни видавати тижневик «Світло». Добираючи відповідні матеріали з місць, публікуючи гострі публіцистичні статті, віршовані памфлети й фейлетони, політичну лірику, передруковуючи звіти й інформаційні повідомлення про успіхи Радянської України, твори радянських авторів, В. Бобинський перетворив газету в трибуну революційної агітації, в орган, який «привчав народ думати категоріями, прийнятими комунізмом, підготовляючи... ґрунт, щоб викликати загальну соціальну революцію і державний переворот... на зразок Радянської Росії»¹.

Цьому сприяли і власні твори редактора — його віршовані фейлетони, підписані псевдонімом Шершень, а також громадянська лірика — вірші «Після жнив», «Чорпозем», «Зимова балада», «Чорна симфонія», «Ніч» та ін. Вони відбивають гнітючі сторони суспільного життя, засвідчують щиру любов поета до трудового народу, який тепер не хоче миритися зі своїм підневільним становищем. Ліричний герой не розуміє свого життя без боротьби, а самотність, відірваність від народу — не для нього («Чорна симфонія»). Його рідні посестри — боротьба, дія, протест, а мрія — «створити... другий небосхил», віддати всього себе впровадженню в життя цього ідеалу.

23 квітня 1926 року за розпорядженням окружного прокурора В. Бобинський, редактор тижневика «Світло», за те, що «поширював заколотницькі ідеї, презирство й ненависть до ладу Речі Посполитої, захоплював до соціальної революції», був заарештований і ув'язнений у слідчій тюрмі Баторія. Мабуть, не раз

¹ Революційна діяльність західноукраїнських пролетарських письменників. Зб. архівних документів.— Львів: Книжково-журнальне вид-во, 1959, с. 18.

упродовж піврічної покари згадувалася постать його геніального вчителя Івана Франка, який теж сидів за цими мурами, згадувалися його «Тюремні сонети», сповнені прихованого вогню нескореності.

І от уже лягають на папір строфи поеми про Франка. Не Франко-побіжчик, а Франко-борець, сучасник, Вічний Революціонер і воїн за соціальне й національне визволення, людина, найвищим ідеалом якої було служіння своєму народові,— ось хто стояв перед очима Бобинського.

«Смерть Франка» — твір ліро-спічний. У його основі конкретні факти з біографії великого Каменяра. Факт смерті Франкової став у ній вихідним пунктом при створенні цілісного образу поета. Саме він дозволив авторові зробити екскурс у життя Франка-борця. Основним засобом при змалюванні образу Франка є показ внутрішньо-психологічного стану героя.

Сюжет поеми розгортається з наростаючою напругою, концентруючись навколо долі Франка. Розповідь про життєвий шлях героя переплітається з картинками тогочасної дійсності, назріваючої на західноукраїнських землях соціальної революції.

У першій частині, в урочистому зачнні до поеми, накидані загальні контури монументальної постаті Франка. Бобинський зі всього багатогранного Франкового життя бере одну найголовнішу деталь — революційність великого поета.

Поет згадує все життя Каменяра — «блукає» тими ж давніми доріжками, якими ходив хлоп'ям малий Франко, заглядає в кузню Яся, де «жар пашів, де міх бурчав, сопів», говорить про його шкільні роки, про намагання розібратися у суті життя, бо книги мало задовольняли юнака: «правди в них якісь недоговорені, неповні...». І народжується Франко-революціонер, який говорить про тяжке життя простолюду в Галичині:

Мов скот, живе погноблений
 мужик,
 Життя його пса панського
 не варте...

У чорних контрастах життя відчувається присутність «Великого шуму» — і який жаль, що цей шум стихійний, інакше б, мов грім, загоготів: «Устань, хто жив, і будьмо люди, не собаки!»

І тоді гримить заклик, вкладений в уста Франка:

Гей, Шуме, вдар, загогочи,
 Нехай тремтять тирани
 у палатах,
 У крові їх гідкій ополощи
 Цей світ, що в дибах нидіє
 і гратах!..
 Гей, юносте! Який чудовий світ
 Збудуєм ми, як світ старий
 загише!

Звучать ці слова актуально, громово, перегукуючись з жаданою метою боротьби трудящих західноукраїнських земель за возз'єднання з Радянською Україною.

Мовчать стіни тюрми. Так само мовчали воєни, коли сидів за ґратами Каменяр. Та ні, не мовчали. Бо там Франко зустрічався із «закутими в пута скалорубами», своїми героями, що, злившись в єдиний сильний кулак, лупають скелю гніту і безправ'я.

У нестримному пориві боротьби губиться відчуття часу, передсвітній хаос «сплітає минувшину з будучиною». А над усім цим, над основним мотивом симфонії, звучить поетів паказ: «Лунай скалу! Сконай, та будь несхитний!»

В. Бобинський не прощається з своїм героєм. В пролозі він наголошує на тому, що мільйони скалоломів пробудилися і з новою силою і надією взяли за молоти, щоб здобути жадану волю.

За своїми жанровими ознаками «Смерть Франка» —

біографічна поема. Розгортання фабульної магістралі, як видно з наведеного вище, перемежується в ній ліричними відступами, картинами побуту, пейзажними малюнками, монологами тощо. Мотиви класової боротьби тісно переплетені з ліричною, інтимною темою, що складає інтимну душу поеми. Епічна майстерність поета досягла в цьому творі найвищого розквіту. Це виявилось в умінні надати творові композиційної стрункості і стильової цілості, в майстерній ліпці характеру, в підпорядкуванні всіх цих засобів завданню глибокого розкриття внутрішнього світу персонажа. Живий і колоритний образ героя, щирий і зворушливий тон розповіді — все це робить поему значним художнім твором.

Багато є художніх творів, присвячених великому Каменяреві. І один з найталановитіших — поема В. Бобинського. Написана в тюрмі Баторія і присвячена десятим роковинам смерті геніального поета, вона стала гімном нескореності, полетіла над світом, знайшовши теплий прийом і схвилювані відгуки мільйонів читачів не тільки в Західній Україні, але й у багатьох країнах світу, зокрема в Канаді, США, Польщі, Чехословаччині, Болгарії, Німеччині. 1927 р. на конкурсі, оголошеному ЦКЮ УРСР до 10-річчя Великого Жовтня, поему було відзначено другою премією (перша премія присуджена В. Сосюрі за поему «Відповідь»). У «Передньому слові» до канадського видання поеми М. Ірчан з цього приводу писав: «В десять роковини смерті Івана Франка молодий робітничо-селянський галицький поет В. Бобинський створив йому такий пам'ятник в українській літературі, як ніхто з наших творців»¹.

¹ *Ірчан М. Переднє слово.* — В кн.: Василь Бобинський. Смерть Франка: Поема — Монреал (Канада), бібліотека «Новий світ», 1927, число 29.

З 1925 року починаючи, В. Бобинський часто друкується в зарубіжній пресі. Його вірші, актуальні проблематикою, широкі за темами, емоційно насичені, входять до антології української поезії німецькою мовою, друкуються в перекладах на чеську, польську, болгарську, англійську мови. Особливо багато творів В. Бобинського знаходимо па сторінках прогресивних українських видань США і Канади. Ще в 1926 р. журнал «Робітниця», редагований М. Ірчаном, вмістив його гостровикривальні вірші «Делегація» й «Апострофа». На початку 1927 р. тут був опублікований п'ятий розділ поеми «Смерть Франка» під назвою «Зів'яле листя». Тоді ж, до речі, в Монреалі ця поема вийшла окремою книжкою. На початку 30-х рр. па сторінках «Робітниці» В. Бобинський опублікував вірш «Рука на бруку», а в «Українських щоденних вістях» — фрагмент з незакінченої поеми «Слова в стіні» і ряд перекладів творів Е. Вайнерта, В. Броневського, М. Светлова та ін.

ЦК КПЗУ, відчуючи потребу спеціального літературного органу, па який покладав великі масово-агітаційні завдання, на початку 1927 року доручає В. Бобинському порушити клопотання перед властями. Після тривалих зволікань дозвіл було одержано — і в листопаді цього ж року поет розпочинає видання місячника «Вікна». Вихід у світ цього журналу був однією з найважливіших подій політичного й літературного життя 20-х рр. і свідчив про наявність революційних літературних сил у Західній Україні. За неповних два роки навколо журналу скупчилось кілька десятків талановитих робітничих і селянських письменників, що дало можливість скликати в травні 1929 року Першу нараду пролетарських письменників Західної України й створити літературне об'єднання «Горно», відповідальним секретарем якого був обраний В. Бобинський.

У «вікнівській» період, поряд з величезною організаційною і редакторською роботою, він успішно продовжує поетичну діяльність, друкує ряд бойових творів. І взагалі «вікнівський» період у творчості поета чи не найбільш продуктивний, оскільки поряд з віршами В. Бобинський подає багато перекладів із прогресивних поетів світу, виступає з рецензіями та публіцистичними статтями.

Вже в першому номері «Вікон» він на чільному місці вміщує уривки з «Балади про дві гіпсові маски», присвяченої пам'яті Сакко і Ванцетті, безневинно страчених американськими властями в 1927 році. Поет кидає гнівний виклик світу соціальних контрастів і тиранії, світу, де закон і смерть тільки для тих, що «бунт готують» і, таким чином, змушує читача глибше вникати в смисл змальованого, замислюватись над своїм підневільним становищем.

У наступних номерах «Вікон» В. Бобинський розвиває робітничу тематику, розпочату циклом «Гейзери на тротуарах». Так, у віршах «Швачка», «За вітринами сонце», «Наростання» змальовує соціальні контрасти: світ золота й діамантів з одного боку, а з другого — світ страждань, голоду й паруги. Нестерпне життя низів автор сміливо порівнює з «ямами», «норами», де «труїть густий, як гній, нестерпний, п'яний чад», де «горде чоловіцтво, в липкій блювотині затоптане, гниє». А водночас протестує проти такої соціальної несправедливості.

Відверто революційний зміст вкладає поет в уста героїні вірша «Коліскова». Мати хоче бачити свого сина революціонером, борцем за щастя трудящих:

Спи, дитино, як на диких горах,
Як на скелях молоде орля.
Вчися слів: «відплата», «помста», «ворог»
І «рукам робітним вся земля».

Глибокий політичний зміст мають також вірші «Зимова балада», «Зелена зелена», «Рука на бруку» та ін.

На початку 30-х рр. В. Бобинський — вже широко-визнаний поет. Про нього багато пишуть, його твори рецензують такі відомі критики й письменники, як Д. Загул, В. Коряк, М. Ірчан, В. Броневський, Ю. Фучик, І. Волькер та ін. Його ім'я ставлять в один ряд з іменами найбільш відомих тогочасних письменників світу.

Відповідно «цінували» В. Бобинського й ідейні недруги. Є. Маланюк, Б. Лепкий, А. Коломієць, Р. Купчинський, визнаючи талант Бобинського, шкодували, що він «занехаяв його», сповідуючи «советофільську програму», а воєвничо заповзяті строчили доноси в поліцію, погрожували фізичною розправою.

Ці погрози набували реальних форм в зв'язку з наближенням в Західній Україні кривавої пацифікації, під час якої піддавалось знищенню все, що чимось не подобалося білопольській вояччині. Тому ЦК КПЗУ наполіг на виїзді В. Бобинського на Радянську Україну. Влітку 1930 року поет з родиною був уже в Харкові. Прийняв радянське громадянство, включився в бурхливе життя столиці. Брав участь в роботі ряду літературних організації («Західна Україна», ВУСПП) і їх друкованих органів — «Червоний шлях», «Життя і революція», «Західна Україна», в конференції революційних письменників світу, в польському секторі Оргкомітету по організації СП СРСР, виступав на вечорах в Комуністичному університеті ім. Артема, на мітингах і перед робітничими аудиторіями, писав для радіо і кіностудії сценарії з життя західноукраїнських трудящих, видав ряд збірок поетичних і публіцистичних творів.

Не забував В. Бобинський і про своїх західноукраїнських братів. Він пильно стежив за подіями в

Західній Україні, діяльністю «Вікон», радив, як краще формувати журнал, які матеріали добирати, чого слід уникати, друкує твори «Впливобогічний шкід» та «Рука на бруку», а також «Кайданшицький аркан», «Розп'ятий скрипаль», фрагменти з «Поєми про дітей» та ін. У них він різко виступає проти шляхетського режиму і всіх тих, хто прислужує йому. Поет вірить, що невдовзі і над західноукраїнськими землями маюрітима червоний прапор визволення.

На Радянській Україні розширився творчий діапазон митця. Збагатились ідейні основи його творів, позбавлених зайвої патетики, повних динаміки, психологічного напруження і внутрішнього вогню. Поет пише про тріумфальний розвиток молодої Країни Рад і про того, хто «окрилював велетнів світ» та «визначив шляхи людству» — В. І. Леніна (вірш «Сім років»), виступає проти наліїв нової війни («Газетний газ», цикл «Стрільниця»), а поряд з цим багато уваги приділяє змалюванню революційних подій в Західній Україні (поєми «Народження республіки», «Запалюєм вогні» та ін.).

До речі, ліро-епос займає особливе місце в поетичному набутку В. Бобинського. Крім поеми «Смерть Франка», до його активу слід віднести й поеми: «Пісня про пісню», «Запалюєм вогні», «Поєма про дітей», «Метафори», «Маршал», «Der Bluthund» і, зокрема, «Народження республіки».

Поєма «Народження республіки» — твір багатий проблематикою, її філософським підґрунтям. Тут волю автора зіткнулися життя, смерть і безсмертя, початок і кінець людських починань, особа й колектив, стверджувальне й заперечне, трагічне й героїчне. Умовне тісно пов'язане в ній з реальним, минуле посилює сучасне. Вимріяна західноукраїнськими трудящими неодмінна перемога над силами білопольської окупації і внутрішньої націоналістичної реакції

переконаливо вмотивовується тут (у третьому розділі поеми) конкретними фактами з героїчної історії КПЗУ, показом суттєвих сторін суспільно-політичного становища й розвитку революційно-визвольного руху в усій Західній Україні 20—30-х рр. Такий композиційний прийом екскурсів у минуле революційного краю, залучення достовірного матеріалу, фактів буйного порядкування на західноукраїнських землях білопольських санаційних властей, безперечно, посилює картину святої помсти над окупантами.

Поет послідовно нагнітає чорні барви, вдається при цьому до кінематографічних напливів, різких зміщень відповідних соціальних картин, красномовних пейзажних замальовок — і перед нами зримо постає революційно збурена червона Західна Україна. Палає полум'ям не тільки Львів. Іскрою зайнявся порох людського гніву на Поліссі, в Besкидах, Опіллі, повстав Нафтовий Басейн, Домброва, створено ревкоми в Дрогобичі, Стебнику, Бориславі. Нема порятунку тим, хто ще вчора ссав кров народу, бо «шлях їх — то шлях у смерть». І це не помста сп'янілих від крові людей, це священна відплата за горе й сльози. Така закономірність історії класових битв, такий безжальний вирок за тортури тисяч закатованих у тюрмах, за вкрадене дитинство, голод і сирітство малят, за погвалтованих служниць, за темноту й страх, принесені на західноукраїнські землі кривавими пілсудчиками.

В цьому розділі поеми В. Бобинський ставить питання про те, хто є справжнім господарем землі і долі трудящих. І відповідає: не ті, що величають себе «шляхетними», «вибранцями», що є «світу продажні лярви», що «сліпі, як кроти, в своїй злості», а ті, хто «виходить з тьми, з сутерин», хто довгі роки терпів злидні, наругу, приниження, чії плечі списані батогами, кого хотіли «зіпхнути в стан худоби німої»,

а домоглись зворотного — «не покора в нас, міць наша твердла».

Для форми аналізованої поєми, як, до речі, й для інших творів В. Бобинського («Вий, буре!», «Спів крилатих кентаврів», «Сім років»), особливо характерна енергія синтаксичних конструкцій. Поет рішуче відкидає всі можливі пояснення, залишає тільки ті слова, що завдяки силі своїх психологічних зв'язків можуть викликати в уяві читача цілу картину і в такий спосіб заступити її детальний опис. Зовні це ніби мова телеграфу, але телеграфу специфічного — емоційно-асоціативного. Часто одне слово в поемі вбирає в себе зміст цілого речення, а невеличке речення — зміст громіздкого періоду.

Є шлях
у смерть.
Попалено всі мости.
Є міст
у смерть...
Не втекти!

Тут кожне слово виповнене вагомим змістом, спонукає до асоціацій, що мають доповнити невимовлене. Допмагають поету в цьому і особливі метафори, що, відходячи від своєї першооснови, розгортаються часто в самостійні барвисті картини («причасний слух», «реготатиме вечір», «море вогнів», «кров'ю вибулькне жаж» і т. д.). У плин оповіді в поемі повсякчас вривається схвильований голос, інколи перериває її, ставить запитання, кличе, веде дію. Іноді строфа має кілька інтонацій, які немов заперечують одна одну, створюючи таким чином напруження ситуації чи душевного стану. Характерне для твору і розтинання рядка на частки, кожна з яких виступає в ролі цілого. Ритм спокійної інтонації відтак порушується, створюється нова інтонація — інтонація напруги. Час-

то це досягається пунктуаційною видозміною звичайного рядка. Речення «З міста до міста в ніч іскрою порох, що висох, клич: на Поліссях, в Бескидах, в Опіллях — і ген. Скрізь — ах! Скрізь — ах! Скрізь — ах!» розбито на окремі фрази, а то й слова. Така «деформація» надала йому більшої гостроти, змінила ритм, посилила динаміку, а отже, поглибила її зміст.

Рух збудженої думки, схвилюваної мови, шаленого перебігу подій допомагають досягти і широко вживані в творі інверсії. На це «працює» й рима. Поет переважно користується асонансом, дисонансом, а то й каламбурною римою. Топко відчуває В. Бобинський і відтінки слова. В поемі вжиті слова, що асоціюються з боротьбою, революцією, її символами. Це: «буря», «бунт», «вогонь», «кров», «іскра», «порох», «сонце», «постріл», «брук», «атака», «вітер», «повстанці», «ревком». Серед епітетів особливо багато тих, що пов'язані з кольором революції, прапором трудящих («полум'яний вимпел», «червона кров», «кривава помста»), з жорстокістю класової боротьби («громові тремтиці», «бойовий авангард», «бурун потужний», «смертні хвилини») і, нарешті, ті, що поглиблюють важливість перемоги трудящих, весняного оновлення їх життя («неозоре життя», «весняний бурелом», «хрещаті гілки» і т. д.).

Загалом же мова летиться в творі легко, природно, вільно, як весняні потічки з прикарпатських горбків. Винравдане в ній поєднання різних стилів, смислових планів, емоційних ключів. Патетику непомітно змінює лірика чи філософські роздуми, закличність добровільно поступається місцем іронії чи вбивчому сарказму. Окремі строфи, а то й частини розділів твору легко запам'ятовуються, бо звучать афористично, основані на соціально містких зіставленнях і аналогіях.

Відомий В. Бобинський і як прозаїк. Особливо цікавими серед опублікованих є його новели «Вони не пройшли», «Гість з ночі», «Батько» та фрагменти з роману «Львів». Твори ці присвячені показу боротьби західноукраїнських трудящих за визволення з-під польсько-шляхетського гніту, свідчать про значні можливості Бобинського-прозаїка. Вони виявилися і в доборі життєвого матеріалу, в портретних деталях, змалюванні пейзажних картин. Не можна не відчутти в них тонкого ліризму, емоційної тональності оповіді тощо.

Так, в основу новели «Гість з ночі», надрукованої в третій книжці журналу «Вікна» за 1927 рік, подано вірогідний факт: простий робітник, йдучи свідомо на самопожертву, проникає в охопленій полум'ям паровоз і зупиняє поїзд, врятовуючи життя сотень людей.

Побудована новела на різкому зіставленні: головному героєві твору, яким є робітник Мартин, протиставляється пихатий панок. Перебіг подій в чотирьох розділах новели швидкий, напружений, адже йдеться про життя й смерть. Саме в такій ситуації виявляється справжнє обличчя людини. Мартин, мрійничолий і ясний, витримав з честю іспит і вийшов переможцем у двобої зі стихією.

Бобинський-прозаїк вміє збудити в читача інтерес і симпатії до робітника (якого одверто любить), ненависть і презирство до пана (якого одверто зневажає).

Таким же мужнім є герой новели «Батько» — революціонер-підпільник Максим. Події з часів світової і громадянської війни на Україні лежать в основі цього твору. Якщо в попередньому оповіданні поведінка, духовний світ героя зображені в романтичному ключі, то тут домінує реалістична розповідь. Автор підкреслює врівноважений, позбавлений показних,

зовнішньо ефектних рис характер колишнього селянина. Максим на перший погляд нічим не примітна людина, така, як і багато інших його побратимів.

Насправді ж він велетень, що, обравши небезпечний шлях підпільника, готовий в будь-яку хвилину віддати життя в ім'я революції. Таким — загартованим і песхитним — проходить він через складні життєві перипетії.

Рукопис великого прозового твору «Львів», про тематику й проблематику якого сповіщав автор в листі до М. Тарновського, на жаль, не зберігся. На сторінках «Вікон» і «Західної України» надруковано лише один розділ з нього. Але й він свідчить про значні можливості Бобинського-романіста.

В. Бобинському доводилось вести постійну боротьбу за розвиток і чистоту ідейно-естетичних принципів західноукраїнської пролетарської літератури. Такі його праці, як «М. Ірчан. Сміх нірвани», «Від символізму — на нові шляхи», «Літературне життя по цей бік Збруча», «П. Панч», «О. Блок», «Наші автори», «Розбийте мури гетто», «Як це ми бачимо», «За добросовісну критику», «Смерть націоналізму» та ін., свідчать про широку ерудицію їх автора, про його передовий світогляд, про те, що він правильно розумів суспільні й літературні явища. Письменник уперше дав у них широкий огляд західноукраїнського літературного процесу 20—30-х рр., його шляхів і тенденцій розвитку, гнівно затаврував писанину буржуазно-націоналістичних і клерикальних письменників, викрив джерела й витоки буржуазного націоналізму та його зв'язки з фашизмом, показав зріст на західноукраїнських землях пролетарської літератури. Перу Бобинського належать перші літературні портрети С. Тудора, Я. Галана, П. Козланюка, С. Масляка, М. Калининчука, І. Балюка, теоретичні праці про комуніс-

тичну партійність, класовість і народність, про реалістичні засади західноукраїнської пролетарської та радянської літератури.

Якщо говорити про Бобинського-публіциста, то слід насамперед назвати його статті «Пам'ятайте про Луцьк!» і «Крайгери перед загибеллю»—гострі, написані на одному диханні, твори про звірства цілсудчиків на західноукраїнських землях у 20—30-х рр., розбої міжнародних імперіалістів у колоніальних і напівколоніальних країнах.

Велике значення для розвитку західноукраїнської пролетарської літератури, як і української культури загалом, мала діяльність Бобинського — популяризатора і перекладача. Глибоко обізнаний із світовою літературою, він зробив ряд майстерних перекладів творів М. Горького, В. Маяковського, Д. Бедного, О. Блока, В. Брюсова, М. Светлова. Бобинський переклав також ряд творів французьких письменників — Ш. Бодлера і Жана-Артюра Рембо. Перекладав Бобинський і з німецької (Гейне, Бехер, Беккер, Гінкель), польської (В. Броневський, С. Станке), чеської (І. Волькер, Й. Гора) та інших літератур. Завдяки його ініціативі в Західній Україні стали відомі такі твори, як «На барикадах» В. Гюго, «Криваве поле» А. Барбюса, «Лист незнайомої» С. Цвейга.

В цих перекладах не лише самі автори, в них і перекладач, адже добирав він для перекладу тільки ті твори, які imponували йому за духом, ідейною спрямованістю; ними поповнював «прориви» у революційних виданнях, які редагував: цензура до зарубіжних авторів ставилася лояльніше.

Василь Бобинський залишив порівняно немалу й різножанрову спадщину.

Більшість його творів, сповнені глибокої, полум'яної думки, художнього блиску і втонченості, в 20—30-х роках проникали в найглухіші закутки західно-

українського краю, виховували трудящі маси в дусі непримиренності до пансько-шляхетського режиму, будили визвольні поривання й падишали трудящих сподіваннями та вірою в перемогу нового, соціалістичного ладу.

Бобинський і зараз іде в наших рядах. І нині його крилате слово живе і бореться...

Микола ДУБІНА

ПОЕЗІЇ

СИНЯ ЧІЧКА

I

Ой упали сніги білі
На Поділлі.
Збирався на бій кривавий
Легінь жвавий.
Як ішов, лишав дівчині
Синю чічку.
І пішов, пропав в чужині:
Камінь в річку.
Попереду кулі грають,
Вигравають,
Позаду стрільця ховають,
Гріб копають.
Сніжок ниви прикриває...
«Боже сильний!»
Вітер сумно спів співає
Надмогильний...

II

Ой зів'яв вже синій цвіт,
Ой зів'яв, уже зів'яв!
Молодий стрілець упав,
Кров із рани так біжить!..
Білий сніг, червона кров —
Личко дівчини разом.

Гейби кров із молоком —
Білий сніг, червона кров.
Глянь же, не барись, дівча!
Ось зів'яв твій синій цвіт.
Там чоло смертельний піт
Твому милому вкрива...

1916

СТРІЛЕЦЬКИЙ ПОКЛИК

Почування своєї
Непорочні, святі
Ви закуйте у крицю, у сталь!
Непорочні, святі,
Наче сонце, ясні,
Чисті, наче алмаз, мов хрусталь.

І хай не сплямить святих
Почувань жоден гріх.
Справедливість! — ваш клич одинокий.
Простий, гейби криша,
Правий, гейби душа,
Чистий, як ручай гірський глибокий.

Завзятущість кріпка,
В серці вдача палка,
А невинна, як груди дитини.
Ідеал — за любов
Життя дати і кров
Для добра людства й щастя України.

[1916]

ВІДГУКИ ВЕЧОРА

Розбилось серце вкрай. Гуде десь глухо
Порожній звук пустої домовини.
І тони ті так жадно ловить вухо.
Розбилось серце вкрай. Скрізь пусто, глухо
І волічуться в безвість тижні, дні, години.

Розбилось серце вкрай. Ридають стони
Сирітських сліз, скигнуть скрик потерчати.
І грають, гей, як зично грають дзвони!
В'ялого листа шепіт... Похорони
Зганьбленого мадярами дівчати...

Розбилось серце вкрай... Думки витають
На тризні друга, що на власну руку
З життям прощався... По кутах шугають.
Померлі мрії, пориви. Ридають
І будять думи, страх, одчай, розпуку.

«Скінчи, скінчи з цим світом,
друже-брате!» —
Шепоче любка, ласиться і в'ється.
В отворене вікно сріблисте сяйво лється,
А місяць так регочеться, сміється!..
«Скінчи!» — дрижать гомоном каземати...

1917

БРАТАМ

Чи чуєте? Йде жар до нас,
Йде пожога, йде пожар!..
Пожар од пекла та до хмар!
Аж ясний промінь сонця згас.

А промінь сонця вже погас,
І сонце котиться у хлань...
Дивіться! Гей! Йде жар до нас
І прискає під небо граць!

Гей, браття! Там рокоче грім
Під бурі свист, під моря шум.
На скелю скеля, злім на злім
Валяться й виють богу глум.

Гей, браття! Киньмося в пожар!
Там розгін, сила, вічність там.
Упав престол, скотився цар...
Загибель, смерть, гей, смерть катам!

Гей, браття! Гей! У бій спішим,
Скидаймо з себе сталь кайдап
І, вольні духом, покажім,
Що жоден нас не вб'є тиран.

Палім, руйнуймо все старе,
Усе, що дряхле, все гниле
Та куймо кращеє, нове —
народу щастя золоте.

Облуди це світи падуть
У темну хлань...
Й світи новії повстають.
Це правди грань!

Гей, браття! Гляньте, там зоря,
Маленька зіронька на путь
Нам шле проміння... Вічна тьма
Вже гине... Гляньте, там ідуть

Ряди старих борців у бійі
З суворим блиском у очах...
Гей, брате рідний, брате мій,
Хватайсь за зброю, йди на шлях,
Туди — за ними... Йди на бійі!

1917

БУРЯ

Шаліє буря з Диких Піль
Лісами
І котить гнів свій і свій біль
Ярами.
Кривавий дощ із хмар паде,
Хлюпоче,
У хмарах грізно грім гуде,
Рокоче.
Рокоче глухо, мов хищна
Звірюка,
І плаче гірко, мов бездна,
Розпука...
Опону хмар Стрибожа стрілка рве
По ночі...
У крові світ, у чорну хлань жене
Ї регоче...

1917

ВИЙ, БУРЕ!

Вий, буре! На крила могуті
Загибель візьми і неси
На ниви, в безділлі дрімучі,
На гори, на звори, ліси.

Вий, буре! Шалій, добивайся
До людських зав'ялих голов.
В їх нерви, в їх жили вжирайся,
В їх серця, їх мізки, їх кров.

Вий буре! Неси їм загладу,
Розковуй їх з п'їтьми оков,
Ламай їх рабство, брехню, зраду,
Виточуй з них подлюю кров!

Вий, буре! Ще кріпше, ще дужче
Рєви, гогочи та лютуй!
Жорстоко, погїрдливо, злюще
З безділля їх смійся й глузуй.

Й не дай їм, не дай відїтхнути!
Вали по мерзавих лобях,
Аж зможеш в них думку вїтхнути
Й любов розбудить в їх серцях!

1917

РОКИ

I. 1916

Болото скрізь... По вуличках калюжі...
Із сірого понурого склепіння
Снуються струї суму, мряки й стужі
Й надуть на душу прокльоном терпіння.

«Алярм! Алярм!» — заголосила трубка
І між хати рознесла клич: «До бою!»
І з хат на звук тої вийшла хлопців кунка
І станула залізною стіною.

Втім: «Сотня, руш!» — грімкий приказ
роздався,
Й віхто із них на місці не остався.

Пішли... За ними воліклася смута
І сіра тінь скривавленого кнута...

II. 1917

Минає рік, як ви відважно, сміло
На смерть пішли з закляттям на устах,
Минає рік... Та зброї криваве діло
Згубилося, пропало, спопеліло,
Десь заблукався в петрах ясний шлях...

Минає рік... Чи виросте пшениця
На зрошеній пурпурою землі?
Чи сльози обітре з очей вдовиця
Сиріткам, чи їй тільки так присниться
Хрест, а над ним відлетні журавлі?

За що ж ви йшли? За що життя складали,
Мов барани на вівтарях жерців?

Невже на те ви кров свою пролляли,
Щоб рятувать папівживих мерців?
На те, щоб зрадниками вас назвали?!

Нема одвіту... Питьма світ покрила,
А з неї виривають чети мар...
На сірім тлі біліє хрест, могила...
Кривава рана в голові.

А мила
Збезчещена пішла... ген на цвинтар.

1919

В ПРИТВОРІ ХРАМУ

Півнагий раб стоїть в притворі храму
І обтирає піт і кров з чола.
Уста сухі, зчорнілі, мов смола,
Втягають жадно запах ф'іміаму,
Що лине з таїнственшого нутра.
Він раб. Він провинився перед паном,
І смерть страшну йому придумав пап.
Прив'язаний під розкішним платаном
Вночі, як поле вкрилося туманом,
На землю виліз тихий сон з могил,—
Він не заснув...

Рвонув мотуз з всіх сил,—
Одчай зробив із карлика титана,
Розпука дала плазунові крил,
Ще мить одна — тихенько тріснув шнур,—
Зітхнув, підбіг, впав, перескочив мур
І засміявся злобно з свого пана...

**

Чого ж тепер від жде? На що чекає?
Чому не йде за той святий поріг?
Хіба, дурний, він того не відає,
Що за тяжкий, неперемольний гріх,
Якого довершив, помститься пан,
Що видумає тисяч кар страшних,
Покриє тіло тисячею ран,
Що вислав вже за ним собак, псарів,
А як вони його дістануть в руки,
То, певно, піде на пекельні муки?!
Невже не чує брязкоту мечів
Громади уоружених отроків?
Він знає се.

Він знає, що з всіх боків
На його шкірять щелели опир.
Тут вихід лиш один: у храм!

Там мир,
Там відпочинок. На зболілі душі
Знайдеться там чудесний лік — бальзам.
...Он знов скобоче в ніздрях фіміам
І... знов десь брязнув меч в понурій глуші.

**

Він жде...

Жди, рабе, жди! Заломлюй кості,
Розранюй руки до колон струнких,
Товчи чолом в базальтяні помости,
Вилизуй порох сходів кам'яних!
Ти благодаті бога недостоїн,
Бо ти не муж, ти не герой, не воїн,
Ти тільки раб і більш ніщо, лиш раб!
І хоч з патуги ти охляв, ослаб,
В судьби не знайдеш ти собі пощади!

Двоюдний меч нехибної заглади
Тобі над головою вже завис,
А в груди твою вже вимірений спис,
І лиш діткнись понурої заслони —
Як стій, зірветься буря, вдарить грім
І у твоім нікчемнім серці втоне!
І заки встигнеш раз очима кліпнуть,
Вони тобі зотліють і осліпнуть,
І підло згинеш в поросі гидкім.
Бо ти не був ні мить одну титаном,
Ти лиш тікав з тривоги перед паном!..

1919

ВОСКРЕСІННЯ

Легенда

І

Раз було так: в тюрмі карався раб —
Прибита, поневолена людина.
Як ціла ніч і біла божа днина —
На спину зігнуту спадав гарац.

В мерзкій дірі під сторожею ґрат
Співав про силу непропащу духа.
Та спів дразнив вразливі царські вуха —
Й одного дня в тюрму спустився кат.
І вирізав йому бунтний язик,
І світло сонця погасив навіки.
Зціпилися скривавлені повіки,
І в тиші спів розвіявся і зник.

.
А все-таки...

А все-таки з тюрми добувся крик.

II

І все-таки той крик лунав із пітьми
І йшов у світ, великий і болючий.
В палатах трясся в злості цар могучий,
Так, як ніколи ще давними літьми...

.
А була ніч... І хмари грубим звосм
Вкривали землю. По країні тьмяній
Скиталися нещастя і злиднів мари.

Та сталося, що сонце перебоєм
Пішло на тьму, захищену в тумані,
І ясний промінь перерізав хмари.

А промінь сонця перерізав хмару
І впав на плиту камінного гробу,
Що оповитий у важку жалобу
В нутрі сховав страшну, нелюдську кару.

І силою всевладного пожару
Стопив кору каміння, глини й тралу
І вдерся в темну, чорну, стухлу яму
І блиснув сяйвом весняного чару.
І вжерся в хлань очей сліпих, кривавих.
І сверлував заплющені повіки,
Палив вогнем запал думок плюгавих.

Аж тріснув зір з осліпленої ями,
Скотились сльози, як жемчуг, великі,
На землю впали і зійшли квітками.

1919

В СУМЕРКУ

(На чужий мотив)

Лампа гасне. Кидає останнє проміння.
Сіє непевне світло по кутах кімнати...
Тихі стони і вітру тужне голосіння
Деруться силою в стіни холодної хати.

Перед очі зринає темний образ брата —
Осінь... Вітер заводить,
зимний дощ плюскоче.
В землі вогка, затухла, холодна кімната
Й сіра самотність плющать до сну очі.

І виринає спомин коханого друга
На далекій півночі в тюрмі понурій.
Серце рвуть божевільні думи, біль і туга...
Над тюрмою несеться злобний регіт бурі.

І ще мала кімнатка. В ній зібрались люди.
«Воля!» — лунає слово, щастям сяють очі,
Й нова сила вступає в їхні хворі груди.
...А вуличками кров тече й юрба регоче.

Глухо... Сіро. На землю ангел почі злинув;
Мені ж здається, гейби в ту годину, власне,
Хтось найдорожчий в лютім бою гинув...
«Хто?» — Тихо... «Де?» — Не знати...
Сумно. Лампа гасне...

1919

ВЕЧІРНЯ МЕЛОДІЯ

Вечірній смерк окутує кімнати
Настирливим роєм гризких комах.
Голосять спомини довкола хати.
У душу кане втома її дивний жах...

В тремтючому, розвійному просторі
Зринає ряд скривавлених облич.
Очей тривожні блиски, душі хорі...
Гуде проклін, і глухо свище бич.

А над усім симфонія природи.
...Померло сонце, важкокрила піч
Розсадовилась, топче всі народи
І злобно гонить сон із людських віч.

Далеко, десь у чорній, дикій глуші,
На дні самім, захлипується жаль...
Це плачуть скорбні, впавші в боях душі,
Та плач тої глушить бич і синя сталь...

1919

ЗАМОК НА ПОДІЛЛІ

Колись шуміло тут життя рікою:
Стріляв шампан, дрижав оркестру звук...
Сп'янілі лиця... стиски білих рук...
Вечірній чар самотнього покою...

Аж раз тут розкривавився шал бою...
Торохкіт крісів, гармат бездонний гук,
І передсмертні судороги рук,
І, мов шампан, попливла кров рікою...

Тепер самотній замок... Коло стін
Снується тихою ходою смута...
Згорілий дах, обдерті стіни... Й він

Деся розпадає... Лиш часом забута
Мелодія новіє, мов проклин
Предків... Та скорбна, старосвітська пута...

1919

Із казок
мійого друга
(цикл)

I

Заграли музики, й легенько, як ланя,
Поплила Ти в вир круговий.
А я похилився, як квіточка рання,
Під посвист вітрів бойовий.

Радій же, гуляй, моя пташко кохана,
Пий чар молодих, юних днів!
І хай промине, гейби хмара незнапа,
Мій жаль, моя туга, мій гнів.

Мій гнів на сей світ, на його марну душу,
Мій жаль за Твої юні дні.
А туга моя... Ту гадюку я мушу
Носить сам у серці на дні...

II

Сіяли міріади зір над нами,
По хмарах тихо білолиций плив,
Мужицький віз на грудді торохтів,
І сум стелився темними лугами.

Розмова йшла про душі з того світу,
Про привиди, про хороводи мар...

Мої думки при Тобі, все при Тобі,
Як душі, що згубили шлях до раю
І безнадійно по полях блукають,
Де весь осінній сум в важкій жалобі...
Мої думки при Тобі, все при Тобі!..

V

Розтинався сміх дзвінкий,
Ясний, чистий,
Розкотистий...
Розкіш, ласка, щастя п'яне,
Невидане!
Сміх дзвінкий...

Блискав промінь золотий,
Золотий,
Осяйний.
Блиск сапфірів, діамантів,
Діамантів
Осяйний.

Канув рубін дорогої.
Дорогий,
Багряний...
Свист заліза, каплі крові
Пурпурові...
Свист глухий...

Страх, розпука, зір мутний!
Стислись губці коралеві.
Зір мертвий...
Зблідли щічки опалеві --
Цвіт вишневий,
Цвіт рожевий...

VI

Скінчилося... Як казка про країни,
Де щастя цвіт горить, любов царює.
Як акорд дикого розгону в пустці згине,
То тільки спомин у мізку свердлує...

Скінчилося... Як рветься віддих в груди
Сухітника, як капе кров червона
З чола самоубивці... Мовкнуть люди,
Під шал бенкету, вчувши голос дзвона.

Амінь. Сконали бажання привільні
У царстві мрій, забаганок, химери....
Остались тільки думи божевільні
Й пудьга, слизька, як подих стін печери...

VII

1. Пожовкле листячко шумить, шелесте,
На срібне плесо кане, коливаєсь,
А легіт гонить легкі хвильки, плеще,
І з шумом листя шепіт хвиль мішаєсь.

А з шуму листя, що золотом кане,
З тихої скарги квіточки, що в'яне,
Встає в моїй душі давно забута
Мелодія осінньої години,
Снуєсь сумна, як спомин мами, нута.
Встають тужні, як плюскіт Лети, тіні.

І кругом мене в хороводі в'ються,
Руками й зором душу оплітають,
У простір за зефіром знов несуться,
І тихо в далі гинуть, пропадають...

Здаєсь, пішли усі вже... А одначе
Щось серцю шепче: «Ні, ще хтось прилине».
А божевільне серце в грудях плаче
І в невимовних болях тихне, стине...
Ге-ей! У грудях пустка!.. Ані болю,
Ні жалю, ні бажань, ні сподівання...

.

...Як вітер гонить по стернистім полі
І виграє сумний псалом копання,
І, знудивши собі пусту розмову
З плем'ям, що згине завтра, як не нині,
Закочує поли плаща і знову
Тікає ген вгору за хмари сині,—
На полі пустка остається темна,
Що в серце в'ється лютою змією,
Бездонна, мов блакить небес таємна,
Важка, мов проклин божий над землею...

2. Поклін тобі, Незнана, у заслоні,
Що ще прийдеш, одвічна злудо світа,
Чи злинеш в надземських світел короні,
Чи у лахманах, боса, неодіта.

Поклін тобі, безгосподпя пустине,
Тобі, необмежима, безкінечна,
Тобі, неумолима, безсердечна,
Символе тої, що повік не згине.

Чому не йдеш? Ти ж бачиш, я чекаю!
Я вже готов! Чого ж ти ще баринися?
Чи ждеш на хвилю мого одчаю?
Одчай мій вмер!.. А може, ти боїшся?

Не бійся! Великана не застанеш!
Не дуб я, а верба гвила, дуплава.

Липи раз на мене своїм оком глянеш —
І відійду, де вічна все темрява,

Де злобна відьма від віків сміється,
Туди, де крила розправля пірвана,
Де все й ніщо ніколи не кінчиться.
Ходи. Кажу ж, не стріпеш великана.

Не йдеш!.. Вже чув я крил твоїх шелести...
Гадав, прийдеш і визволиш мене,
А ти не йдеш... Доводиться знов нести
Хрест, що додолу спину мою гне.

І знов нудьга, важка, грізна, попура
На хвору душу, мов гора, лягла
І морщиться брова її похмура,
І серце рве мені, гризе дотла...

Поклін тобі, безгосподня пустини,
Символе тої, що вовік не згинє.
Й тобі поклін, ти, що з'явишся в сконі,
Чи у лахманах прийдеш, чи в короні...

VIII

Шляхами тасмних примар, темних снів
Ти липеш до мене, слів ласки голодна,
І кличеш за щастям утрачених днів...
...Та моя душа вже не годна.

В очах божевільних перлиться сльоза,
Сльозинка кохана колись, та тепер вже
Жаління не збудить у мені й вопа.
Гей, жаль мій єдиний умер вже!

Волосся посипала попелом Ти
Й хітон золотистий на собі роздерла...
Ассунто! Тугою мене меш клясти!
Ассунто!.. Моя туга вмерла!..

ІХ

На пиви смерть холодна, неборна
Поклала свій саван.
Тебе нема. У серці — пуста чорна,
В душі — важкий туман.

На землю ринуть із небес безодні
Невинні рож хустки.
Чи милосердні се слова господні,
Чи се Твої слізки?

Чи тямиш Ти, дівчинонько кохана,
Як спили ми колись?
Чому від мене Ти пішла так зрана?
Вернися! Гей, вернись!

Вернись!

...Я сам, у серці пуста чорна,
В душі важкий туман...
На пиви смерть, холодна, неборна.
Поклала свій саван...

Х

...А іподі мені назустріч линуть,
Мов привиди, Твої кохані руки.
В таку пору, як блиски сонця гинуть,
Як над полями сумно кричуть круки,
Як думка в лоні ночі тихне, блідне
І жалко оглядаєсь на відхідне...

Мов цвіт піжний, вишневий, атласовий,
Кладуться на мої втомлені очі,
Так, гейби спомин згаслої любові,
Німиї спокійні нірвани, смерті, почі...
Мов цвіти, вже давно, давно пов'ялі,
З весною передвілі і опалі.

І снують казку щастя, що зів'яло,
Що осінь всі сліди за ним затерла...
Й та мова рине в душу так помалу,
Як поцілунок любки, що померла.
Бліді, як лоно ледяної кралі,
А багряні, як уст Твоїх коралі.

А їм пазустріч з серця рветься туга ---
Така, що простягає в даль долоні,
Що глибша, ніж найглибша гір яруга,
Така, що не зміститься в небосклопі,
Така, що в безвість кидає прокльони,
Аж серце в грудях з захвату холодне!..

XI

Скажи мені казку, мій смутку багатий,
Таку лелієву, як серце дитини,
Солодку, сонливу, як пахощі м'яти,
Розкішну, як лоно перлове дівчини.

Скажи мені казку, як скука прибудить,
І в вікна хатини застука, засвище,
Вночі, як дитина боїться, марудить
І тулить голівку до мами все ближче.
Як в полі завис хуртовина пізня,
І листям кидає під хмари осінні,
І кружить, піма, невмолима, залізна,
Неначе бичі людських пристрастей змінні.

Про зелень, про легіт, про цвіти, про весну,
Про друга коханого — вірну дівчину,
Скажи мені повість таємну, чудесну,
Скажи мені казку, єдиний мій сину!..

XII

В сні прийшла до мене мила,
Білі руки розпростерла.
Така біла, така біла...
«Любко, може, Ти умерла?»

«Любко, Ти прийшла до мене?
Я на Тебе жду від рана.
Обійми ж мене, пещене,
Поцілуй мене, кохапа!..»

В очі, в губи цілувала,
Лячко в кучерях ховала:
Руку до грудей притисла —
В очепьках сльоза заблисла...

* * *

В сні прийшла до мене мила,
Білі руки розпростерла.
Така біла, така біла...
«Любко, може, Ти умерла?»

«Любко, Ти прийшла до мене?
Я на Тебе жду від рана.
Обійми ж мене пещене,
Поцілуй мене, кохана!..»

Пальчик на уста поклала,
Глянула на мене сумно
І тихенько прошептала:
«В мене замість серця...
трумпю».

Відвернулась, полетіла
В безвісті моя кохана...
Грудь у неї біла-біла,
А на лівій груді рана...

XIII

Якби я був вітром буйним,
Я б Тебе вхопив в обійми
І заніс на світа край.
В край, де вічно сонце сяє,
Вічна молодість царює,
Вічна юність процвітає.

Якби я був вітром буйним,
Безсердечником шаленим,
Я б із Тебе випив кров,
Висушив би кров гарячу
Подихом своїм жагучим
І, легеньку, як пилипу,
Я б носив Тебе, кохана,
Понад моря срібнопіпні,
Попід хмари блідо-сині.
Колихав би, засипляв би
У країні сну-розмаю,
Дивні мрії викликав би,
Легкі, звійні, песпокійні,
Як алмаз, дорогоцінні,
Як дитяча примха, змінні...

Колихав би, засипляв би,
Любувався над Тобою,
І усміхнену, щасливу,
Відносив би до хатиши,
І на ліжку сніжно-біле
Дорогий тягар складав би.
І, як смирний вітрогончик,
Легкий леготик весняний,
Вилітав би в світ широкий,
І тополям стрункостапним,
І осикам дрібнолистим,
І березам-жалібницям,
Степовим, шовковим травам,
Плесам озер срібполицих,
Компшам шумливо-тужним,
Шпилям гір і хвилям моря,
Опроміненім луною —
Снявом місяця-парожня,—
Я б шептав про усміх Твій,
Визнавав мос кохання...

1916—1919

ПІСНЯ СТРІЛЬЦІВ-ПРОЛЕТАРІВ

Сміло, товариші, разом!
Станьмо в стрілецьких рядах,
Налим найвищим наказом —
Влади Радянської стяг.

Довго в кайдаках ми гнулися,
Довго нас голод вбивав;
Лютії злидні минулись —
День воскресіння настав.

Всі ми післанці народу,
Для робітництва живем.
Клич наш: «Братерство й свобода!»
З ним в бій завзятий підем.

Час нам ставати до діла,
В бій поспішати лора,
Нам не страшна вража сила
Пана, ні ката-царя.

Все, чим держались їх трони, —
Діло робітничих чет.
Самі наб'ємо патрони,
Викуєм кріс і багнет!

Панських катів не жахнеться
Буря червоних стрільців.
Грянем — і світ весь займеться
Местю повсталих рабів.

З вірою в діло побідне,
Станувши в дружних рядах,
Стопчемо плем'я огидне
І розітремо на прах.

Раменами міцними скинем
Гніту і рабства омофор --
І над землею розвине
Праці червоний прапор!

1920

ДО ЧЕРВОНИХ СТРІЛЬЦІВ

Гордовито замаяв червоний наш стяг,
Він нас кличе до бою за волю,
Він зове нас туди, де панує кат-лях,
Нести скутим братам нашим долю.

Так згуртуймо ж ми лави стрілецькі свої,
Щоб подібні були вони криці,
Щоб серця всі стрілецькі пройняті були
Невстрашимістю й силою львиці.

Хай же страху не буде
в стрілецьких серцях!
І чи волю здобудем, чи згинем,
Поклянемося ми всі на червоний наш стяг,
Що святої ми справи не кинем.

Хай же ворог тремтить,
бо падає той час,
Що дістане тяжку він розплату,
І стрілецька, червоної волі рука
Відомстить за тяжкі кривди кату.

1920

ПІСНЯ ГАЛИЦЬКОГО ЗЛИДАРЯ

Простяглися поля,
як сірі полотна.
А з тих піль, тих пивок —
що твоє?.. От шматок...
Дробиночка сотна.

На оборі сів плач,
а розпука в хаті.
Був і хліб, був і мід¹,
а тепер — тільки слід!
Все взяли магнати.

В хаті жіпка слаба,
та їм ані гадки.
Хоч візьми в руки ніж,
кусник серця відріж
і дай за податки.

А тут діти квілять,
як голодні круки.
Що ж я вам їсти дам,
як не їв три дні сам?
Їжте мої руки...

¹ М і д — мед (діалект.).

Піду я в темний ліс,
там, де темні води....
Ой зародить наш дуб,
хоч сухий він, хоч труп,
небувалі плоди.

Ой зародить на нім
недоля проклята.
А повисне на нім
та на шнурі міцнім
труп вашого тата.

І сколихне шувар
вітер з мого поля.
І під небом мрячним
розснується, як дим,
чорна хлопська доля...

Ні, кати! Піду в світ,
піду на схід сонця.
Буду йти уночі,
як гукають сичі,
шукать оборонця.

І повернуся з ним
до рідної хати.
На панів, на катів
буде помста і гнів —
виб'є день розплати.

Підем всі в темний ліс,
там, де темні води.
Ой зародить наш дуб,
хоч сухий він, хоч труп,
небувалі плоди.

Ой зародить на нім
ще погань погана.
Буде сміх, буде грім,
як повисне на нім
труп пана, труп пана!

Засміються поля
без дзвона, без дзвона.
Затапцює магнат,
як замає з палат
корогов червона.

1920

З МАНДРІВНИМИ ЛАСТІВКАМИ

За тобою, за тобою, полпелося
моє серце немовлятком безпомічним...
Над полями море мряки розлилося,
надвигає необ'ята ніч.

Десь над морем,
з маандрівними ластівками
ходить-блудить моя туга понад хвилі.
Надвигає чорна хмара з блискавками,
то не хмара, то пекучий біль...

Надвигає чорна хмара, жмурить очі...
Будуть громи:
чорна хмара хмурить брови.
Згинуть марне бідні птахи темної ночі...
Над морями висить смертний покров.

Чорне море всіх затопить!.. Всіх...
затопить...
Без змагання. Без окриленого бою!
І саме день. Виочі за серце вхопить
чорна туга за тобою... За тобою...

1921

САМО

Іду, і клонюся доземно,
І вірю.
За мною, передо мною темно
В безмір'ю.
За мною, передо мною чорне,
Безкрас,
А часом блиск пожеж
Сліпучу пільму без меж
Розгорне,
розкрас
і щезне...

Блукаю...
Зорі!
Вже в туні ви.
А в серце лізуть сумніви:
«Грядеши?.. Камо?!»
А в серці родиться і гине
У просторі
Таке, як зойк дитини:
«Мамо!»

1921

РОЗГІН ФЕБА

Наді мною небо.
Кругополе біле-біле.
Наді мною синя копула.
Сніг — і сліпну.

Луком погляд випну.
Вимкнуть блиски: стріли-стріли...
Просторінь захопила
Розгін Феба.

1922

СПОДІВАННЯ

Навесні,
як запахне зеленим земля,
защобечуть поля,
будем радісні, будем ясні.

Будем з віч
пити усміхи, блиски, огонь —
кожний день, кожний день,
як розтане біла ніч.

З-за світів
блисне сопячний круг.
Буде різати гострий плуг
спрагле сімені лоно нив.

Схилить день
горду скрань на Чумацький Шлях.
Залунають в полях
дзвонні крила пісень.

Приїде ніч...
Тільки ми: ти і я.
Вічна туга нового життя
бризне сяїно з наших віч.

1922

НА ВЕСНОЯРІ

На весноярі радісні співи!
Радісні співи на весноярі:
Жертви складають певипнії діви
На мармурові, білі вівтари.

Чисте бажання, чисте, нестримне!
(Радуйтеся! Радості сповнені квіти!)
Чисте бажання лона вам вимне:
Лоном, несплямленим лоном огніти.

Лона вам вимне жага гейзерів,
Уста розпалить пожар хотіння.
У чисті тіла прекрасних звірів
Вквітчають кров'ю жертву горіння.

В попелі щастя пожар осліпне,
З попелу щастя розквітне чудо.
І словом «мама» в серці щось сіпне,
І щось заб'ється, і скаже: «Буду!»

1922

ТАЙНА ТАНЦЮ

Я в бурю кинув білу хатку,
В завію, в крутінь білосніжку.
За мною ладкали колядку
Блискучодзвонну, прудкобіжну.
А сніг мої сліди засипав
І під ногами скрипом скрипав.

Плеснула навесні лебідка,
І розпустила майви мавка.
І вмить із серця жаром квітка —
І в серце вп'ялась чорна п'явка.
А блиском іскри креше кремій,
А в серці в мене темінь... Темінь...

До розигрів устиг Чугайстер
У ліс мене зманить свиріллю.
Мережав тонкогубий майстер
Зразки моїому божевіллю.
Десь дівся келих одоляну¹,
І я в безтямнім танці тану...

В безтямнім танці я кружляю
Навколо стромовин Говерли.
Навколо бачу мовчну зграю —
Мої дні вмерлі й післявмерлі...
«Гей, гори! Поклоніться долам!...»
...І ритмом — колом, ритмом — колом!..

1922

¹ О д о л я н а — гірське зілля.

ПРОЩАННЯ

Затихали, хиталися сонні.
Переклонно-ласкавим музикам:
Сипте спокій на струнні,
Тремтіння осикам.

«Не барися! — блакитно барвінок.—
Не барися! Хутко!»
Затулився сльозою дзвоник —
Перлою смутку.

Шлють розплакані шелести верби
(Стромовинам байдуже...):
«Не заслонюй, недобрий горбе!
Ми тужим».

Похилились, поникли, поникли
Тирси... Вернися... Скорше!
Невтишимі хлипами, кликами:
«Хорсе! Куди ти?.. Хорсе?!»

1922

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПЕЙЗАЖ

Прокльоном гомін на доли,
Де незабудки — зорями...
За мурами, за горами
Спомиш не встане ніколи.

За горами, за ріками
Пасуться білі ягнята.
Сни запашні, як м'ята,—
Безкрилими каліками.

Бурхливі плили, плили
Пеленами-потоками...
Із гір зеленими стоками
Зійтись не мали сили.

Пеленами-потоками
Снуються димні пряжі.
Срібні тополі в арфи в'яже
Струпами сум самотніми.

1922

МІЙ СОН

Мені приснився дивний сон,
Що я учений, геніальний,
Мудріший, ніж сам Едісон,
Зробив винахід епохальний.

Відкрив якийсь такий метал,
Що мав прикмету демонічну
І сам летів в небесну даль,
В Тичипову глибіню космічну.

І снилося мені, що я
Побудував собі машину,
Сказав: «Прощай, земле моя!» —
І геть собі в простір полинув.

А там тихенько причалив
На не відкриту ще планету,
І вмить друкарню пристроїв
І видавати став газету.

Писав же я в газеті тій
Про волю світових просторів,
Про світла з тьмою лютий бій!
(Там зовсім не було цензорів).

Писав я заклики буйні,
Щоб гуртувалося промілля,
Топило криги ледяні,
Сушило драглі баговишня.

А досвітком мені щодня
Казало сонце, мій товариш:
«Гаразд, редактор, жарю я,
Але ж і ти здорово жариш!

Жар, друже, жар! Нехай вся гниль
Зникає з світових просторів!» —
І мій ставав натхненням стиль:
Там, чули, не було цензорів.

...Я пробудився: те-те-те!
Пиши, пиши, нехай друкують!
...І спилося таке чудне,
А тут ще, може, сконфіскують!..

1922

ТЮРЕМНА КОЛИСАНКА

*Незнайомій
з 13-ї камери*

Люлі-люлі... Тук-тук-туки...
Спи, сусідко з-за стіни.
Крильми круки чорнопері
по камері сіють спи.
Спи, дівчатко... Тук-тук-тук...

Спи, сусідко. Тиха нічка
простеляє темінь риз,
як черничка м'якорука,
гонить крука блеском сліз.
Спи, дівчатко... Тук-тук-тук...

Спи спокійно. Коридором
ходить сторож, мірить крок.
Зграйним хором голубиним
в небі лише рій зірок.
Спи, дівчатко... Тук-тук-тук...

Люлі-люлі... Крізь решітку
зоряний іскриться хор.
Вмить засвітить огнецвітку —
променястий метеор.
Не злякайся... Тук-тук-тук...

Не злякайся: весілля з смутком,
щастя з муками сплелось.
Метеори мчаться хутко,
спалахнуть, займуться ось!
Ти всміхнешся... Тук-тук-тук...

Спи, сусідко. Темінь ночі
обгортає цілий світ.
Але вже вродитись хоче
воля — дивний огнецвіт.
Мрій про волю... Тук-тук-тук...

Мрій, що ти вже, квітко, дома,
що вже всім нам Вільний Дім!
Спи, сусідко незнайома,
спокій віченькам твоїм...

Завтра світ увесь — УСІМ!

Ніч кохання
Вінок
сонетів

I

Що я люблю, люблю Тебе безмежно,
Все глядану та вічно недостежну,
Сказав мені той став зеленоводен,
Що в нім мій зір, сочистих барв голоден.

Узрів Тебе розкішно-безодежну,
Простягнуту на зелень прибережну.
Сказав мені той день нових народил,
Що я Тебе забути вже не годен.

Що з вуст Твоїх почую любі речі,
Що скрань мою візьмеш в долоні вірні,
Що в дійсність мрія зміниться невловна,—

Про це якось мені сказали ввечір
Ті в синяві небесній надвечірній
Баранчики, як кучерява вовна.

II

Баранчики, як кучерява вовна,
Пасе чабан з трубою золотою.
На їх левади крилами спокою
Пливе моя молитва тихомовна.

І ось ущерть розсяяна журбою —
До святості — моя душа гріховна.
Моя душа — стидких пороків повна —
Ізнов стає несплямленосвятою.

Зів'ялий день екстазом зацімілим
Крізь сумерки поніс на захід — схід.
Мої думки цілують тихо світ

І відпливають шелестом несмілим...
І ось уже в волосожарній килим
Золоторунно виткали блакит.

III

Золоторушно виткали блакит
І жмурять вії променистоокі,
Добраніч вам, добраніч, одинокі
Товаришки моїх хлоп'ячих літ!

Шуршать за мною тихі босі кроки
Ніжок рожевих, як вишневий цвіт.
Ах, цить, не зрадьте нас, золотоокі.
Прижмурте очі, не дивіться, спіть!

В садку щєбече соловейко-спатко...
Блудні мавки крадуться через пліт,
Смішки прядуть і заглядають в хатку

Моя рука голубить м'яко, ніжно
Твоїх грудей голубку білосніжну.
...І з уст Твоїх я п'ю солодкий мід.

IV

Із вуст Твоїх я п'ю солодкий мід,
Із уст Твоїх, що повні та червоні.
Ключ ласк райських в Твоїм перловім лоні.
Та Ти: ні... Ні... Повіки плющить стид.

На небі місяць ревнощами зблід
І сріблом сипле на Твої долоні
Із уст Твоїх, що повні та червоні,
Із уст Твоїх я п'ю солодкий мід.

Як шовк, м'які Твої діточі руки
Відторкують мене з німим докором,
Та серце стука, як у лісі жовна.

«Скажи, чого серденько: туки-туки?»
Пашать щічки. Пашить на личку сором.
...І грає кров, як музика любовна.

V

І грає кров, як музика любовна,
Прощальну пісню лебединих стад.
Не повернуть дівочих літ назад.
Не ждати вдруге молодих розмов нам.

Нехай же линуть до спокійних хат
Дрімота й сон — і їх рука покровна
Хай черпає сухі сон-трави з човна
І в вічі сіє запах рут і м'ят.

Вони вже тут... І Ти вже тихо спиш...
І лиш часом здригнешся, затремтиш.
Така близька! Кохана. Рідна. Кровна.

Падуть у хлань жемчужини хвилици...
Тобі ж до уст лле п'янь безтямних вин
Небесна чаша, чарів ночі повна.

VI

Небесна чаша чарів ночі повна,
Налита вщерть божественним вином.
...Сновита сном, зрадливим райським сном,
Струмкує пісня божевільномова:

«Ти спиш, свята? Ти спиш, невинно-кровна?
Пливе .. пливе мінливих струй руслом
За золотим ігорливим веслом
Для нашого безкормильного човна...»

Зітхає ніч. Голубить голі груди.
На крилах вітру пориви весінні
Милуються з розквіттям п'яних віт.

Ще мить — і в снах безкровних жертв не буде.
Лиш крик жаги в кривавому горінні.
І Ти — палка, як ярій огнецвіт.

VII

Гориш — палка, як ярий огнецвіт.
О, будь моя! Я тужу за Тобою!
Спалю багаттям крові храм спокою,
Нехай горить, нехай палає світ!

Я жду, я прагну мільони літ!
Невтишною, пекучою жагою
Палю сонця в погоні за Тобою,
Витручую планети з їх орбіт!

О, будь моя! Моя близька-далека...
Згори в південній тлі, мій сні світапний...
Я — південь Твій, життя Твого спека!

...Моя рука, ядерна, мов граніт,
Розв'язує Твій пояс зоретканий —
І Ти приймаєш те, що створить плід.

VIII

Приймаєш те, з чого розквітне плід,
Плід вічної над змінним перемоги.
Ми — два щасливі, два прекрасні боги!
Ми творимо новий могутній міт.

Тремтить рамен м'язистий, дужий спліт.
Як змії, випружені білі ноги.
Дрожать у лонах ритму судороги.
Горить розкішним бодем огнецвіт.

У грудях серце стукотить, як молот.
А в лоні, там, глибоко в лоні,— жар!
Уста співають з уст безтямний солод

І просять: «Ще!..» І світ летить до хмар...
...І там, де хмар країна шовкововна,
Німієш, мов задума молитовна.

IX

Німієц, мов задума молитовна
Засіяного зерном чорнозему.
Ми з його вийшли, в його знов вростемо
Ми — снів життя природі дань жертовна.

Символ, що тлінь оформлює в поему, —
Ця піжна плямка багрянисто-кровна,
Пекучий біль і розкіп всезмістовна
Нествореного людського едему.

Звершився чин любовного причастя...
Нехай спливе на Тебе благодать
Плодючості і матернього щастя!

Мої думки тривожно та несміло
Довкола Тебе в'ються та пестять
Твоє жіноче тасмичне тіло.

Х

Твоє жіноче таємниче тіло —
Могутній храм незбагнутих містерій.
Містичний цвіт — райських хоромів двері —
Приймають сім'я, щоб на плід дозріло.

Твоє жіноче таємниче тіло —
Житейських таєм струмінь животворний.
На цей чудний свій твір нерукотворний
Сама природа дивиться несміло.

А Ти прийшла в тюрму моїх страждань,
Поклала руки на зболілу скрань.
Устами стерла з віч прокляття втоми.

Прогнала в безвість примарні фантоми,
З очей осліплх викресала громи —
Саму себе мені принесла в дань.

ХІ

Саму себе мені принесли в дань,
Щоб передать в грядущі покоління —
З екстазного любовного зомління
Запалену життя нового грань.

Щоб круг нових бажань і почувань
Послати в світ поміж живі творіння —
Приймати долю, прясти призначіння:
Майбутніх днів тонку, невловну тканьь.

Це — Ти і Я. Це — Я і Ти. Це Ми.
Сплетем той жмут промішних волокон
З одвічності в майбутність у безмежну.

З одвічного нічого, з царства тьми
Мій перевтілиш молодечий сон
Самовідречено, беззастережно.

ХІІ

Самовідречено, беззастережно
Пливеш тепер на плавнихвилях сну
В країну щастя всміхнено ясну,
У царство мрій, в глибінь потойбережну.

Уста Твої, привабливо-бентежно
Розхилені, здригаються зі сну...
Твою солодку ягідку грудну
Цілую я легенько, обережно.

Ще раз! І ще... І на моє плече
Приссався довгий-довгий поцілунок,
Що очі тьмарить, що, як жар, пече...

І двоє рук і ніг мене обвило...
І щось таке, як божевільний трунок,
В мойому серці струнно затремтіло.

ХІІІ

В мойому серці струнно затремтіло
Одно міцне жадання: бути! Бути!
Врости, вилестись, пірнути, потонути
В Твоє жадливо вип'ялене тіло.

Пести мене. Щоб серце обімліло.
Щоб трепетали м'язів пишні скрути.
Дай пити з уст любовної отрути,
Щоб небо й пекло в жилах шаленіло.

Невісто-любко, пристрасна, невинна.
Як голуб, тиха. Як гадюка, звинна.
В очах — молитва... В надрі лона — грань!

Пести мене так довго, так прекрасно,
Аж зазоріє в небі зорегасно
Проміння вчасних соняшних світань...

XIV

Проміння вчасних соняшних світань
За обрій чорну пільму почі гонить.
В безкраях нив вже жайворонок дзвонить.
А Ти мені ще не сказала: «Встань».

М'які обійми просять ще: «Остань...»
Чоло моє рука пестливо клопоть
На білу грудь. На грудь Твою, що ронить
Шматки палких, уриваних зітхань.

Долопями волосся ніжно гладить.
Квітками уст, що повні та червоні,
Мене до п'яних поцілунків надиш...

Стривай, тривай, хвилино благословна!
...Чабан з небес пасе на Твому лоні
Баранчики, як кучерява вовпа...

XV

Баранчики, як кучерява вовна,
Золоторуно виткали блакит.
Із уст Твоїх я п'ю солодкий мід —
І грає кров, як музика любовна.

Небесна чаша чарів ночі повна.
І Ти — палка, як ярий огнецвіт,—
Приймаєш те, з чого розквітне плід,
Німієш, мов задума молитовна.

Твоє жіноче таємниче тіло
Само себе мені принесло в дань
Самовідречено, беззастережно...

В моєму серці струнно затремтіло
Проміння вчасних соняшних світань,
Що я люблю, люблю Тебе безмежно!

1923

РАНОК

Спи, як сплять ранні промені в хмарах,
білими млами повіті.
Ходить світанок по росяних чарах,
по зеленому житі.

М'яко нехай заплететься у коси
сонна поява спокою.
Роси на квітах питають: «Хто се?
Хто похилився чуйний над тобою?»

Холод світанку затеплений свистом,
тьохканням сірокрилих.
В лісі стрункі розтремтілися листом
в зітхах, що з поля надплили.

Гордо нап'явши чубату головку,
кукурікнув крикливий півень.
Чом це трава наче виткана з шовку?
Вчора був зливень.

Вчора був зливень. Сьогодні погідно.
Ще мить — і вирине Світле.
Зливня вчорашнього в полі не слідно:
вимели вітряні мітли.

Спи, як під крилами в мами пещене
золотисто-пухнатеньке гúся.
Ходить світапок, сміється до мене,
і я чомусь тихо сміюся...

1923

СПІВ КРИЛАТИХ КЕНТАВРІВ

Ми всі в пісенному розгоні.
Ми всі в веселому вині.
Ми — молоді крилаті коні —
Женем і крешемо вогні.

Співають пісню наші м'язи,
Серця розкрилюють пеан.
Нам шле свої святі накази
Життя сп'янілий океан.

І що нам насміх косоокий?
І що нам злобний зуб зміюк?
Ввірвався в горду твердь опоки
Стальних копит зневажний стук.

Мов привиди сліпої ночі,
За нами зникли вузли узд.
Жижками нашими тріпоче —
В кінському тілі — людський глузд.

Ми довго гнули під сідлами
Під панськими свої хребти.
За панських замислів слідами
Покірно ґрунт ішли гребти.

Та спалахнув одного разу
У нас святої думки жар —
І ми не прийняли наказу,
Удар оддали за удар.

І скинули жалких сатрапів,
І прогримів безпанський спів —
Степами покотивсь наспів:
«Панів на смерть! Панів — наців!»

В живому творчому розмаху
Одвічних і довічних сил
Ми видерли небесним птахам
Чудесну таємницю крил.

Ми викохали в нашім тілі
Овал шляхетних лиць і чол.
І білі руки, й перса білі
Вкрасили материнський пол¹.

Мов примари сліпої ночі,
За нами зникли вузли узд.
Жижками нашими тріпоче
В кінському тілі — людський глуд.

І хто нас може поневолить?
І хто нам визначить стежки?
Хто спинить наш нестримний полет?
Яких людей жалкі мізки?

Ніхто! Ніхто! Ми — вольні коні!
Ми — вольні птахи, вольний люд!
Ми всі — в пісенному розгоні!
Ми — без оков, без узд, без пут!

¹ Пол — стаття (рос.)

Плем'я окрилених Кентаврів —
Найвищий Дух, пайкращий Звір —
Замасні вінками з лаврів,
Верстаємо шляхи до зір!

1923

РУБІН

Павлу Тичині

Мов ластівки гніздо, ваш будуар
доступний тільки для інтимних друзів.
Тут ви поставили тривкий вівтар
вечірнім мріям і світанній тузі,
зачасній у складах котар.

Цей мармуровий різьблений камінь
всі тайни знає ваших віч незглибних:
причасник ваших частих самотин
і снів багрових, золотих і срібних, —
ревнивий і німий, немов турчин.

Як гарно тут у присмерку пори
скитальцеві, що вік свій перебродив,
глядіти в очі вам, немов сестрі,
і раз у раз будити в собі подив
для бистробризків вашого esprit¹.

Як добре знати лагідність долонь,
що, схрещені задумано на грудях,
відблискують на нігтиках огонь
і здовж поруччя так пестливо блудять,
пестливо гладять пальцями магонь.

¹ E s p r i t—дух; дотепний і жвавий розум (*франц.*).

Вогонь кладе свою химерну тканьь
на мальовидло: королівський олень
кличем любові призиває лань.
(Тонкий мазок в палітрі осимволень
про тих, що вам песли любовну дань).

Як жалко знати, що це все було
сьогодні ввечір і не буде вранці,
що все так хутко-хутко перейшло,
що вже стоять за вікнами післанці
німого завтра. І бринять у скло.

Вже в попелі погас червоний жар,
останній блиск майнув і вмер на гзимсі.
Нехай же ваших уст таємний чар
не скривиться в великопанській примсі
на мій нікчемний, нерозумний дар.

...Була одна з незлічених педіль.
Трищав мороз, аж блідним очі меркли,
голками шпигав лиця гострий біль.
Ви йшли з відправи з людським
плавом з церкви,
спішилися, вас ждав автомобіль.

Під церквою, де кам'яна стіна,
мов приросло до зимної траверзи,
стояло бідне, з черні, дівчиня,
залякане, голодне, перемерзле,
з річками сліз в криничках очей.

З несказаним довір'ям в тих очах
воно до вас, о пані, простягнуло руку.
Від вас п'яжливо цвіт Шірасу пах,
ви ж думали про кальварійну муку
і про барона, що з кохання чах.

Ви й переочили покірний жест
нужди зацькованої і німої,
вам прислонив її міфічний хрест
і опар пристрасті палкої, спокусної...
(Мої слова — о ні! — не докір, не протест).

Крутнув шофер. Запахкотів бензин.
А з груденят, що грали, наче скрипки,
зірвався й на устах завмер проклін,
і в супроводі свисту, кашлю, хрипки
на мерзлий сніг упав оцей рубін.

Він в світлі сонця так призивно грав,
що я його, щоб хто не обезславив,
з землі підняв,
за золото блискуче заміняв,
і в цю гадючку золоту оправив,
та на руці своїй носити став.

Ось він — один з ювелів ¹ без імен.
З предивних проб вогонь його заломин.
На від'їзді в країни Темз і Сен
візьміть його, як милий, дружній спомин
для ваших пишно-точених рамен.

Вже день. Я йду. Це не протест.
Вже день...

1923

¹ Тут у значенні ювелірних виробів.

Тайна танцю
(з циклу)

ЯК ВЕЧІРНЬОЮ ОТРУТОЮ

Як блиски сонця втомляться,
Розстелить темінь ризи,
В душі моїї розломляться
Кришталеві призи.

Перлистих сліз намистами
Завагоніють роси,
І чисті дня приноси
Згорять вогнями жовтолистими.

Як сумерк вниз нахилиться,
Снувати стане сонне,
Тоді моє невгомоне
Розплачеться, розквилиться.

І піснею заснутою
Самотність серце стисне,
Як вечірньою отрутою
Цвіт папороті блисне.

1923

Я КРИКНУ

Хтось незнаний сплів корону з терня —
І, мов іудейський цар,
Він розтер на порошок гірчичні зерна
І насипав у мій нектар.
Він спалив мені кадилом гашиш.
І вирвав серце. Кинув псам.
Не проженеш його і не відстрашиш,
Бо він — ти сам!
Хтось мені викував мітру цвяховану
І насадив на мій череп.
Виколов, виклював очі мені,
Клювом закованим
Видовбав на спині
Ганебний герб.
І не зітру його, вже не зітру!
І хтось сорочку білу в мене викрав,
Тіло звив залізними звоями кольчуги...
Та я крикну: «Зникни, примаро пекла
прикра!
Він — не я! Він — хтось інший!»

1923

ВІТЕР ПЕЛЕХАТИЙ

Хвилястий вітер пелехатий
Мені спокою не дає.
Не дасть мені, не дасть заспати
Хвилястий вітер пелехатий.
В отворені віконця хати
Звійними крильцятами б'є.
Хвилястий вітер пелехатий
Мені спокою не дає.

В отворені віконця хати
Заносить пахонці від піль;
Несе п'япзливий запах м'яти
В отворені віконця хати.
Хисткий, розстелено-крилатий,
Плавкий, тремтливий, мов мотиль,
В отворені віконця хати
Заносить пахонці від піль.

Несе мені пахучі зітхи
Косатнів, пралісок, смілок.
І ще одної живоцвітки
Несе мені пахучі зітхи.
І тріск висухлої вітки
Під дотиком твоїх стіпок,
І медяні пахучі зітхи
Косатнів, пралісок, смілок.

З розхилених корон барвистих
В захопленні безтямнім п'є
Струмки смішків джерельно чистих.
З розхилених корон барвистих
Жадання розквітів вогнистих
У крові молодії спус —
З розхилених корон барвистих
В захопленні безтямнім п'є.

Хвилястий вітер пелехатий
Мені безсонницю несе.
Не дасть мені, не дасть заспати
Хвилястий вітер пелехатий.
Жорстокий лилик волохатий,
Що кров твою червону ссе,
Мені безсонницю несе.

1923

Душі
в пейзажах
(з циклу)

СРІБНІ ТОПОЛІ

Дмитрові Загулу

Прокльоном гомін на доли,
Де незабудки — зорями...
За мурами, за горами
Спомин не встане ніколи.

За горами, за ріками
Пасуться білі ягнята,
Сни запашиї, як м'ята,
Безкрилими каліками.

Бурхливі плили, плили
Пеленами-потоками...
Із гір зеленими стоками
Зійтись не мали сили.

Пеленами-потоками
Снуються димні пряжі.
Срібні тополі в арфи в'яже
Струнами сум одинокими...

1923

КРАПЛЯ ЧЕРВОНА

На блакитному — крапля червона.
Хтось ласкавий трепетно тремтів,
У безмежжя блакиті летів,
Щось пестив у потайниках лона.

Хтось ласкавий трепетно тремтів
Переливами гран та кришталів.
Розперлив в амарантах коралів
Ранніх пестоців п'яний мотив.

Переливами гран та кришталів
Сни діточі по склі розсипав,
На тремтячих розсипинах спав
У серпанку світанних опалів.

Сни діточі по склі розсипав
За затопленим золотом дзвона.
І тулив до гарячого лона
Шовки соняшних мохів і трав.

За затопленим золотом дзвона
Сонна мрія риданням зайшлась.
Амарантом із сну зайнялась
На блакитному — крапля червона.

[1924]

ШЕРШЕНЬ

Сум поляг на стерні,
Сліпне стрічка броду.
Ходить понад воду
Ясно, світло ранку сон.

Сіс ситом вроду,
Ірутом косить стерні,
Пасма тче химерні —
Синсгубне, синій льон.

Попад водів вершень
Віє шум похмелень.
Гнеться, гнеться зелень,
Впливає селезень.

Хмароткапъ розстелень
Торкнув крильми шершень —
Повний плодних звершень
Шовкововний, теплий день.

[1924]

ЖЕНЦІ

З колосками золота в руці
схиляється літо доземним поклоном,
як осмаглені сонцем женці,
що несуть господареві полон.

Піде літо від нас навмання,
як небо проткне гостре лезо парожна...
І тремтить в очеканні земля,
і здригається душа моя тривожна.

Дихнуть млою на чистий кришталъ —
тихим смутком — спомини нестерпні,
і не раз заскімлить попід вікнами жалъ
за останньою дниною в серпні.

1923

УСМІХИ НА ЗОРЯХ

Злиняли зливнями, поблідли
Зелені, нишні трави.
Проміння сонця смішно підле,
Кволе та її лукаве.

А вітер і вертить, і крутить
В повітрі осінь жовту.
І бовванить, і каламутить
Мулисту глибінъ бовту.

Ти гнешся в згиби злішивілі
І лізеш далі, далі...
І сииш про сии іскристо-білі
Льодяної кралі.
І журишся, в'юнкій поточе,
Що вмерли хвилі в морях....

Вгорі ж піжмуряться діточі
Усміхи на зорях.

[1924]

В ПОВЕНІ БЛИСКУ

Оповились медобори
Димом жертви передсонної —
Млами.

В глибінь синяви бездонної
Туманами, туманами
Дишуть сині замріяні гори.
Плодотворним сном про весну

Пахне поле,
Розпанахане
Плугом.

Поза темним, росяним лугом
В синім морі сонце чахне
В повені блиску.

Чорна стежка
до сонця
(цикл)

СТЕЖКА

М. Ірчанові

Та загелгали гуси над лугом.
Розмолився орач над смугою скиби,
Розмолився орач над розсяяним плугом,
Що до сонця грав лускою риби.

Посплітались незбагнуті мислі.
Клубочками тонкі волоконця —
хрещата мережка.

Ой нависли чорні хмари...
І побігла до сонця
чорним зорана стежка...

І загелгали гуси над лугом...

1924

З ВИРІВ-ВИХРІВ

Не раз ми падали в притворах,
Але й підводились не раз ми.
І знов нас кидали у порох
Кривавих ваших уст сарказми.

Якній світлясто-свіжій цвіт ви
Цінуєте банальним глумом.
За те, що з вирів, вихрів битви
Нас випрягли бездошним сумом.

Дружини наші: «Плоду прагнемо...»
Дівочі перса: «В'яне яр...»
Геї, громе-жаре, з хмари вдар,
А ми яслих сузір досягнемо!

[1924]

КРАЙКА

Самум смагою смалить скрані.
А сонце приском плечі пряже.
Кругом піски рознечені до грані...
І ми — мов клапті сажі.

Порепались долоні білі —
Змагань з могутнім звіром свідки.
Ідем, ідем і гинем в небосхилі...
Кудюю? Звідки?

За нами божевільна чайка...
А на ширінь пісків пустині
Лягла між нею і між нами крайка
Розірваного вчора її шні.

[1924]

ГРОБОКОПАТЕЛІ У МІТРАХ

В крові черленій гріхи наші вимиті,
Терня скололо нам плесні.
Ой забарилися десь херувимя ті,
Що мали ввести нас у храми воскресні.

Очі, в страхі безпроглядному вигаслі,
Забули про зорю ранню.
Ой придавила нас каменем крига слів,
Прокльонів, вагітних в'язню.

Світла не бачимо, сонця не знаємо —
Порване прядиво пісні...
В купних цвинтарях ями копаємо,
Ями могильної плесні.

В'януть на чолах, тернішням орошених,
Зелені весільні мирти.
Браття! Покиньте ідолів непрошених!
Браття! В застуди власні повірте!

1923

ЯК СВИЧАДА

Я на вас, я на ваших очей сліпоту
Розпаю стосоттисячній блиски.
Я з погорди болючих бичів пацлету
На гелотів-рабів від коліски.

Я розвію, снаю вашу в'ялу печаль,
Вані згорблені снии розігну.
Я скую з мого блиску неблаганну сталь,
Громом радості в вічі вам мигну.

Не для вас. Через ваші несплямлені чада
Заповіт я оставлю короткий:
Я поставлю блискучі мечі, як свічада,
Перед вас, недоплодки!

1924

ВЕСЛЯРІ

Затримайте помах весёл,
Хай золото каплями блисне.
Хай човен летить, як орел,
Що крилами вгорі завис.

Тисни! І хитнуться хребти,
І в безодні забовтають весла.
І будемо гребти та гребти
Настрічу блескам чудес.

Темно, темінь на небі й землі.
Тишина проречиста.
В тьмі понурі, блудні кораблі,
В тьмі потонув шлях у зоряную пристань.

Ні! Не пустять весел, ні демен
Наші м'язи розрослі.
Понесе нас сила наших рамен
До сонця, крізь пільму, наосліп!

[1924]

ЛІТО

Повніє, стигне золотом земля.
Стоять збіжжя, в задумі вниз повислі,
і ссуть корінням з ґрунту соки кислі,
і ждуть роси в південний жар поля.

В густві стебел дзвенить перепеля.
В меднім повітрі пахощі розприслі.
Межами струнко йдуть жінки колислі,
і спів дівчат доноситься здаля.

П'янкий дурман, розтоплений в повітрі,
бичами кров шмагає у б'ючках¹.
Щось шелестять ясені зрадно-хитрі.

Жар півдня крила розпростер на вітрі
і до грудей землі грудьми приляг,
мов божеській красуні Леді птах...

1924

¹ Б'ючки — жіли (*діалект.*).

**Майбутній
метеор
(цикл)**

I

**На берегах моїх повисли косі кручі,
вистрілюють уверх тонкі кристали шниць.
Ударами вітрів і палом блискавиць
їх поколов мій гнів, повигризали тучі.**

**На берегах моїх мережають горби
блакитну далечінь зеленими стьожками.
На берегах моїх сліпучими пісками
розсілюють шпилі свої гірські скарби.**

**На берегах моїх гудуть, шумлять, говорять
задумані ліси дочасну казку днів.
Одурені в імлі самообманних спів
там щось дитиняче звірі двоногі творять.**

**На береги мої кладуть гранітну гать,
на гребінь хвиль моїх пускають бистрі судна;
душа їх, як моя, розсміяна й облудна,
та те, що знаю я, вони не хочуть знать.**

Мов діти, лепетять:

**«Свобідне, горде море!» —
і дивляться не раз у ясну, тиху ніч,
як блисками хутких, хрещатобіжних стріч
у глибину мою спадають метеори.**

II

Над обрієм моїм повзуть ліниво сніжки,
мов сонні полози зелено-золоті.

Над обрієм моїм з'являються тоді
казкові образи фата-морган далеких.

Над обрієм моїм ростуть в мінливій млі
червоні, як корал, розміряні світанки,
звисають плавно вниз,

мов срібляні серпанки,
над обрієм моїм прозорі, чисті дні.

Та ось пирсле Перун оскаженілим блиском,
заллється реготом з грозою гордий грім,
подерті рядна хмар над обрієм моїм,
мов мертвяки-грачі, заграють сонця диском.

Мов вужівками пуг, шмагатиму зеніт
неперегонними, буйними бурунами.
Збілюють їх уста:

«О, змилуйся пад нами!» —
Страх лопо їм порве, що збожеволів світ,

що я втопив, залив материків простори,
що збавлений мсти їх невгасимий гін!
А не стривожить їх ця тайна всіх тайн,
що падають з небес засвітні метеори.

III

Мов з добичі хутких, пенаситних рекінів,
що їй блискачій зуб аорту розпорів,
у глибину мою лле сонце світлу кров:
у глибині моїй світ у красках рубінів.

У глибині моїй чаїться морок-жах:
чудовища грізні, покривлені, капризні,
дельфіни, молоти, сверли, фосфорні слизні,
поліпи-мутняки з жорстокістю в очах.

Не раз товчками сил, збуптованих у пеклі,
підводиться моє вогнем вагітне дно —
тоді по кип'ятку везе людей судно
над кратером із сну розбурханої Геклі.

З тривогою тоді слідять вони вогонь,
розкресаний внизу кресалами Гігантів,
і терпне мозок в них на спомин тих Атлантів,
що їх ковтнула тінь моїх плинних долонь.

Нестерпна думка їм в мізку сверлує:
«Горе!» —
В трусливім трепеті серця — бліді, як сніг.
...І плавно плеще мій злорадний,
зрадний сміх,
що з п'ятьми багрянні спадають метеори.

IV

У глибину мою спадають метеори
з тих пропастей, де в темі іскрить
Великий Віз.

Мов стріли вогняні, шалено мчаться вниз,
пронизують, січуть незміряні простори.

Мов струни золоті дзвінких космічних лір,
несуть мені пеан розгону, слави, сяйва!
Мов зайнята вогнем перевороту майва,
горять жадобою нечуваних офір.

На мить їх зичний спів розбуркує природу
моїх прозорих вод. Шиплять боввани пар,

Лині інколи, мов крик, тьму почі персоре
рій каменів твердих і вибухом на мить
наш неймовірний скарб магічно обагрить.
Це будуть ті самі скитальці-метеори.

VI

Аж прийде мить така в кроміншій,
вічній почі,
що виповниться нам судьба скитання вщерт,
далекій мандрівник прорве ворожу твердь,
кромінню мертвоту глумливо полюскоче.

Далекий мандрівник з незбагнених висот,
Мертвяк у мертвяка грудьми твердими
вдарить,
розсиплеться вогнем, і мертву тлінь
розжарить,
і викресе новий золотострунний льот.

В ритмічному танку орбіт, сліпс, круговин
завихрить, затремтить розкований атом —
і солодко-п'янким та довірливим сном
кохання розсвіне в нутрі блідих мряковин.

В пожарах, багряних, немов бруньки грудей,
народиться жага, міцна, палка, велика,
в своїй красі страшна,
своїм бажанням дика, —
до тварів з мудрими очима — до людей.

Цю радісну жагу я понесу в простори,
в непройденість віків нестливо понесу.
За тих творінь нових сподівану красу
тобі мій вдячний спів, Майбутній Метеоре!

Чорнозем (цикл)

1

Перепое́ний потом мужицьких долонь,
ти лежиш, чорноземе, німий, без'язикий.
Ти забув, що тебе прями́в з неба вогонь,
що ти був врожаїстий і дикий.

Ти забув, що тебе оголомшував гін
п'яних соків, терпких і зелених.
Ти забув і мовчиш. За загоном загін
потопас в імлистих пеленах.

За загоном загін мірить безмір небес,
олив'яних, чужих і ворожих.
Тільки вітер вночі, як навіжений пес,
виє довго і сон твоїй тривожить...

2

Чорноземе! Гей, чорноземе!
Чи подбав ти, щоб лоно твоє,
вічно доброго зерна голодне,
не було ялове та безплodne?

Чорноземе! Гей, чорноземе!
Чи снага ще свята в тобі є —

не піддатись насиллю і смерті
і творити життя, непоборне і вперте?

Чорнозем! Гей, чорнозем!
Чи бажання у тобі ще б'є
стати знову родючим і диким
і труснути простір
колосистим, нестриманим криком?!

З

В чорні ночі виходили в самотній простір:
б'ється серце в грудях неспокійне.
Виє вітер, як бідний, стривожений звір,
що ворожить пожежі і війни.

Притулися грудьми до землі, припади
і долоню вложи в її лоно.
Чуєш? Дихає жар вікової груді.
Тямиш? Кров багровіє червоно...

Припади. Наслухай. Чорнозем не замовк,
він непоче невітську поему.
Вітре! Вітре! Що виєш, як рапеній вовк,
ти — мій брат, рідний брат чорнозему!

1925

Стріла (цикл)

1

Пущені пруживим, тугим луком,
в чорну пітьму дзвінко полетіли
ковані огнистим Локі стріли.
Чорну ніч розколювали звуком.

Горда дума на чолі блідому:
десь судьба захована в безмежжі!
Блиск вогню цілує горді вежі,
блиск вогню на овалі шолому.

Непобідна посестро валькірії!
Чом ця стрілка збилася з дороги,
заблукала в мій далекий вирій?

Адже я лише співець убогий,
не герой, що переміг Ліндвурма!
Я лиш тиха арфа — я не сурма.

2

Де заховаю твій безцінний дар —
крилату гостю з вістрям золотим?
Великий світ. Та радитись ні з ким
не має в ньому мандрівний кобзар.

Великий світе! Замалий твій храм
для світлих жарів — золотистих стріл!
Створю ж у серці другий небосхил,
йому в опіку скарб цінний оддам.

І вже іду веселими стежками
у світ, у світ — іду, немовби плив.
Несу пісні, змережані казками,
і повні жмені повседневних див.

Торкаю струни вмілими руками,
вони ж бринять, як усміхи тетив.

3

Гей, несу я казки та пісні,
гей, мандрую від хати до хати.
Але мре моє слово крилате
і минають без радощів дні.

Десь у темній печері на дні
змій поклав свої царські палати,
і віки вже те царство прокляте
глушить людські казки та пісні.

Прийде час. Вирву з серця стрілу.
Стане арфа напруженим луком,
і розітнеться спів золотий.

І на вкриті кістками скалу
з диким ревом смертельним і грюком
впаде мертвий побіджений змій!

1925

**Розп'ятій
скрипаль
(цикл)**

I

Яка глибока п'ятьма,
як тихо тут навколо!
Життя тут збіглось в точці,
а світ — безкрає коло.

Тут темно, як в засвітті,
тут, як в засвітті, глухо.
Тут шепіт диким криком
калічить, ранить ухо.

Де зникли ті жорстокі
розбійники-приблуди,
що тут мене лишили?
І це були ще люди...

Куди пішли ті вбивці
з кривавими мечами?
Це були люди, люди
з червоними серцями!..

Гей, люди! Люди! Люди!
Ніхто! Ніхто не чує!
Тут вічна, вічна тиша,
тут вічна ніч ночує.

Тут вічна, вічна тиша
в своїм холоднім лоці
хова мої скорботні
розіп'яті долоні...

II

А спомини, як казка,
встають і ваблять очі...
Куди, куди поділись
літа мої діточі?

Як казка, тихий спомиш,
журливий усміх мами,
як голову пестила
добрячими руками.

Добрячими руками
спливала тиха ласка.
Від того ясний спомиш
як неймовірна казка.

Від того оживають
і сон, і та дрімота,
що в ночі таємничі
ходили коло плота.

І лячний привид вови,
захований за комиш,
і дід смішний — пестяжка...
І все те — тільки спомиш...

Хто скаже так пестливо,
хто скаже так єдино:
«Втомив за днинку ніжки?
Пора ж і спати, сину!..»

А я її покинув,
щоб снити сні червоні,
і простягаю в вічність
розіп'яті долоні.

III

А спомини, як мрія,
солодкі та болючі.
Куди, куди поділись
літа — бурхливі тучі?

Як мрія — світлий спомин
червоними устами
з тьми будить дні розквіття,
дні п'яні, дні безтямн.

Гей! Шумували вина,
солодкі на принаду:
ядерні горді груди —
вагіття винограду.

Всміхались в лузі квіти,
всміхались зорі з неба,
як поцілунок мліли,
прохаючи: «Не треба...»

Чи то світи весіли,
чи пташка зорі ткала,
чи то мені кохана
вінки з квіток сплітала?

А я її покинув,
і в світ пішов на герці,
і слід лишив кривавий
в її дитячій серці.

Вона його сховала
в черничому хітоні,
а я встромляю в вічність
розіп'яті долоні.

IV

А спомин як докір
у погляді дитини.
Од сорому їдкого
вся кров у серці стине...

Тюремні грубі мури...
Крізь ґрати — світла жмінька.
А за стіною поруч
смутна вродлива жішка.

Вдень привели в казарму,
а ніччю мури чули:
«Товаришка Марія.
Два тижні, як замкнули».

На другу ніч грозою
роздерли тишу крики,
і стогін, і благання,
і плач нелюдської, дикий.

Той крик трусив тюрмою
і ріс, немов лавина:
там, на тюремних нарах,
родилася людина.

Так на тюремних нарах,
з калюжі муки, крові
родився вічнодивний
цвіт людської любові.

Не світлі сльози щастя,
не пісні колискові
ронили сірі мури
і сталеві окупи.

Тому закам'яніли
в погорді і прокльоні
мої розп'яті в вічність
простягнуті долоні...

1925

ЧОРНА СИМФОНІЯ

Лягло червоним трупом сонце,
хтось заколов його пожем.
І бризнула потопа крові
на небосхил, на чорнозем.

Сміється хтось, побідний, дикий,
і тішиться, що смерть приніс.
Полошить чорні зграї круків,
що сіли хмарою на ліс.

Крізь ліс, крізь чорне цвинтарище
іде самотній мандрівник.
У серці в його чорна тиша,
така, як крик, як крик, як крик...

Десь є кінець людським дорогам,
десь є спочин людським серцям.
Тобі ж ніде нема нічого,
і скрізь ти сам, і скрізь ти сам.

Десь є привітні, ясні очі,
десь є тепло жагучих рук...
Над лісом чортовим післанцем
крильми лопоче важко крук.

Крізь ліс, крізь голе цвинтарище
іде самотній мандрівник.
У серці в його чорна тиша,
така, як крик, як крик, як крик.

Десь є кінець людським дорогам,
десь є спочин людським серцям.
Куди ідеш? Чого благаєш?
Нема, нема дороги там!

О, не дійдеш, не доблагаєш!
Де ступиш — їдь, де станеш — глум.
У серці в тебе чорна тиша
і невідступний, вірний сум.

О, не дійдеш, не доблагаєш,
не видивиш шляхам кінця!
Сполошиш тільки тіні в лісі
і чортового післанця.

Спіткнешся, впадеш і не встанеш,
і будеш сам, і будеш сам.
Куди ідеш? Чого благаєш?
Нема, нема дороги там!

Спіткнешся, впадеш і не встанеш,
хрестом розкинеш муку рук.
І до очей твоїх по снігу
скакатиме незграбний крук.

Лежатимеш спокійній, тихій,
з блідим, розплющеним лицем...
Лягло червоним трупом сонце,
хтось заколов його ножем...

ПІСЛЯ ЖНИВ

Позвозили збіжжя до стоділ,
на полях остали голі стерні.
Та чи є що покласти на стіл?
Чи вже ситі діточки мізерні?
Щось не хоче радість завітати
до похилої хлопської хати.

«Намолотять тато, буде хліб!»
Втіха світить на блідих обличчях.
Рученятами підносять сніп
і, немов старі, поважно лічать,
чи снопи ті будуть намолотні,
чи вже дні настапуть безтурботні.

А похмурій батько править цін
і якусь важку думає думу.
«Хліб-то буде, та кому той хліб? —
І в очах болючий усміх глуму. —
Буде тим, що білі мають пальці,
а для нас — полов'яні закальці».

Перший намолот корчмар зідре
за той борг, що винен з передповку,
другий — вийт за драчку забере
і на дзвін дурний попові-вовку.
Треба й щось коровчині придбати,
чей не буде в голоді стояти.

Решту ж ми до міста повезем,
продамо, дістанем добрі гроші,
попри всі крампиці перейдем,
уздримо всі товари хороші,
все побачим, геть усе дочиста, —
і з квитками вернемося з міста...

«Ех, життя!» Згорнув в долоні цїп,
замахнувся і справно її сильно вдарив.
Бризнув з-під бивна зернистий хліб —
найцінніший всіх туземних дарів.
А він б'є і бити не вгаває,
а в очах таємний усміх грає...

Гей, хто хлопський усміх розгадає?

1925

ДЕЛЕГАЦІЯ

Стояли перед ним непохитні:

І тільки блиск в очах і

лиш тремтіння рук

Свідчили про їх біль, про ціле пекло мук,

Що в ньому жили вже півроку безробітні.

«Чи буде праця нам? Чи буде хліб

у квітні?»

Питали... На дворі дуднів (там ждали)

брук.

Жужмом тартачних пил здавався

їм той гук,

Ввижались дітваки, обдерті і тендітні.

З наругою в очах чекали людських слів

З уст того, що сидів за бюрком із-між карт,

Червоним олівцем значив якісь «кавалки».

Аж ось голову з паперів тих підвів

І кинув словечком від нехотя, на жарт,

Всміхаючись: «Ідіть до лісу, на фіалки...»

1926

АПОСТРОФА

З чарівного небозвода
Усміхається весна.
Розквітають квіти в лузі,
Тягне кінь хомут у плузі,
Скиба стелиться масна.
Гей! Раює вже природа —
Пане Згода! Пане Згода!

Правда, пане, що за врода
Ті напровесні ліси?
Ті сніжинки білосніжні,
Ті фіалки скромні, піжні —
Скільки в них чудес, краси?
Чисто райська насолода!
Пане Згода! Пане Згода!

Ах, мій пане, що за шкода,
Що не знаються хами
На мистецькій вашій вдачі
І ревуть, хлопи ледачі:
«Хліба, праці хочем ми!»
От ненаситна порода!
Пане Згода! Пане Згода!

Ах, мій любий пане Згода,
Що за кривда сталась вам?!
Ви хотіли їм вціпити
Чисту до краси любов,
Говорили їх про цвіти,
Про сніжинки, про фіалки,
А вони, як чорні галки,
Безупинно знов і знов
Дерлись: «Дайте хліба нам!»

Не фіалки їм — а палки,
Лиш тоді буде злагода.
Пане Згода! Пане Згода!

Але є ще нагорода
За патріотичний труд,
За заслуги для народу.
Є й за злочин кара тут.
Знехтували вам фіалки!
Мають тепер катафалки!
Так і слід! Свята Марія
Спервовіку ще почата:
В кого сила — в того хата,
Правда, воля і свобода.
Пане Згода! Пане Згода!

Вірю міцно, пане Згода,
Що на ваш мистецький смак
Ця дрібна, смішна пригода
Не вплине зовсім ніяк.
Що й надалі ви будете
В квітах бачити красу.
І до сліз, як всі естети,
Влучно прирівнять росу
Що за серце вас не здавить
Цвіт фіалки у росі.
І червоні маки навіть
Не стривожать вам душі.
Бо інакше було б шкода.
Пане Згода! Пане Згода!

1926

*В. Бобинський.
Фото 1927 р.
Львів.*

**Н О В А
КУЛЬТУРА**

С Е Р П Е Н Ъ

1 9 2 3

*Обкладинка журналу
«Нова культура»,
легального органу ЦК КПЗУ,
редагованого В. Бобинським
у 1923—1925 рр.*

ВАСИЛЬ ВОБЛИНСКИЙ
**ТРАМБЛА
ТРАНЦЮ**

**ТАЙНА
ТАНЦЮ**

Ворогому Моваршиді
Гавлові Пичиці

Василь Бобинський

Львів, 18 XI. 1924.

Дарчий напис
В. Бобинського на книжці
«Тайна танцю».

Обкладинка поетичної
книжки В. Бобинського
«Тайна танцю»
(Львів, 1924).
Худ. О. Ковжун.

В. Бобинський
Фото 1928 р. Львів

Читайте історичну справу про революцію

І РІК ВИДАННЯ
ЧИСЛО
3-4.

ЦІНА 15 СОТ

Л Ъ В І В
Н Е Д І Л Я
8

Листопада 1922

„Світо" виходить щод тижня.

СВІ

В осьмі роковини листопадової революції.

Пройшло вже вісім років з часу падіння царської монархії та встановлення радянської влади. Цей величезний історичний переворот, який змінив обличчя нашої Батьківщини, стався в листопаді 1917 року. Цей день ми пам'ятаємо як день перемоги над царизмом та початку революції. Цей день ми пам'ятаємо як день перемоги над буржуазією та встановлення радянської влади.

Цей день ми пам'ятаємо як день перемоги над Радикальним Союзом та встановлення радянської влади. Цей день ми пам'ятаємо як день перемоги над буржуазією та встановлення радянської влади. Цей день ми пам'ятаємо як день перемоги над буржуазією та встановлення радянської влади.

В. Бобинський.
Фото 1925 р. Львів.

Обкладинка тижневика «Світло»,
легального органу ЦК КПЗУ,
редагованого В. Бобинським
у 1925—1926 р.

ТЛО

Зміст числа:

Почесна діяльність
Галицького селян
Української демократичної
Лиги України
Виступ у Львові
Про націоналізм, що викликає
сміх

на Львові, тому середня... та
націоналізму.

Почесна діяльність українців
Галицького селянства, а також
також серед українців, які на
власній долі рідного. Молодість і
українська Спілка на українській
землі. Внутрішній світ українців
історично-культурний і національний
націоналізм і націоналістичний
націоналізм, робітничо-селянська
українська революція українців

українська революція українців
українська революція українців
українська революція українців

українська революція українців
українська революція українців
українська революція українців
українська революція українців
українська революція українців

Українська революція українців
українська революція українців

СЛОВА В СТИНІ

ПОЕЗІІ

ВАСИЛЯ БОБИНСЬКОГО

ДВОУ ЛІМ

5 ВІКНА

1 9 3 1

*Обкладинка п'ятого номера
журналу «Вікна»,
присвяченого Дню міжнародної
солідарності трудящих —
Першому травня.*

*Обкладинка поетичної
книжки В. Бобинського
«Слова в стіні»
(Харків, 1932). Худ. В. Касіян.*

Обкладинка № 1 журналу «Вікна».

Колаж. Зверху — обкладинка першого номера журналу пролетарських письменників Західної України «Вікна», редактованого В. Бобинським у 1927—1930 рр. На обкладинці — зображення посмертних масок американських революціонерів Н. Сакко і Б. Ванцетті, страчених у серпні 1927 р.

Знизу — обкладинка журналу «Вікна» за червень — липень 1929 р., у якому друкувались матеріали Першої наради пролетарських письменників Західної України, яка відбулася 12 травня 1929 р. у Львові

З вогких левад несеться звук дзвінка
корів, що повагом ідуть додому,
її нехитрий голос дудки пастушка.

Ласкавий легіт лагодить утому,
засмагли чола гладить і пестить
і сил своїх не жалує нікому.

Он журавель колодязя скрипить.
Спадає пил. Помалу мовкне гомін.
Над заходом зірниця мерехтить.

То тут, то там стовбатий, чорний комиш
струйками в небо виснуває дим,
що тане в тьмі, мов мимолетний спомиш.

Вогні згасають. Льотом нечутним
шугають лилики й окаті сови.
Під вікнами квіти шелочуть: «Снім!»

Лиш за селом, в гущавині діброви,
розтьохкався малий сіренький птах
у пафосі безтямної любові.

Таємно мерехтить небесний шлях,
і ллє сріблясте молоко в простори,
і ціпеніє сріблом на зірках.

На півдні муром бовваніють гори.
А з гір біжить на доли ясний плай,
крізь хащі, скали нависні і звори,

крізь темний бір і стрункостанний гай,
поміж левади її колосисті ниви
біжить, мов хто гукнув за ним: «Тікай!»

Біжить, швидкий, німиий, петерпеливий.
Лиш інколи на нім замапнячить,
мов привид ночі, заєць боязливий.

Лиш іпколи десь птах в сні заячить,
тріпне крильми і знову в сні затихне.
Ніч палець на уста поклала її спить.

В нампстах рос стоїть трава її не дихне.
Між комишами стиха йде вода:
ані вітрець свічада не сколихне.

Над нею мла встас рідка, бліда,
і вниз струї пливе, тремтюча її лєгка,
немов у танці мавка молода.

Тремтить глибінь небес, німа її далека...

1926

ДВІ ПРАВДИ

Діяч партії соціалістів-радикалів дізнав про свого політичного противника, що він уходив в українському громадянстві за комуніста. Обвинуваченого суд засудив «за комунізм» на смерть.

З часописів

Мужицька правда є колюча,
а панська на всі боки гнуча —
про це найкраще знаєм ми.
ми, кривджені, визискувані.
у панській жмені стискувані,
обвиті панськими шлейми.

Мужицьку правду б'ють бичами..
цькують і псами, і псарями —
це лиш чужий, а й «рідний» кат,
а панська **скоком**-вихилясом
моргне до «саса», «шенче з лясом»
і вже з ним п'є запанібрат.

От засвіти хоч тіцьке світло,
щоб ясно в тьмі було й помітно,
щоб міг побачити злидар,
як злодії тягне із засіка
криваву працю чоловіка,—
ого, вже ти страшний бунтар!

Тому, що злодії то «шляхетний»,
то вже ти й бузувір прешкетний,
і ворохобник, бунтівник,
тож посадять тебе за ґрати,
щоб знав, як старших шанувати,
щоб там любить «шляхетних» звик.

А панській правді хто прислужний,
будь він огида осоружний,
безхарактерник, ідіот,
стань заодно з поліціантом
і вилупись денунціантом,
якщо ти «свій» — то й патріот.

Не скривдиться на тобі й волос,
якщо твій кум «Громадський голос»,
а сам ти ще й адвокат єсть.
На смерть хай вишлють «комуніста»,
у тебе совість буде чиста
й несхитна в «громадянстві» честь.

[1926]

БІЛЬ

Сиділи в сутінках вечірньої задуми.
В вікно з далеких, недоглядних піль
летіли леготом осінні шуми...
І хтось тихцем промовив слово «біль».

Як дзеркало ставка торкне її сколише
опущене пташиною пірце,
так душі їх розколисало в тиші
це шепотом промовлене слівце.

Хтось снів себе дитиною малою
біля куща розквітлих, повних рож,
і пальчик, вкушений колючкою твердою,
і перший страх, і першу кров, і дрож...

А хтось ридав з останніми вітрами,
з пожовклим листям падав на цвинтар
і в горді божі понадхмарні брами
бив бунтом Бетховенових фанфар.

Спадали миті, як з намиста перли...
Шептала ніч: «Нагадуй... згадуй... мрій...»
Над болями, що в тишині померли,
снувався усміх і тремтіння вій.

І шепіт плив так м'яко, так шовково,
стелився пахощами яблуневих віт...
І тільки хтось один, це тихе вчувши слово,
здрігнувся і поблід.

Балада про дві
гіпсові маски
(цикл)

*Пам'яті
Сакко й Ванцетті*

I

В'язню блідий, в'язню блідий!
Ніч за нічю, день за днем
минають, минають, минають.
В'язню блідий, в'язню блідий!
Час пожирає ненаїсним вогнем...
Ненаїсним вогнем тюремні мури
життя пожирають.

В'язню блідий, в'язню блідий!
Світ молодий там, за ґратами, кличе!
Кличе бунтом розспіваних велично серць.
В'язню блідий, в'язню блідий!
Вже не піде на радісний,
Бурею сповнений герць
бідне серце своє бунтівниче...

II

Вони були спокійні,
як діти, як діти.
Вони були спокійні,
як герої.

Вогнистих сонць орбіти,
вогністі, вогневійні,
песли ці тихомрійні діти
з собою.

Орбіти сонць вогнистих...
О ні! О пі! О пі!
Лиш теплий поцілунок чистих
уст дитини.
І знаючи все щастя її біль,
палючий, як вогні,
жагучий, божевільний дотик
уст дружини.
І пережиті разом
давним-давно, давно забуті дні...

III

Приїшли, сказали: «Сталось...»
Сказали тихо, а було --- як крик.
Все життя поламалось, поламалось,
світ у крові захлинувся і зник...

Вже нема, вже нема, вже нема!
Вже не приїдуть, не всміхнуться,
не промовлять...

Люди! люди! де в вас серце?..

Серця нема!

Є закоп. Смерть для тих,
що бунт готовлять

І товклися голови до стін

У страшному, божевільному риданні...

О, який великий в нас земляк Франклін!

Eripuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis! ¹

¹ Вирвав у неба вогонь, а жезло в тирана (лат.).

IV

Казали, що оператори
будуть різати їх тіло до ґрунту,
бо доктори, сенатори, прокуратори
раді б викрити в їх мозку осідок бунту.

Ще казали: точить панство сумнів,
чи життя в них не притаїлось.
І тому раді б бачити якнайскорше у труні
спалене на пошід бунтарське тіло.

І тому обережні робітничі руки
зняли з лиць гіпсові білі маски,
щоб сини, і внуки, і правнуки
тямили кінець страшної казки.

1927

Зелена зеліна (цикл)

І сонце приймає, як мужа...

П. Тичина

ЗАСПІВ

Вам, що в затухлих клітках,
обікрадені з усміху сонця,
кров своїх власних жил
укладаєте в дивні зразки,
що блискочуть сталлю машин
і в тканиях розмаїтих сміються,
полишаючи вам тільки чад,
старість, і неміч, і смерть,
вам, що всю розкіш буття
вириваєте з власних пальців,
дітям у хижі брудні
приносячи сохлий сухар,
вам, що прагнете все
до великого, світлого, дужого,
спихані сильними вниз,
у болото буднів брудних,
вам, що вмієте так
по-дитячому, просто і щиро,
посміхатись до гарних дівчат
і до сивеньких бабусь,

а як виб'є година діл —
суворі йдете перед себе,
вам — моїм сестрам, братам —
цей подих свіжих ланів.

I

А хто ж тебе так рано упоїв,
зелена зелино?
А хто ж тобі сорочку розпанахав
біленьку?

Чи ти ішла тим лісом мовчазним
до діда в гості
і кучеряві веселі опришки
тебе спіймали?

А хто ж тебе так дуже упоїв,
зелена зелино?
А хто ж тобі сорочку розпанахав
мережану?

Чи то ж той циган з дукачем у вусі
так дико грав на скрипці,
що ти, в гарячій тропачку забувшись,
розхристалась?

А хто ж тебе так міцно упоїв,
зелена зелино?
А хто ж тобі сорочку розпанахав
на пазусі?

Чи то ж ті хлопці, бистрі, як соколи,
так буйно вихором неслися,
що ти й собі за ними захотіла
летіти в безвісті?

А хто ж тебе так п'яно упоїв,
зелена зелицо?

А хто ж тобі сорочку розпапахав
догола?

Чи то ж не батаг той, як сонце, ясний,
молоденький,

навчив тебе з гарячих уст червоних
пити солодке вино?

А хто ж тебе так радісно упоїв,
зелена зелицо?

А хто ж на тобі, маминій дитині,
сорочку розпапахав?..

II

Чого ти тиха, чого ти сонна,
дівчино життя, линевишна?

Мряками дихаси, зорями дзвониси,
спиш, розкидавнився, сини.

М'ятами коси пронахли дурманними,
руки — долонями в захід і схід.

Якими бажаннями, п'яними, безтямними,
наливається твоїй живіт?

Чи це ти, чи це ти так ячиш, прикликаючи
любка з далеких сторін?

Чи це пташка м'яка, під межею дрімаючи,
перепілка, ячить у сні?

Де збирала ти ті меди, ті пахучі,
що брилять у грудях пружних?

І кому шепнеш слово, покірше, жагуче:
«Припади і напийся з них»?

Хто, сподіваний, жданий, хто, жорстокий
і ніжний,
потривожить солодко твій сон,
і розгорне тебе, і пригорне, і візьме,
і засіє зерном твоє лоно?
Дівчина життя, пшенична!..

III

Ти не будеш знати, ти не будеш знати,
ти не будеш чути, як він надійшов.
Порваний подолок, порваний, пом'яттий,
на подолку, мамо, на подолку кров.

Навшпиньках, як злодій, навшпиньках
приступить —
тільки тихо зойкнені, а уста — як цвіт.
Ой коханий злодій, золотенький чупер,
м'ятою і медом пахнутиме ніт.

Ти не будеш знати, ти не будеш знати,
ти не будеш чути, як він надійшов.
Порваний подолок, порваний, пом'яттий,
на подолку, мамо, на подолку кров.

Полум'ям-промінням щастя тьму розітне,
золотистий чупер сналить небеса.
З-поміж вій велике, зоряне, блакитне —
щастю в вічі щастя, перламь роса.

1928

Йшов спроквола, круг його тихшав,
танув галас,
йшов, у глиб кишенів устромив п'ястуки.
І блискуча струя перед ним розступалась,
якби велстень-смерч оголив дно ріки.

Йшов він тихо. І очі мав сині і добрі,
і чоло мав гладке і розумне також.
Та хоч зором блукав за невідомий обрій,
понад плесом струї покотилася дрож.

Мимо чистих і ситих ішов, весь у сажі,
і міцними зубами жував чорний хліб.
І був там, наче куля в церковнім вітражі;
мов опівніч у дзеркалі бачений
власний гріб.

1928

II

НАРОСТАННЯ

На дні понурих шахт, де темрява безока
чаїться, мов гидкий стораменний павук,
вганяючи грозу в тремтливі дужки ока,
стискаючи гортань кліщами слизьких рук,

у стухлих пивницях, де кволі немовлята
ссуть хворе молоко з грудей, блідих,
як віск,
скарлючені, марні, не діти — трупенята,
що в них з життя лиш плач, жалкий,
як миші писк.

Там, там, у неклі тім, яке ви сотворили,
щоб могли самим пишатися в шовках,
носити золото, брильянти і шиншпли,
щоб усміх вам не гас ніколи на устах,

щоб ваші байстріючки, і жопи, і коханки
могли, вгинаючись од золотих оков,
напоказ виставлять фарбовані приманки
на ярмарках балів і в торжницях церков.

Там, там, у тих низах, де, мучена віками,
розп'ята на хресті, і терновим вінцем
увінчана, і вашими огидними плювками
заплювана, лежить, розірвана живцем.

Єдина цінність тут: достойність чоловіча,
і все ж усії брудні, всім вам наперекір,
підноситься вверх, велична, бутівнича,
сягаючи по жар до променистих зір.

Там, там, у тих низах, де кров,
як жар, червона,
і сльози, й піт гіркий згноїли пишно грунт,
там, в темній глибині заплідшеного лона,
вже скільчився й росте страшній,
як змора, бут.

1928

III ВІЧНИЙ СНІГ

З зеленооких тропікальних морів
я прилетів прибоєм вихровим
і на одеї Кавказ, Монблан чи Крим
спустився пухом крижаних узорів.

Мов святодійний, сизий дим кадил
померклої у забутті Еллади,
розтанули усі палкі принади
Суматр, Цейлонів, Конго і Антіл.

Від подиху арктичного морозу
я взявся весь м'яким, пушистим склом,
заснувши твердо непорушним сном
під вашим тихим, блідосяйним Возом.

І гнів, з яким колись у бирсах товк
тверді лоби мовчазних Кордільєрів,
і далечинь степів, пампасів, прерії,
де мчав, з вітрами виючи, як вовк,

і спечений смагою сонця подих
таємних мертво, піскових Сахар,
і нестерпучий асфальтовий згар
озер солоних, шотів глиководих,

і урагани Ла-Плат і Ніяпз,
страшні циклопи Сунд і Полінезій,
обривні зливи Ваді і Замбезі
І Ніагари громовий каданс,

смажну задуху непростежних тропів,
що в ній мій блиск у сизих імлах мерк,
і швидкострільний, вільний лет уверх
фонтанами гейзерових окроїв —

усі дива, що я з собою ніс,
щоб запалити кров у ваших жилах,
кристалами зціпив мені на крилах
ваш блідосяйний, семизорий Віз.

Сріблястими, пухкими лелітками
труснув на спиці ваших зимних гир,

і я — приборканий зимою звір —
заснув, щоб спати довгими віками.

На всі іглиці, всі щовби¹, шпилі,
порепані, шорсткі од сонця й вітру,
я надягнув м'яку, іскристу мітру,
щоби їй вони почухли в мертвим сні.

А сам тим часом, звільна, крок за кроком,
униз по збоччях, по ярах повзу
і склистим зубом злизую їй гризу
тверду, ворожу і цупку опоку.

Сердито, вперто врїзуюся вглиб,
верчу нові пропасні Гіппокрени!..
А на плечах моїх пливуть морени
рядами довгих, безконечних скиб,

де довбані вогнистим сонцем гирла
моїм безсиллям мертвим значать край,
де син мій, злий, зухвалий водограй,
на шипотах пузирить вири й вирла.

І хоч мене оповиває тінь
і зимородь далеких піль полярних,
і на безкрай моїх пустинь цвинтарних
інеєм сипле зоряна глибінь,

хоча віки минають непорушно
і мають мертво зимними крильми,
і хоч в обіймах срібної зими
осліплений, німію я бездушно,

та знаю я: минуть віки їй віки,
і я згризу стрімкі ворожі спиці,
щовби, шпилі, верхів'я і іглиці

¹ Щ о в б и — верхи (діалект.).

різцем моєї склистої руки
і реготом буйної громовиці
шугну в простір, де в'ються блискавки.

А поки що у травневе верем'я
вслухаюся, як із моїх вершин
вниз джигітують табуни лавин,
караючи безкриле, рабське плем'я...

1926

IV

ЗИМОВА БАЛАДА

1

Був сміх, і блиск, і п'яне забуття —
мов човники, пливли дівочі стопи.
А в скрипці, мов останній схлип життя,
ламалися екстазами синкопи.

І всі були у царах і в масках,
і очі всім світилися і горіли.
І лиш П'єро снувався по кутках
і був такий смішний — блідий і білий.

І часом лин, як з танцем долетів
жагучим палом чийсь знайомий запах,
тоді П'єро спинявся і тремтів,
і спомин серце м'яв в жорстоких ланах.

Коли ж годинник північ продзвонив,
порозкривались всі маски на залі,
то хтось один там маски не розкрив,
і кров якась спливала по кинджалі.

А надворі мороз ламає пальці
і лютий вітер снігом дме, січе,
січе в обличчя, в руки, під спідницю,
мотається, і тиснеться між погя,
і жаром жарить, і пече в живіт.

Куди іти? Вже скрізь була — куди йти?
Скрізь, як собаку, відганяли геть.
І пані, й пан: «Чого тут хочеш, мудю?
Пішла ти геть, а то злетили зі сходів!»
А сам, катюга, перший її взяв.

А батько — цей п'яниця безсоромний —
упивсь, як ніч, ушився, як свиня:
«Нема дочки у мене, йди, приблудо,
іди до того, з ким налюбувалась,
іди, іди — у мене пині свято,
у всіх порядних християн сьогодні свято,
й я чесний теж, хоч бідний християнин!
Іди і не скімли тут на порозі,
у мене хата — не шпиталь повіям,
геть, суко, геть, нема дочки у мене!..»
І, мов маятником, у такт махав
рукою, що не раз важким ударом
штовхала в грудь покійну матір
і виштовхала врешті на цвицтар...

Якби Іван!.. Іван... Івась... Івасик...
Він добрий був, він тільки раз скипів,
як вчув про панську подлюю наругу,
скипів, і скроні хутко заходили.
і зуби скригнули, як жорнове каміння,
в яке замість зерна попали кості...
Але нічо, і пальцем не торкнув,
не одсахнувся, і, певно, оженився б,

якби не той дубовий брус, що впав
і Йвасика... Ой Йвасику... Іваню...
Куди іти? Згадала про шпиталь,
як п'яний батько викриказ за нею.
Вже пізня ніч — чи впусять? А мороз
пече, гейби руками м'яв за серце...
Івасику... Іванчику... Іваню...
Чом ти мене покинув, мій соколе?
Та, може б, я спокутувала гріх,
що вірила, дурна, у панську добрість?
І, може б, те моє байстрія нещасне
знайшло у тебе ласку і любов?
Чом ти мене, Івасику, покинув?
Чом ти мене покинув?

Ізнадвору
почули сторожі жіночий крик
й під брамою, на мерзлім тротуарі,
знайшли роділлю і її дитя,
замотане між лахмани слідниці,
але живе. Внесли до себе в хату,
поклали в постіль, заварили чай,
і напоїли бідне дівчинице,
її казали спать.

В цю ж мить там, нагорі,
де йшла забава, шум зчинився, й галас,
і крик жінок; і за педовгу хвилю
йшов сторож відчиняти браму поліцейським.

3

Ідилія? Прощення? Тваринний гін
Мавпячо-слинявого материнства?
І це вже все? Такий кінець отій
у муці переношеній баладі?

Оце вже все? Солодке милосердя
смішної пари згорблених грибів,
і ситий пах розшарених перин,
і жовтий блиск у філіжанці чаю?

Оце вже все? Оце кіпцевий вихід?
Оце контраст для світу ледарів,
які, не вмючи життя прожити,
уміють часом смерть бодай прожити?

Оце вже все? Отої смиренський тон
опрощення, ця зворушлива слізка,
хоч не показана, проте наявна,—
оце вже весь вантаж твоїх ідей?

Оце вже вся глибінь твоїх емоцій?
Оце вже вся сміливість досягань?
Оце вже весь унутрішній твій світ,
пугаючий, дерзаючий поете?

А де ж вогонь, що небеса спалив,
а де ж є глум, що їддю лиця сік би,
а де ж жага, що рвала би вперед,
а де ж розкований, визвольний сміх?

Ну що, скажи, ну що тепер почнеш
із тою, тою служницею ти?
З повією! З покриткою, з святою!
З її ганебним панським байстреням?

Куди тепер спрямуєш її кроки?
Яким життям устелиш її стежки?
В яку брехню оплутаєш величну,
в який святій, брехливий ідеал?

Яким міражем лжі зманиш її зір?
Якою блекотою одурманиш,

в яку шлею святого обов'язку
впряжеш її стригиблений хребет?

Чи не пече тебе палючий стид
на думку, що твоя ось героїня
оддасть дитя в опіку на село
і піде — мо', її до тих самих панів,

або від злигоднів, від попевірки
втече на вулицю хиляться п'япа,
і свіжий блиск сільських рум'яних щік
їй вкриє гідь простацького цинізму,

або, скарлючившись, як битий пес,
за те байстря, за сором, за розпуку,
глядітиме комусь покірно в очі
без права мати власний суд і чин?

Що зробиш ти? Що хочеш, щоб зробила?
Постав, постав оце питання гостро
і вдячний будь, що камінець дрібний,
що впав тобі — той крик роділлі — в душу,

не впав у повсть м'яку й неворушку,
а покотився стрімголов по збочі,
шарпнув собою шар липкого снігу
і ось — грізний, немов дихання льва,

зак' вирветься з грудей жахливим ревом,
штовхаючи з сичанням мертвий воздух,
женеться вниз, рве гостряки дерев,
цілі ліси змітає мигом ока,

випорхує звітрілі блоки скель
і розмахом величним і жорстоким
обнажує тверду, немов граніт,
невблаганну і кострубату правду!

Чому ж тепер, в два місяці, як ти
звелів їй криком матері скривавить
бліді уста її роздерти стигле лоно,
чом муляє тебе готовий твір?

Чому слова признання її зрозуміння
із друзів уст тебе не вдовольняють,
чому настирливо капючить сумнів,
що це не те, що це не ти, не ти?

Невже, почувши, що ота твоя
страдальниця не помирилась з глухом,
не прийняла ганебного тавра,
накинутаго їй чужим насиллям,

і вирвала з себе владну жагу
усіх жінок од віку і повік
кормити власним молоком пимат м'яса,
в очах сліпих шукать слідів думок,

невже, почувши, що вола звела
на власній плід важку од муки руку
і вирвала з корінням слід ганьби,—
ти скажеш: «Жінко, ти зробила добре!»?

Ну що ж, читай: «Людина — чи шакал?
Олеся С., колишня служниця
у панства Т., за хистку поведінку
відправлена, народивши дитину,

напала на колишніх господарів
і в приступі звірського ошаління
ножем насмерть пробила напана Т.,
потім свою дитину...»

Так, я скажу...

1925—1929

ДИТИНСТВО

Матері й батькові

Було так: синя копула неба,
повна білих, як скатерті, хмар,
що мандрують далеко-далеко,
а куди — я не знаю.
І на південь, над бором, похмура,
таємнича Лиса Гора,
що весною, як квіти левади,
квітла білими квітами снігу;
що за нею, ген-ген за лісами,
там, де кручі, гадюки і тінь,
танцювала Маріянка з козаками
й погубила золоті ключі...
Буде рвучий підгірський потік,
що гонив, кришталевий, в незнане,
що нашіптував довгі казки,
повні блиску, і чарів, і дива...
Буде Бурко, друг волохатий,
за камінням скакати в потік,
уїдати шалено-весело,
заталапаний, любий, смішний.
Будуть дні, як пахучі квітки,
як дбайливі мамині руки,
розквітати з народин сонць
і надвечір в'янути в смутку...

І роями розжеврілих зір
з темно-синього теплого неба
будуть ночі сіяти в душу
невтишому солодку журу...

Поки втомлених біганням ніг
і насичених баченням зіниць
не обгорне постіль м'яка
і мами рука перед сном...

Зникнуть — Бурко, левади й потік,
лісі гори, квітки й Маріанка,
і рої золотистих зір,
і хмарки, що мандрують-мандрують...
Лиш вночі, по півночі, розбурхує сон
таємничий, залізний, залізний цмок,
що застука, захука, загри... прилетить,
і пішов, і пішов у хугу, в хугу, в хугу —
і лиш іскри яркі,
як розхристану гриву,
як розхрист, як розхрист, повійне
в чорну тьму,
в хугу, в хугу майїне,
тільки тугу лишаючи хлопцю:
чи де є і для нього спочин?

[1928]

ШВАЧКА

Швидко мига стопка,
біга човник швидко,
блискає машина срібним колісцем.
В'ється біла нитка,
в'ється і снується,
на ткання кладеться
колінце за колінцем.

Тихо в мене в хаті,
в цілїм місті тихо —
всі пішли вже спати, набиратись сил.
Сплять собі багаті —
їх не знає лихо,
їх минає лихо,

горе-чорнокрил.

Швидко мига стопка,
човник біга швидко,
блискає машина срібним колісцем.
В'ється біла питка,
в'ється і снується,
на ткання кладеться

колінце за колінцем.

Блискає машина,
і вона працює —
добре натомилає за робочий день!
І вона, холодна,
мабуть, втому чує,
вже робить не годна

на чужих людей.

Швидко мига стопка
човник біга швидко,
блискає машина срібним колісцем.
В'ється біла нитка,
в'ється і снується,
на ткання кладеться

колінце за колінцем.

Завтра у біленькій
шовковій сукепці
друга чар розсине, усміхи збере,
як троянда біла
в золотому сонці.
Не одному серце

тьохне і замре.

ХОДИТЬ ПРИВИД

І ви ще ходите спокійно вулицями
і носите портфелями пачки —
райдужно задруковані значки,
покриті цифрами, рисками, колісцями —

з кафе в кафе, в контори, в кишені,
в пухкі долоні шлюбних і кокоток,
скобочете, як шовком, ніжний дотик,
і мрієте, вдоволені й втішні,

про кругевропні рейди-перегони
струнких і граціозних лімузинів,
про пахощі парфум і тіл,
що розганяють сплін,
про пристрасні у будуарах стони,

про далеч злотопінявих Рів'єр,
про казкове затишшя сліпінг-карів¹,
про льот нічний до осяйних
і раз у раз нових гангарів,
про безупинне чергування все нових химер?

А він же тут! А він же є між вами!
Він — тихий і чуйний, як нічний птах.
Він ходить поміж вами вулицями,
він своїм зором
невидимі волоконця скрізь протяг.

Це він сьогодні вам,
як їхали кудись в трамваї,
на ногу наступив і вибачивсь: «Пардон!»
Волосся в його золотисто-блонд,
і він неначе трошечки кульгає.

¹ Сліпінг-кар — спальний вагон (англ.).

А завтра в нього крок стрункий, міцний,
і на чолі гадючкою волосся чорне...
Чого, чого він тільки зором не обгорне!
Він — тихий і, як нічний птах, чуйний...

Він все безіменний. І він — мільйоніменний.
Він служить кривдженим. Його ніхто не зна.
У серці в нього жар отруйний і натхненний:
там переливається любов рабів і бунтарів,
міцна й грізна!

Він діловитий бізнесмен,
з фактурами, фрахтами,
в погоні за жучком святоіванівських
кон'юнктур
довозить елегантними, зручними валізками
тонколистий тоннаж літератур.

Він сторожкий.

Ану ж десь нерозкритий провок ¹?
Тож часом, як за ним вже ширить
гончий лис,
ім'я його — одне з мільйона — віднаходить
певний сховок
поруч імен графів на аркушах
готельних лист.

(Часами, тижнями не мож' по-людськи
переспати —
ніч в ніч за місто дві години до копиць іти.
Бо, окрім двох чи трьох, ніхто не сміє знати,
що в місті — ти).

¹ Тут у значенні «провокатор».

Тоді у постелі м'якій
тоне, як камінь в воду,
і висипляє всю безсонницю і неспокій,
аж геть до самого споду.

Бувас — олов'яною вагою натягнувши м'язи,
доставивши на місце черенки,
стає за касу зразу
і ниже пізно в ніч рядки-рядки

натхненної бунтарської відозви,
де запальний, як кров, червоний гнів
сплітається з глибоковрізним розумом
і з пристрастю вогнів.

А вранці із портфелем під пахою
іде — а там пахучі фарбою листки;
іде. Часом мисливські вітруни-шпики
падуть на слід, і він їх водить за собою,

як в пралісі звір гнаний хижака,
мотаючи, заплутуючи кроки,
п'яніючи від гри *va banque*¹, аж поки
нирне десь у товпу і дасть щасливо драпака.

Тоді, як вечір кухлі молочні
пад землею теплою завісить,
в листі про це знайдуться фрази дві
до далекої товаришки Раїси...

Він тихий і чуйний, як нічний птах,
він ходить невідомий поміж вами.
Він безіменний. Він — з мільйон іменами.
Він — посвята. Він — порив, любов. Він —
жах.

¹ *Va banque* — ва-банк, напролом (франц.).

Волосся в нього золотисто-блонд
або, як ворон, чорне — як коли бувас.
Це він сьогодні вам, як їхали в трамваї,
на ногу наступив і вибачивсь: «Пардон!»

Та ви його не визнаєте ніколи —
не визнаєте й тоді, як гончії хорти
з тріумфом, з пасолодою, поволі
на славному позорищі до вас його будуть
вести.

Бо він — всюдиприсутній і невстежний,
він — мільйонголовий і єден!
Він — як світ, могутній і безмежний!
Він — безіменний, що має мільйон імен!

[1929]

КРИК УНОЧІ ЗЛОПОТІВ...

Крик уночі злопотів: «Ой горить! Ой горить!
Ой рятуйте!»

Крик злопотів і завмер —
не йшов рятувати ніхто.

Селяни вставали у вікнах хатів,
із клунь виходили,
постоявши, йшли на соломі, лягали і спали
не спавши.

Крик злопотів. Кричала старенька бабуся.
Ніхто їй

не дивувався: стара ж, не розуміє ні гич.
Не йшов рятувати ніхто. Горіли стоги
й обороги

панські. Горіли, як свічі, спокійно.
Горіли як слід.

Тільки вїт і присяжних пару,
підлизнів панських,
бігли квапно: ачеї ласки пацської запобіжать,

Тільки бігли (бігли ж!) десь в ніч невиразні
квапливі тіні
од вогню, в темну ніч, залягаючи в тінях
землі.
Горіли стоги й обороги. Горіли, як свічі,
спокійно.
Панські. Горіли як слід. По гумні,
як по пеклі Марко,
метушився, скакав, розшибався й вертівсь
економ,
верещав, і гукав, і прокльони зловісні метав.
«Пся крев, дич більшовицька! Петель,
шибениць на вас мало!
В полум'я кидать живцем!
Дич більшовицька, пся крев!»
Купка челяді панської, хилих,
злиденних форталів,
злякано збита у гурт, метушилась біля вогню.
Носили відрами воду, хлюпали воду в огонь,
лізли на крівлі клунь, поливали розпечений
дах,
подавали із рук до рук, роздирали, рубали,
сікли
і мовчали, як ніч, що кругом ще чорніш
і мовчазніш зійшлась.
Тільки часом, як рухом крутим повертався
котрий од пожару,
можна було добачити блиск у зіньках, як
трикутний стилет,
але хто зна, од чого цей блиск: од вогню, що
їв панські статки,
чи од того, що їв панські статки вогонь...
А стоги й обороги горіли.
Вогонь, як безжурний хлопчина,
вгору скакав, підстрибав, припадав до землі,
плазував,

висолоплював довгий язик,
на позі вертівся дзигною
і, застигнувши на місці на мить, станом юним
струнким хитав.

Статки панські горіли як слід. Не знав цього
дідиц вельможний.
На далекій Рів'єрі в цю ніч іншим блиском
осліплював зір:
блиском ламп електричних ясних над
столами блискучої зали,
де за щастям химерної гри простягались
тисячі рук.
Крик уночі злопотів: «Ой горить! Ой горить!
Ой рятуйте!»
Крик злопотів і завмер — не йшов рятувати
ніхто.

Селяни ставали у вікнах хатів,
із клунь виходили,
постоявши, йшли на соломі, лягали й спали
не спавши.

Тільки війт і присяжних пару,
підлизнів панських,
бігли квапно: ачей ласки панської запобіжать,
Тільки бігли (бігли ж!) десь в ніч невизначні
квапливі тіні
од вогню, в темну ніч, залягаючи в тінях
землі...

Тільки часом, як рухом крутим поверталась
котра до пожару,
хтось там добачив би блиск у зінках,
як трикутний стилет,
Але хто б знав, од чого цей блиск: од вогню,
що їв панські статки,
чи од того, що їв панські статки вогонь...

[1930]

Стрільниця (цикл)

1. ІМПЕРІАЛІСТАМ

Ви вдаєте байдужих та спокійних,
на лица надягаєте маски —
у вас штики, у вас гармати, у вас полки
рабів сліпих, рабів глухих,
рабів надійних.

По всіх краях, по всіх морях, по всіх
повітрях
наїжились ліси штиків, гарматних жерл.
Ви чоботом хизуєте: «Роздавим, зітрем,
зметем з лица землі СРСР!»

Чого ж то жах малює вам вапном обличчя,
коли з газет зірветься криком слово:

«Страйк!»?

Чого примарою рука вас давить робітнича
у ваших ситих снах?

II. МАРШ

Присвята -- залогам польських військових касарень, робітникам і селянам у мундирах польської фашистської армії, українцям і полякам, що знаходять спільну класову мову в революційній боротьбі проти гніту, проти визиску, проти інтервенційних зазіхань імперіалістів.

Ствердла, як камінь, земля,
неподатлива, сіра, порепана, —
безконечна, в'юнка змія
нетрамбованих шільних доріг...

Пити просять поля,
канючать капею з неба...
Стогне земля
від наших
залізом підкованих ніг...

Б'ють довбуні в барабан,
у напнуті спекою шкіри.
Б'ють в барабан землі
довбні наших дебелих чобіт.
Сонце — злий капітан
командою хавку шкірить,
люте проміння — пагай —
з плечей вишмагує піт.

Піт патьоком тече,
заливає очі окропом.
В горлі просохлім застряв
язик задубілим колом.
Ремінь кріса в плече
вжерся розпеченим дротом.
Знятий з ватри казан —
давить у тім'я шолом.

Струнко стоять обабіч
дороги тонкі стеблини.
Ще свидові. В нутрі
б'ється холодний сок.
Не скинеш наплічника з пліч.
І не розправиш спини.
Не для тебе холод в траві.
Між зубами скрегоче пісок.

Не для тебе зелень тих піль,
не для тебе крик перепела,
не для тебе далекі ліси,
не для тебе бризк джерела.
Пряжся в поті-ропі,
стискай до болю щелепи,
і обр́азу, й наругу зноси,
і не важся піднести чола...

І не важся розпяти зубів,
і не важся прокльоном бризнуть,
як повітря парке хльосткий
наказ розітне, як карб:
«Співати!» І з сотні ротів
сіпнеться сполохом пісня —
покруч казарм жалкий,
згвалтований волі скарб.

У пісні тій прадід твоїй
завзяття виляв безштанське,
завзяття бідняцьке своє,
що в серці зібралося вкрай.
І пісню цю твоїй лиходій
вбрав у манаття панське
і вбгав у горло твоє
хльостом глумливим: «Співай!..»

Ту пісню твій старший брат
з грудей розкривавлених видер,
як гнобителям помсту несли
революції житні серця.
І пісню цю твій кат
покрив покривалом огиди,
блекотою ганьби напоїв,
як повію без честі її лиця.

І співаєш пісню ганьби,
скільки духу горло зачерпне.
Але дивно: в пісні на дні
стогне щось, як зелений дуб.
...І слухає спів капітан,
і шкіра на йому терпне,
і судорог злої злоби
сіпа п'явку поблідлих губ...

III. ВІДПОЧИНОК

Поздовжній горб. Ярок. В ярку потік.
Довкола хвильно майоріє жито.
А осьде землю вигоптано, збито,
столочено, якби на тік.

Тут врешті: стій! І навіть відпочинок.
Звалився ти, як повен глипи міх,
і головою в тьмяну вільгість ліг,
і нюхаєш зазелений суглінок.

Гуськом побіг межею до потока
нав'ючений манерками гурток.
Ну, спочивай. Лежи і жди
холодної зцілющої води,
смокчи з стебла терпкий солодкий сок
і на біласті хмарки позирай з-під ока.

І хай тобі здасться: ти сюди
прийшов собі по своїй вольній волі,
прийшов собі полежати на полі,
спочинути, напитися води...
Ще мить — і скажеш сам собі: «Іди!» —
і кроком неспішним підеш поволі
у світ...

А он де-де, на видноколі — ліс!
Ліщиновим гущавником підріс:
там зелень віт,
там запахуца тінь,
і гриб'яна арома, її листя тлінь,
і прохолодь, що в ній зникає втома...

Туди, туди
звертай свої маандрівні кроки —
у ті чагарники глибокі,
по всохлих галузках,
по трухлім листі йди
і слухай, як потік-буркуц
поміж ряднами свіжких руц,
між ланами безмежними, цільними,
що з вітрами гоїдаються хвильними,
повз далеких осель,
повз веслих земель,
де працюють громадами вільними,
до далеких ген-ген устерік¹,
до морських безмеж тече...

І хай тобі...
Поки не піднесеш
запалених повік
і зір їдкий зустрінеш,
що бичем тебе опече...

¹ У с т е р і к — гирло річок (діалект.).

Шкіряним пагасм
ромашкам голівки стинас,
і в блискучі свої чобітки
похльостує пан капітан...

Приносять воду. П'єш.
Гірка, мов у жовчі.
Пан капітан... Пан капітан...
Мовчи. Мовчи.

IV. ПІСНЯ ПІД ЧАС СТРІЛЯННЯ

Он мішені підряд на траверзі,
на мішенях кінчасті шапки...
Тут нам кажуть лягати й по черзі
брать кінчасті шапки на мушки —
підпоручник, поручник і пан капітан,
майор, і полковник, і пан генерал.
Як же стріляти цам?
То ж наші браття там?
Товаришу справа, товаришу зліва,
і далі, і далі — весь ряд!

Тут нам кажуть лягати в розстрільню,
притискати приклад до плеча,
пальцем ґурок падавлювать звільна,
не псувати патрон згаряча —
підпоручник, поручник і пан капітан,
майор, і полковник, і пан генерал.
А там — стяги, як кров,
і вже нема оков,
товаришу справа, товаришу зліва,
і далі, і далі — весь ряд!

Кажуть нам учитися стріляти,
щоб влучати у більшовиків,
як підем війною воювати,

як підемо на більшовиків,—
підпоручник, поручник і пан капітан,
майор, і полковник, і пан генерал.
А в тих більшовиків
нема панів-катів!
Товаришу справа, товаришу зліва,
і далі, і далі — весь ряд!

Поскидали панів товстопузих,
світ трудящим розкрили вони!
То й ненавидять їх, сицьоблузих,
наші владарі, наші пани —
підпоручник, поручник і пан капітан,
майор, і полковник, і пан генерал.
Скинем колись і ми
владарів гніту її тьми!
Товаришу справа, товаришу зліва,
і далі, і далі — весь ряд!

Уяви собі: то не кіпчасті
будьонівки вдалі майорять.
Це — блискучі вилоги зубчасті
офіцерські там станули в ряд:
підпоручник, поручник і пан капітан,
майор, і полковник, і пан генерал!
Стріль! Нині в привид ще,
завтра — в живе лице!
Товаришу справа! Товаришу зліва,
і далі, і далі — весь ряд!

V. КАРНА СТОЯНКА

Люди ходять —
гомін і шерех на бруку.
Діти з вискоком гонять.
Галка летить.

Хлопці з дівчатами —
очі! ах, очі! — ідуть попідруку.
А він
все стоїть,
і стоїть,
і стоїть.
Скільки сонця тут!
Скільки простору й сміху!
Скільки кольорів іскрих!
Скільки облич!
Тільки руку вперед простягни
і з натовпу вихоп
жміньку тепла
з розсміяних
дівчини віч.

Та рука не твоя...
Вона прикипіла до кольби.
Права і ліва:
обидві
в дерево глибоко вросли.
Навіть рідної мами
останні-останні мольби
одірвати б їх не змогли!

Повідав раз Іван-інвалід:
як підняв свою руку, відтяту
в шпиталі,
ледь до землі не впустив —
такий в ній взяли тягар!
Тепер він йому б розгадав:
вона обважніла від сталі
рушниці,
яку по фронтах
Іван стільки років тягав.

О, ще б не одно розгадав
і всім розтлумачив би ясно,
як горіха зерно,
словом простим навпіл розколов би
цей мовчазний мовчач
папа маршала яспого,
цей
наказом чийсь
здерев'янений
людський
стовб.

Але люди-пелюди ось:
повінь сміху з вікон касина,
раз у раз бреньк острог
і багнети мальованих віій.

Він стоїть,
і стоїть,
і стоїть,
бо не впбила ще година!
Стій!

Хай зуби скриплять.

Не упадь.

Не порушся.

Стій!

Чуєш?

Чуєш, товаришу Ступ?!

Лепський-лепський шахтарю
з Домброви!

Чи і ти так в забої стояв,
як присинав тебе обвал?

Тебе — вугіль.

Мене — офіцер.

Але... тямиш наші розмови?

Це не вугіль, не офіцер!

Я вже знаю:

це к а п і т а л!

Я вже знаю: не спека, не труд,
і не смажні години маршу,
і не хлопського затишку брак
нашу волю
ламають і гнуть —
тільки те,
що самі ми собі
учимось,—
бач, вже тямлю, товаришу,
простромляти багнетом серця,
люду силами — нищити люд!
Ти десь там,
у камері тісній
військової тюрми,
на карі.
Я стою.
По заводах гарують.
По селах ячать.
Містом ходять без праці.
Коли ж пролетарії
скрипне, скреше нарешті зубами:
«Пречистая мать» —
і молотом гаратне,
і косою махне над магнатом,
розрубає людні вулиці
топорами людних барикад?!
Тихо, серце!
Я знаю. Це буде.
Це буде!
Над катом
вже блищить гільйотина.
Це так тільки... так...
Це тому,
що я осьде один,
що до кольби приранені руки,
це тому,

що сміються мені просто в очі
вельможні суки...
Ми робочі.

Ми вмієм кувать.
Я скую й нетерплячку свою.
Вийде з неї пікрит:
для касин, для палат!
Я стою. Я стою! Я стою!!!
Люди ходять —
гомін і шорох по бруку.
Діти з високим гонять.
Галка летить.
Хлопці з дівчатами —
очі! їх очі! —
ідуть понідруку.
А він
все стоїть,
і стоїть,
і стоїть.

VI. КАСАРНЯНА БАЛАДА (Оповідання капрала)

Тихо!
Змовч там мені, смердюху.
Тихо — кажу вам. Хавку заткни.
Пап капрал вам сьогодні —
чуєте ви? —
скаже байку до сну.
Ну, вдивися і слухай!

Це було десять років тому.
Ах, то були величаві, прекрасні роки!
Наш був Київ.

А потім більшовики
взяли Київ.
І ми відступали додому.

Ах, часи то були прекрасні!
Наш ескадрон щодня робив рейд!
Скільки гусей, що цаптя, а качок, а курей!
Коротко —
кожний з нас плавав, сказати б, у маслі.

Та була там, у них, одна сірчиста холера.
Називався Будьонний.
Чистий — кажу вам — чорт!
Йшов перед нами, за нами, боками —
ну просто ескорт.
Трясли перед ним штанами
навіть пани офіцери.

Так ми вкінці опинились під Львовом.
Битва була.
Нас втілили в піхоту.
В бою
зайняли ми бравурним атакoм їх лінію.
Окопались. Притихло. Стріляєм. Ждем.
Кури ловим.

З'їхали в наше село
генерал і полковник.
В хатці на краї села
примістили дивізії штаб.
Кажуть нам коні кормити
(хлопським вівсом),
бо висхли, як схаб.
Щось-то буде — міркуєм.
І то незадовго.

А тим часом на нас весь день з того боку
злива гарматнів.

І ритусться¹ штаб.

Артилерію мали ті драпці:
все грим-бум-хряп! —

вбили дозорця нам,
що сидів на дзвіниці, як око,
розстрожили вщент гніздо кулеметне,
обстріляли батарею,
вбили одинадцять шкап,
вреніті чотири, пристрілявшися достемепно,
другого дня — тра-рах! —
просто
в хату, де штаб!

Тут бачили всі, пане дзею,
що то не жарти.

А один —

таке миршавеньке, скоцюрблене,
як на біду,
львовське дзецько. обронсц Львова —
вибух:

— До чорта!

Я не буду, як не дійду!

І дійшов!

Нюхцював, пшпорив, і лазив, і шнирив —
і знайшов. По двох днях
прибіга до мого капітана, б'є в дах:

— Є, нипк більшовицький!

— Де?

— В хлопа.

Четверте подвір'я.

¹ В значенні «роздратованній».

Тут пап капітан:

— Десять хлопців!

Бігцем! — І сам перед нами!

Марш-марш.

Обступили подвір'я.

До того:

— Веди! —

А він, як по шпурі: — Ідіть сюди! —

До пивниці. Кольбою — стук! Загуло.

Під землею підлога і яма.

З хати вирвався зойк,

голосіння страшне господині.

Хлоп стояв всередині подвір'я.

Мовчав.

Тільки страшно поблід.

А ми вже знайшли піском засипаний вхід,
відвалили й наставили вприз карабіни.

Вийшов. Холера — хлопице!

Високий, кремезний — окара!

Пап капітан закричав:

— Руки вверх! Руки вверх! —

Але той ні мур-мур!

Очі вирласті впер в капітана

й на нього ішов, як та хмара...

Раптом — руку в кобуру.

Наган!

І хто знає, що б сталось.

Міг піти в могилівську губерню
наш капітан,

Якби шкет той, що все це відкрив,
не стрелив.

Рука захиталась,

Пальці запружились —

впав на травичку паган...

В льоху знайшли телефон.

Дріт біг до їх батарей.
Хлопка і хлоп носили йому звістки.
Носили у яму сніданки, обіди, вечері.
(Це й підгледів той шкут!)
А самі ж то — голодняки!

Ну, був допит.
В шпика
взнати гасло хотіли,
щоби — буцімто він — з голотою поговорить.
Але, стерво, завзяте — хоч били їх, били! —
ані пари вам з уст, затялося,
хоч умри, мовчить!
Потім їх засудили.

Ну, ясно, на розстріл.
Але паш фельдкурат —
о, він страх дотепний був хлоп! —
Пану полковнику думку підсунув, щоб
ту фрайдацію з ними
зробить не так просто.

Рапок. Сонце підбилось.
Пташки в гайку співають.
До наших окопів зігнали
дивитись ціле село.
Річка влизу між фронтами блищить, як скло.
Дивно нам.
Більшовики не стріляють.

Віз торохтить. На возі — та хамка-мужлайка.
І хлопець. Був хлопець ще. Десять літ.
Притулився до матері. Очі — жаринки.
Поблід.

Біля них наш сержант.
В губі цигарка.
В руді нагайка.

Другий віз торохтить.
Приглядасмося всі з горбочка.
Придивляємось: що за біс?
Є ескорт, є погонич, є коні, є віз.
Арештантів нема.
Лише дві величезні бочки.

Прискакали наші офіцери.
Колики грають.
Є з нанами і наші курат.
Я казав вам вже — то був хват!
Вколо тихо: більшовики не стріляють.

— Викладати товар! —
вшав наказ пана сержанта.
Бачу:
бочки вгорі шалівками забиті навхрест.
Всередині ж,
стригіблені, як тої псе,
обидва арештанти.

Як вояки підняли бочки
і пішли за сержантом —
із бодні
пагло, мов вдарили в дзвін,
залунали слова. Комуніст — це був він! —
вперше промовив:
— Повстаньте, повстаньте, голодні!.. —
Так могутньо лунали і кликали ті слова,
ті забиті в ганебну труну слова арештанта,
начеб враз ожила
і ця віками невільна земля
і дітей своїх закликала:
— Повстаньте!
Повстаньте!
Повстаньте!

Але ті не повстали.
Стояли
і слухали книн офіцерів
і масних заласних фельдкуратових кпин.
Тільки жінка бліда
била тім'ям в жердки драбини
ритмом набухлих до лоску розначних істерик.

Тільки ахнули раз,
тільки вдарили в руки з безтямки,
як бочки
 по м'якій морожині,
 по збочі
 помчалися вниз,

паче кинуті
з рук великанів-дітей
дві величезні крашапки,—
покотилися геть-геть і лягли поруч себе,
неначе спряглись.

Так лежали там тихо,
неначе дві міни, дві бомби,
що,
куди б не упали,
б'ють тільки в ворожий фронт,
що в них
серце людей горить негасно, як льонт¹,
що з покори рабів викреса революції ромби.

І здавалось:
ось-ось ожиють
і покотяться вгору на нас тут,
затолочать золочених жевжиків гурт,
завихрять, завирують землі полум'яний пурт,
світ несь скованих сил

¹ Л ъ о н т — гніт для розпалювання бомби, міни (нім.).

піднімуть
на окупи в наступ!
І тоді у мені —
наче хтось шкарлупу якусь розлупав би,
наче бочку таку, як ці дві,
горішинку з солодким ядерцем внутрі.
Шкаралупа онала —
лишилось ядерце правди.

Дехто каже: я пес.
Так, я раб. Тим-то її пес. А не су
треба дбати про панську ласку.
Я їй затискую зуби, їй ношу
на лиці свою рабську маску.
Але правда, що я їй одного
з вас так дійсно, на правду не скривдив?
Покричу, погрожу гострим словом —
та її тільки всього.
Не знайдете такого, щоб бив би.

Запитаєте, може, чого я служу?
А куди ж,
безпритульній, невчепній, підеш ти?
Тут хоч декому з вас розкажу
все те. Ви ж вже дошукуйтесь решти.

Так ті бодні там
німо, жахливо лежали.
Та даремне напружував мозок курат.
Тихо лежав перед нами
рівів більшовицьких ряд.
Тихо лежав. Більшовики не стріляли.

Тоді упала команда:
«По окопах! Ставати в шерег!»
«Сальвами по бочках!»

Загримотіли кріси.
Луною озвались мовчазні досі ліси.
Змовкли пташки. Але мріяли лиш офіцери.

Як втихали постріли
й тиша знов наставала,—
вітер у панч бік
з мовчазних окопів піс
пісню жалоби без плачу, без сліз,
могутні, врочисті слова:
«Ви жертвою пали...»

Правда, ще я вам забув про жінку.
Їй присудили сто буків.
Поров той самий шкет.
Не скінчив. Нагло верескнув: «Кров!»
Нещасна вродила під буками
мертву дитинку.
Мабуть, ви вірите в те,
що я тоді не стріляв.
Що по тому зо мною було — довго казати.
І знаю — не треба й питать —
ви не зрадите,
що я вам розказав.
Ну, хлоп'ята,
можете спать, якщо зможете спати...

СІМ РОКІВ

Революцію приємніше робити,
ніж про неї писати.

В. І. Ленін

Завжди — діло на першому місці,
завжди в ділі — глибокий глузд.
В кожному слові, в найменшій напсаній рясці
діло й думка — могутній союз.

Злидарям, що вмирали в розпуці,
бунтарям, що згорали в злобі,
Ти дав зміст,
Ти дав ціль:
творчий чин Революції,
найвеличнішу мисль
в найпочеснішій боротьбі.

Ти окрилював велетнів мот,
що ще вчора ходили рабами,
Ти з пустирищ неволь і мертвот
викресав жар вулканної лави,
Ти розгнуздував бурю стихій
аж до меж безмежного хаосу,
Ти оруддям свого геніального розуму
визначав їй шляхи.

Ти був скрізь: на фронтах з партизанами,
що, голодні, з невикритими ранами,
з фосфоричним вогнем в очах,
білим бандам розносили жах.

Ти був скрізь: у підпіллі з несхитними,
що кротами борні непомітними
в кубла гніту, в їх серце, за фронт,
проводили повстання льонт.

Ти був скрізь:

у Баварії, Пруссак, Угорщині,
скрізь, де руки, од праці пошерхлі,
поморщені,
стискаючи сталь кулеметів,
умирали за владу пролетів.

Ти був скрізь:

в Вашінгтоні, в Лондоні, в Кантоні,
і ген-ген в катівнях екзотичних колоній —
скрізь, де гнуться хребти,
поливаючи кров'ю ґрунт,
Ти
розкрешував бунт.

Ти окрилював велетнів льот,
що ще вчора ходили рабами,
Ти з пустирищ неволь і мертвот
викресав жар вулканної лави,
Ти розгнуздував бурю стихій
аж до меж безмежного хаосу —
і оруддям свого геніального розуму
визначав їй шляхи.

Сім років без тебе ростем,
росте революція в світі.
І там, де залізним плечем
владу творять колишні прибиті,

і там, де вогнистим мечем
боротьби ще змагаємся з гнітом.

Нас сім років обильовує їдь
фабрикантів, монархів, магнатів —
ми ж сім років здійснюєм щомить
прости, мудрі Твої слова ті:
Р е в о л ю ц і ю к р а щ е р о б и т ь,
н і ж п р о н е ї н и с а т и !
Сім років без Тебе... Нам жаль по Тобі
переплавлений в дужому гарті.
У міцній, у незламній, як сталь, боротьбі,
генеральній лінії партії,
в кремні буднів видовбуєм нову скрижаль —
Р е в о л ю ц і ї с в і т л і х а р т і ї !

Нам готус пожежі світ
фабрикантів, монархів, магнатів,
ми ж несхитно здійснюєм щомить
прости, мудрі Твої слова ті:
Р е в о л ю ц і ю к р а щ е р о б и т ь,
н і ж п р о н е ї н и с а т и !

Завжди — діло па першому місці,
завжди — в ділі глибокий глузд,
в кожному слові,
в найменшій написаній рисці
діло й думка — могутній союз.
Злидарям, що вмирили в розпуці,
бунтарям, що згорали в злобі,
Ти дав зміст,
Ти дав ціль:
творчий чип Революції,
найвеличнішу мисль
в найпочеснішій боротьбі.

1931

РУКА НА БРУКУ

Може, скаже мені хто з вас,
чом на бруку лежить рука,
чом безсила... така... непорушна така,
і чия це рука, і відкіль ця рука?
Може, скаже мені хто з вас?

Може, скаже мені хто з вас,
хто був той молодий робітник,
що від удару не згас, не поник,
жменю затис на обрубаним лікті
і зором пік: «Защо руку відсік ти?»

Може, то був майбутній стратег,
що мав розрубати весь світ поперек,
щоб за наказом свого класу
вести до зриву повсталі маси,
шлях намічати, куди їм іти,
творити нові, величаві світи?!

Може, скаже мені хто з вас,
хто тут кинув цю руку на брук,
хто це чув м'який її стук,
як спадала вона на брук,
з чийх рук вона впала на брук?
Може, скаже мені хто з вас?

Може, скаже мені хто з вас,
чом той вбраний в мундир селяк
випустив поводи її шаблю з рук,
випустив поводи серця, її поблід,
і не знайде вже свій давній світ?

Може, скаже мені хто з вас?
чом пече так і муляє так
його дню, як Юдин срібняк.

срібло жалких за заслуги відзнак?
Може, скаже мені хто з вас?

Може, скаже мені хто з вас,
чом напружена так ця рука,
і яка її міць затиска,
і пащо так стиска, на кого так стиска
брилу бруку ця мертва рука?
Може, скаже мені хто з вас?

Може, скаже мені хто з вас,
чом так спішно було в ту ж мить
людям, до влади звичним,
воеводам величним,
кров на бруку затерти, обмити,
руку спрятати і спиртом залити,
формаліном антисептичним?
Невже, щоб, не гаючись з моментом,
дати об'єкт для навчання студентам?
Невже так для них цінний час?
Може, скаже мені хто з вас?

Може, скаже мені хто з вас,
чим же нам виміряти той час,
поки навчиться безрукий пролет
лівим рам'ям наводить кулемет,
лівою жменею курок тиснуть,
лівим оком ціляти в ворожу груди?

Може, скаже мені хто з вас,
чим же нам виміряти той час,
поки навчиться обдуренні брат
спалювать рабства рвань, їдь зрад,
ставити в ряд з кулеметом п'ястук
на місце тих рук, що їх кинув на брук?

Може, скаже мені хто з вас,
чим же нам виміряти той час,

аж стиск роз'єднаних щині жмень
викреше в почі тріумф, блиск, день!

Може, скаже мені хто з вас,
чи що краще міряє час,
як наше червоне, твоє і моє,
серце, що з лівого боку б'є?

[1932]

КОЛИСАНКА

Ніч надворі, ніч з камінним серцем,
вітер має під полою піж.
В серці в мамі — ніч з камінним серцем
і розпука — вітру буряніни.

Люлі, сину, люлі, моя зоре,
спи, як в мамі пухнатенькій птах.
І не знай, не знай, що друг, що ворог,
і всміхайся наяву, як в снах.

Ніч надворі, вітряна, крилата,
вітер-нелюд підгляда в вікно.
Злі нелюди в нас забрали тата
так недавно, так давно-давно!..

Люлі, сину, люлі, моя зоре,
спи, як в мамі пухнатенькій птах.
І не знай, не знай, що друг, що ворог,
і всміхайся наяву, як в снах.

Татко в тебе — слашній, слашній татко!
(Мама плаче, а сміється, бач!)
Він боровся сміло до остатку,
хлібця в діток щоб не крав багач.

Люлі, сину, виростеш великий,
станеш з батьком в бою пліч-о-пліч.
Збуриш світ калічний, недорікий,
сонцем спалиш скаменілу піч.

І тоді був вітер — лютий нелюд
і тривожна почі мертвотінь,
як приїшли чужі до нас в оселю
і погнали батька в далечінь...

Люлі, сину, виростеш великий,
станеш з батьком в бою пліч-о-пліч.
Збуриш світ калічний, недорікий,
сонцем спалиш скаменілу піч.

Буде біії великий, буде радість,
буде радість буряна така:
впаде світ той, що у діток краде
кришку хліба її ріску молока.

Спи, дитино, як на диких горах,
як на скелях молоде орля.
Вчися слів: «відплата», «помста», «ворог»
і «рукам робітним вся земля!»

Вернуться з боїв сини робітні,
ляже зброя з переможних рук.
Закосичить переможця квіттям,
може, син твоїй, мій маленький внук.

Спи, дитино, як на диких горах,
як на скелях молоде орля.
Вчися слів: «відплата», «помста», «ворог»
і «рукам робітним вся земля!»

ЧОРНОРИЗИ

(Шкіц)

I

На вулицях лунких, од жару дня гарячих,
у гаморі юрби, в виру борні за хліб
ви вчуєте ходу їх неквапливих стіп,
м'яких, обачливих, причасних, котячих.

Пройдуть повз вас, німі, в покорі,
у смиренні,
чужі бичам снокус, що рвуть суцний мир,
пройдуть повз вас,
а зір — який в них кроткий зір! —
а розум мислі тче божественні й патхненні!

А гляньте вглиб, успід,
в їх мрії і прагнень корінь,
і ви жахнетеся, хай ви тверді й міцні, —
яка там западня облуди і брехні,
який там чорторній очмарень і спотворень!

II

В тишестій тишині безглуздих сповідальниць
снує сіль для влову перозквітлих душ.
З хлоп'яти хай росте покірний раб, не муж,
з дівчат — юрба калік,
облудниць і страдальниць.

Ось бачу з них одну: як щиро вам несе
бентежні почуття, що провесінь, пахучі!
Ви їх мотлоните, немов брудні онучі,
і спорзна пересть вас підносить і трясе,

і з уст брехливих вам пливе святобна мова,
що рве заслінки всі: що ще? що ще? що ще?—
аж сором з жертви геть до крапельки стече,
і жертва стане вам на все життя готова...

III

Так сидите у тьмі, німі, смиреннолиці,
як тигр, що приховав сонливо пазурі.
Так сидите, німі, в святих письмен порі
на чатах. Сняться вам епохи інквізицій.

Ваш вправлений, чуйний,
ваш благодатний нюх
вивітрює в словах найменший гордий
відрух —
і кидається вмить на кляту бунту гідру,
і з власних жертви слів плете міцний
ланцюг,

і оплітає ним думок найменший атом
уздовж, ускіс, навхрест —
всю сутність, як саком,
і волоче в життя живущим мертвяком,
підстиллям панських прав
і власним своїм катом.

IV

Воістину глибінь у діях ваших мес:
«Молімось!» — кисті рук
над миром піднесете —
і вже в іскристий ряд шикуються багнеті
і звишку в храмах бірж
на шифрі креслять Ієрез.

Знімаєте з агіця золочений покров —
і гинуть тисячі в памітці газів млистії!
Ллете до чаш вино безкровних євхаристії —
і на полях країн курить димами кров!

Воістину глибінь у тайнах ваших книг:
панцерна благовість і людська кров іссопом
краям Америк, Африк, Азіям, Європам
і блідність мертвих лиць,
біліша понад сніг...

V

Яка калічність дум в світ видала тебе,
кишло облуд, бридне віків? Єреї, маги,
констеблі визиском годованої бляги¹,
брехні, що гордо з книг мигтять
великим «бе»?!

Яке страшне більмо, проклята сліпота
запеленала зір довірливим тям людям,
що — чисті — йдуть до вас
вмиватись вашим брудом,
здорові — п'ють, як мід, дурман наук
Христа?!

О, як мені знайти достойну нагороду
тим дням, що вогняним борвісм розметуть,
і спалять вашу бридь, і пужу, її каламуть,
і вирвуть з коренем всю вашу злу породу!

1929—1932

¹ Бляга (blague) — брехня, наклеп (франц.).

КАЙДАННИЦЬКИЙ АРКАН¹

В Верховині й над Волинню
лине шум залізних крил.
Чорні петлі, трупи сині,
чорний жах із міст і сіл.

Все дарма! Стоїть на варті
руху класу — штаб компартії.
Сам у темі, в занілляю,
смерть несе насиллю,
панству-чорнокриллю —
осиковий кіл.

Хай шаліє люто тьма катів скажена,
хай жере нам тіло кований ланцюг.
Лавою міцною, руки на рамена,
станьмо — нерозривно з'єднані в півкруг.

Стань, товаришу, один в один,
стань, хто битий, хто голоден!
Пролетарю фабрик, пролетарю ґрунту,
паша пісня бунту — міць, життя і рух!

Висмоктали кров з нас, висотали перви,
силу нашу зжерли машелі-пани.
Гинуть наші діти, як пікчемні черви,
на батьках по тюрмах дзвонять кайдани.

Стань до гурту, гурт об'сднуї,
лиш гуртом рвонуть вперед нам!
Рви серпом зубатим лаву в льоті грізнім,
молотом залізним кулака стисни!

¹ А р к а н — гуцульський танець.

Сів нам, сів на плечі нап жорстокий —
голод,
вже хребет од того тигару нам стерп.
Дре з нас паси шкіри, голе тіло солить,
жаром випікає свій шляхетський герб.

Вдар, товариш, бий навідліт,
скинь додолу панство підле!
Череп галанасу розторощить молот,
горло переріже вигострений серп.

* *

Закували в ярма, в диби,
піби скот, трудящий люд.
Дефензивам на поталу
капітали нас дають.

Все дарма! В боєвім гарті
йдем вперед — бійці компартії!
Панській владі куції, хай і злій, і лютий,
громом революцій — зломимо хребет!

Шпіцлі й дефензива, кулі й постерунки,
розстріли, і газы, й зашморги петель,
Пав'як і Бригідки, Луцьк, Мокотув, Вронки,
брама для стратенців, збіччя цитадель.

Лютий кате, муч нас, вішай,
скаженій, п'япій, лютішай!
Вибухне пожаром помста революцій,
до землі вас кине суд голоти: «Стрель!»

В ґратах вікна тюрем,
край наш весь у ґратах,
ґрати нам пожами розсікають зір.
Але ми юрбою вільних птах крилатих
геть за мури-ґрати летимо в простір.

Глянь, товаришу: за Збручем
закликом лупким, могучим
переможно крешуть волю п'ятирічок
полум'яні майви п'ятикутних зір!

1933

ГАЗЕТНИЙ ГАЗ

Ллється газ...
Легкий зразу,
Наче чад кацильного дурману:
Насідає мозок темінню і фіалом,
Словиває теплою імлою,
Щоб повести очманілих за собою,
Мов дурну отару.
Слабо чути пах мигдалю.
Легкий зразу
Ллється газ
 століття газів.
Далі він гостріший:
Грудь якомсь нерівно диле,
Серце неспокійне —
Сіє хтось брехні постійні,
Вперті та єхидні.
Ллється газ гнилий,
 липкий, вонючий.
Запах згарищ в ньому чути,
Поскрип шибениць і посмак крові.
«Хто це ще підняв там голову?»
Ллється левізит —
 злющий та їдкий.
Газ ненависті, газ шалу.
Має кинуть вас у бій.

Щоб, заціпені, ви різали братів,
Рятували кризу капіталу...
Кров'ю захлинались,
Реготалися, сміялися, сміялись...
Ллється газ

століття газів...

І лиш буря її громи
Світородним повіють озоном!

1933

МОЛОДЬ

Ми юність днів бурхливих,
Нових світів світанок,
В огнях весвітніх зривів
Порвем гнітючі тамі¹.

Напнім всі м'язи й нерви,
Зберім всю силу волі,
Нехай плечей не вгне нам
Тягар завдань історії.

Хай запал наш гартус
Невгнуту сталь завзяття,
Жене в пориві буйнім
Загін ескадр крилатих.

Розгорнем наші сили
Меридіановим гоном.
Нехай літак наш лине
З часом у перегони.

¹ Тамі — перешкоди (польськ.),

Ми — юність днів бурхливих,
Нових світів світанок,
В огнях всесвітніх зривів
Порвем гнітючі тами.

1933

ЖОВТЕНЬ

Розмірено, упевнено, суворо,
як той, що в битвах мужем став,
ідеш до нас, погордо знявши вгору
чоло — дзвінкої перемоги знак,
Твій зір в лякливім серці кров тисе,
злість люту — псом жалким вганяє в кут.
Ідеш до нас, несеш свіії зрілий труд,
неперборний переможцю Жовтне!

У тебе на чолі квітками кров
тих, що лягли, щоб не поліг наш прапор.
Тя знов такий, як у ті дні, ти знов
твердий, свідомий цілі, впертий напір.
Ти йдеш з боїв, з почесних битв, ти йдеш
у буднів вир, уста стиснувши строга.
В святкову мить нагадуєш нам: «Стеж!
Вартуй! Всесь час перевіряй дорогу!»

Зерно к зерну, стеблинка ік стеблинці —
такий трудний робітний твій баланс.
Зате — розправ плече, устань, огляньсь:
земля твоя рясна добром по вінця!
Земля твоя з окраїн до окраїн —
солодких соків золотий налив.

І ти, робочий Жовтне, надр і пив
Її єдиний суверен-хазяїн.
Ти скрізь, ти скрізь!
В пісках пустель безводних
і там, де тхнуть метаном болота,
усюди твій запліднюючий подих
вбиває смерть, народжує життя.

Застиглу твань третинних ще драговин
проріжеш сіткою канал і дрен —
і край, що в злиднях потопаз здавен,
загомопить, плодів і сили повен.
В пенатлу пасть тропічної посухи
приходиш ти — і булькотить вода
із сніжних гір, і сніжно-білим пухом
країна, досі мертва, зацвіта.

Он з Арктики, з полярних експедицій,
ведуть твої вантажні кораблі
засмалені на вітрі, бронзоліці
розвідники робочої землі.
Везуть вантаж: пташиний пух і шкіри,
вус китовий і жир, моржову кість,
за книги, й ліки, зброю, і сокири,
і радіо — життя нового вість.

Он з надр гірських, у глетчера під серцем,
дослідником добутий нимат руди,
майбутній скарб — добуток пробних верчень,
несуть горбаті, сонні верблюди.
Й там, де гірським повітрям морозистим
п'янилось стадо диких антилоп,
робітне місто випне вишок вістря
і вродиться з номада рудокоп.

З усіх земель країни, з всіх країн,
з заводів, шахт, суцільних нив без меж
ти йдеш до нас, наш Жовтце, наш хазяїн,
ти йдеш до нас, ти з нами, з нас ідеш.
Ти повертаєш русла рік. Ти кажеш
гранітам перегачувать річки.
Валиш хребти. Моря з морями в'яжеш,
В мізках учених здійснюєш казки.

Неперелічені твої діла.
Ти з часом став навзаводи в гошитві,
ти мудрість праці визволив з молитв,
став сам творець свій
і свій власний витвір.
І хто, хто спинить біг твого русла?
І ось ти йдеш, досягнень і звершень
перед епохою здавати звіт.

Даремне ворог точить їдь, як шершень,
жалом хизує і змієм сичить.
Дарма, як жала, їжките багцети,
скажені пси, на Спілку РСР,
Сміються ось на сторінках газети
товариші — нарком і піонер.
Той сміх для нас — дитина ніжна й витязь.
Для вас, кати, для вас той сміх — гроза.

Він вроджений Спілок героїзмом. Бійтесь
сміху дітей радянських, як ножа.
Це так було: хлоп'я спіймало — ворог
крав хліб.

«Не смій!»

Блиснув куркульський ніж —
і кров.
Тому наш сміх — зорець в дозорах,
чим більш борні, тим він дзвінкіш, міцніш.

Той сміх як меч.
Той сміх як промінь смерті.
Їжа героїв заміцна для тих,
хто знає тільки сміх заради втіх,
сміх себелюбний, підлий, лиций сміх.
Наш сміх — це те, за що ми вмієм вмерти!
Наш сміх! Чи знаєте, скільки годин
той хлопчик недобитий мусив лізти
в крові, в хлібах, під небом, сам-один?..
І ліз! З дітей тих виростуть чекісти
на ващі стократ заслужений загин!

Неперелічені твої діла.
Ти з часом став навзаводи в гонитві.
А мудрість праці визволив з молитв і
став творець свіії
і свій власний витвір.
Ніхто не спинить біг
твого русла!

Переклади

Олександр Блок

ДВНАДЦЯТЬ

Балада революції

I

Чорний вечір.
Білий сніг.
Вітер, вітер!
Чоловіка збиває з ніг!
Вітер, вітер —
В цілім божім світі!

Трусить вітер снігом,
Засипає слід.
Попід снігом — лід.
Ковзко, важко на шляху,
Кожній прохожій
Спотикається — бідаха.

З муру на мур
Проволічений шнур.
А на шнурі плакат:
«Вся влада Установчим зборам!»

Бабуся турбується, голосить,
Ніяк не второпає, що се.
Навіщо такий плакат,
Таке величезне рядно тут простягнуте?
Скільки вийшло б тут дітям опуч і шмат —
А кожне босе, невдягнуте.

Бабуся, неначе курочка,
Через перевій перебилася пасилу.
— Ой матінко, ой заступнице!
— Ой, більшовики заганяють у могилу!

Вітер тне! Не сам — у парі,
І мороз не угаває,
І буржуй на тротуарі
Ніс у ковчирі ховає.

А це хто такий? З довгим волосом
І говорить півголосом:
— О, зрадники!
Пропала Росія! —
Це, мабуть, поет —
Віршоскладник.

А он слуга господній —
Убік — за перезвій...
Чого сумний сьогодні,
Товаришу святий?
Чи тямив, як, бувало,
П'яв черево колись?
І черевце сіяло
Хрестом на люд: блись-блись?

Он пані, вся в каракулі,
До другої звернулася:
— Вже ми плакали, плакали...—
Поковзнулася...
І — бевх — простягнулася!
Ай, ай!
Тягни, піднімай!

Вітер шалений,
Злобний і рад,
Крутить пеленя,

Прохожих косить,
Рве, мне, мотлошить,
Носить плакат:
«Вся влада Установчим зборам!»

І слова доносить:
«...І в нас були так само збори...
Ось у тому будинку...
Розсудили —
Ухвалили...
Десять за годишку,
За ніч двадцять п'ять...
І менше — в нікого не брать...
Ходімо спать...»

Ніч все ближче.
Пустіє вулиця,
Тільки якийсь нетяга
Від холоду кулиться
І вітер свище.

Гей, нетяго!
Йди сюди!
Поцілуємся...
Хліба! Діти голодні!
Хто це йде сюди?
Проходи!

Чорні небес безодні...
Злість, невтишимая злість
В грудях лютує,
Груди шматує, їсть...
Чорная лють, святая лють...
Товаришу! Вартуй!
Гляди на путь!

II

Гуляє вітер, а сніг — гуи-гуи,
Іде дванадцять — в мужа муж.

При крісах, чорні ремені,
Кругом огні-огні-огні...

В зубах цигарка, драпий картуз.
На спину здався б бубновий туз.

Свобода! Свобода!
Гей, гей! Без хреста!
Тра-та-та!

Холодно, товариші, холодно!

— А Ванька й Катька у шипку...

— В неї є керенки в чулку...

— Та Ванька й сам багатий сват...

Був Ванька пап, а став солдат!

— Ну, Ванька, песький син, буржуй,
Мою попробуй поцілуй!

Свобода! Свобода!
Гей, гей! Без хреста!

Катька з Ванькою в шипку
Щось там роблять у кутку.
Мила їм робота та.
Та яка? Тра-та-та-та!

Навколо все в огнях-огнях...
Здовж пліч — кріси на ременях.

Революційний крок держіть!
Незаспокійний ворог не спить!

Товаришу! Готов! Стрільцем...
У Русь святу з рушниць пальнем.

В теплохату,
В товстозаду!

Гей, гей, без хреста!

III

Гей, та зібрались наші хлопці
В червону гвардію служить,
В червону гвардію служить,
Ще й головами наложить.

Ой бідна нещасна година,
Гірка без уговку.
Вітром щита подерта пальтина,
Австрійська гвинтівка.

Ми на горе всім буржуям
Світовий пожар роздусм,
Світовий пожар в крові —
Господи благослови!

IV

Сніг вертить, візник кричить,
Ванька з Катенькою мчить —
А ліхтаричок льонтричний
На голобельках...

Він одягнутий в солдатське,
Вид глупий-глупий, дурацький...

Крутить, крутить чорний вус,
До дівчини липше,
Жартиками силе.

От-то Ванька — от красунь!
От-то Ванька — говорун!
Пригортає Катьку крепче,
Щось до вуха шепче...
Личко вгору повернула,
Зубчиків разком блиснула...
Ах, ти Катю моя, Катю,
Товстопиченька моя!

V

В тебе, Катенько, на шиї
Від ножа не зник ще знак.
В тебе, Катенька, під груддю
Свіжа здряпина, як мак.
Гей, гей, потанцюй!
Ніжка в тебе — хоч цілуй!

У короночках ходила —
Походи ще, походи!
З офіцерами блудила —
Поблуди ще, поблуди!
Гей, гей, в коронках!
Серце зойкнуло, як птах!

Тямиш, Катю, офіцера —
Не минув його мій ніж...
Що? Забула вже, холеро?
Вже згадок не освіжиш?
Гей, гей, освіжи,
Спать з собою положи!

Сірі камашки носила,
Шоколаду жерла теж.

З юнкером гулять ходила —
Із солдатом тепер йдеш?
Гей, гей, согріши!
Легше стане на душі!

VI

...І знов назустріч тройка мчить,
Візник летить, реве, кричить...
Стій! Стій! Андрію, помагай!
Ти, Петре, ззаду забігай!

Бух-бух-бух! Бух! Бух-бух-бух! Бух!
Склубився в небо свіжий пух!

Візник — із Ванькою пішов...
Ану ще раз! Набій — готов!

Бух-бух-бух! Бух! Пізнаєш вमितь,
Як другому дівча зводить!

Утік, поганець! Постривай,
Зроблю тобі я завтра край!

А Катька ж де? Мертва, мертва!
Наскрізь пробита голова!

Ну, Катька, рада? Ні гу-гу...
Лежи ж тут, стерво, на снігу!

Революційний крок держіть!
Незаспокійний ворог не спить!

VII

Знов ідуть усі дванадцять,
З-поза пліч цівки рушниць.
Тільки в бідного убивці
Зовсім не видати лиць.

Весь у хмарах суму-смутку,
Як би хто за ним гонив,
Він ступає хутко-хутко,
Шню хусткою обвив.

— Що з тобою, Петре, друже?
Чом, товаришу, заскнів?
Чи за Катенькою тужиш?
Через неї посмутнів?

— Гей, товариші кохані,
Цю дівчину я кохав.
Нічки темні, нічки п'яні
З нею вкупі почував.

Через блиск палкий, огнистий
В осяйних її очах,
Через знак той багрянистий
Коло правого плеча
Погубив я, загонистий,
Погубив я згаряча... Ах!

— Тьху, скиглить, мов катеринка,
Мов бабська у нього грудь.
Розпускає слюни, пхинька —
От-от слюзи потечуть.
Де ж тут мужності дробинка?!
Схаменись, бадьорії будь!

Не пора сьогодні, друже,
Няньчиться з тобою нам!
Ще таке нам доля вструже,
Що не визнаєш, хто ти сам.

І Петро звільняє скору
Поспішну свою ходу,

Голову підводить вгору —
Зцов веселій на виду...

Гей, гей, хлопці браві,
Буть сьогодні в нас забаві!

Брами, двері на ключі!
Будуть грабежі вночі!

Одчиняйте всі шинки!
Загуляють босяки!

VIII

Ой журо моя, журо!
Скуко пустельна,
Смертельна!
Та вже якось днилочку
Проведу, проведу.
Хоч тім'ячко, тім'ячко
Почешу, почешу.

І сім'ячко, сім'ячко
Погризу, погризу.
Та й пожичком, пожичком
Різону, різону.

Гей, лети, буржуйчику, та горобчиком!
За тобою я жвавим хлопчиком.

Вип'ю з тебе кровоньку за дівчиноньку,
За коханочку чорнобривоньку.
Упокой, господи, душу раби твоєї...

Скучно!

IX

Не чутно гамору міського,
Над Петроградом тишина.
І вже немає стійкового —
Гуляйте, хлопці, без вила!

Стоїть буржуй на розі вулиць,
У ковнір зовсім ніс запхав.
А поруч труситься і скулить
Паршивий пес і хвіст сховав.

Стоїть буржуй, мов пес той бідний,
І думає про довгий піст.
І світ старий, як пес безрідний,
Стоїть за ним, сховавши хвіст.

X

Розвернулася широко
Хурделиця-заметіль.
Не побачиш на два кроки
Товариша ізвідтіль.

Сніг клубками крутить-в'ється,
Стовбурами в небо дме...

— Ох та й хуга, Христе-Спасе!
— Петре! Ці слова — хула се!
Бо чи ж спас тебе, чи спас
Золотий іконостас?

Ти направду не при собі.
Хіба Катька та не в гробі?
Рук хіба не вкрила кров
Через Катьчину любов?

Крок держи революційний!
Близько ворог песлокійний!
Гей, вперед, на шлях свободи,
Робітничий народі!

XI

І ідуть без імені святого
Всі дванадцять вдаль.
На усе готові,
Нічого не жаль...

Їх рушниченьки зі сталі —
Кожна ворога знайде.
У провулки далі-далі,
Де лиш заметіль мете,
В заспи, пухами припалі,
Їх повинність їх веде.

В очі б'ється
Стяг палкий.
Роздається
Крок дзвінкий.

Ось — проснеться
Ворог злий.
А метіль мете їм в очі
Дні і почі.
Б'ють негоди їм до віч
День і ніч.
Гей, вперед, на шлях свободи,
Робітничий народі!

XII

Йдуть удаль, ідуть повагом...
— Хто там? Та виходь в цю ж мить! —
Це лише червоним стягом
Вітер грає, лопотить...

Перед нами засни снігу.
— Хто у засні? Не втечеш! —
Тільки пес за ними клига,
Ледве-ледве волічесь...

— Відчепися, шолудивий,
Бо як ні — штиком штрикну!
Світе давній, не паршивий,
Провалися — стусону.

Шкірять кливаки вовчице —
Хвіст сховав — і знов бреде...
Бідний пес, нещасний псице...
— Відгукнися. хто це йде?

— Хто червоним стягом мас?
В тьмі такій не розбереш!
— Хто там гонить? Хто тікає?
Стій! Від нас ти не втечеш!

— Сяк чи так — тебе дістану!
Краще здайся вже живцем!
Ей, чи чув? Буде погано!
Виходь! Стрілять почнем!

Трах-тах-тах! І тільки гонить
Грохит стрілу по домах.
Тільки буря сміхом дзвонить
І регочеться в снігах.
Трах-тах-тах!
Трах-тах-тах

ЛІВІЙ МАРШ

Риньте в похід юрбою!
Час балачок устав вже.
Мовці мовчіть!
За тобою
слово,
товаришу маузере!
Годі! Протрухлі закони
Адама й Єви нас гнівають.
На смерть кляч історії згоним.
Лівою!
Лівою!
Лівою!

Гей, синьоблузі!
Вперед!
За океали!
Чи, може,
вістря дредноутів на рейді
сили ступили ворожі?
Хай лев британський обиджений
реве й сіпає гривною.
Комуні не бути побідженій.
Лівою!
Лівою!
Лівою!

Там
за горами горя
соняшний край непорочний.
За голод,
за помору море
мільйонний крок хай гогоче.

Хай отружують бандою,
куль засипають злигою.
Союзу не будь під Антантою!
Лівою!
Лівою!
Лівою!

Не змеркнуть блиски віч нам,
не станем знов дряхлими старцями.
Стискай
світ за горлянку міцно
пролетарськими пальцями.
Вкрий небо стягів покривою!
Хто там ступає правою?!
Лівою!
Лівою!
Лівою!

1923

МУЛЯР

— Муляре, муляре у запасці білій,
А що там будуєш? Кому?

— Йди геть! Не встрявай, не мішай нам
у ділі!

Ми ставим, ми ставим тюрму.

— Муляре, муляре, а хто серед плачу
У ній коротатиме дні?

— Не бійся, не ти і не брат твоїй, багачу,
Вам красти не треба, о ні.

— Муляре, муляре, а хто в безпросвітних
Пітьмах не зазнає в ній сну?

— Хто зна, може, й сип мій, такий же
робітник,

Клястиме в ній долю страшну.

— Муляре, і вас, і тебе, безперечно,
Він там спом'яне кленучи.

— Агей! Бережись! Там внизу небезпечно...
Ми знаєм це, знаєм... Мовчи!

1924

Іцик Фефер

НА РІЧКАХ КАРЕЛІЇ

Пам'яті Ф. Дзержинського

Брате Фелікс, любий Фелікс,
гей, виходь із стін Кремля —
на рвучких річках Карелії
тис твою долоню я.
Гей, виходь! Несу я втішну
звістку, перемоги звіт.
Там, зірвавши дич кромішну,
там сміявся динаміт.
Хочу ще тебе звістити:
в пущі бачив я життя,
бачив я людей-грапіти,
викутих з людей-сміття.
Рік струю міняєш вперту,
слухають твоїх долонь
буруни озер. Там стерто
правди й видуму кордон.
Чуй! Муж ленінської влади
дав наказ: водо, рости!
Хвиле, хлинь! Крізь водоспаду,
блоки скель тобі плисти!
Хмарні далечі пустельші
три дні бачив я, як плив,
та на шлюзах корабель мії
вгору йшов, як мій порив.
Грізний Фелікс, ніжний Фелікс,
не старіє крок твій, пі!
На рвучких річках Карелії
сяяв образ твоїї мепі.

1933

Владислав Броневський

НА СМЕРТЬ РЕВОЛЮЦІОНЕРА

Ці кутки, ці смутні, непривітні,
швидко вже треба буде — в минулість.
Ще поглянути в небо блакитне,
ще поглянуть за себе — у юпість.

Вже ось-ось, і прийдуть жандарми,
поведуть, і без слова, з келії...
Треба вміти вояком армії
йти під мур цитаделі...

Ах, вмирати не буде важко,
що ж, що серцю всього лиш двадцять —
у не зламаним досі поразкою
десять мук, десять куль ще вмістяться!

За пове, за нестриманий папір,
варто жити і варто вмерти!
Треба голову нести, як прапор,
Мужньо груди, кульками роздерті.

Треба вміти вмирати гарно,
в очі дулам дивитись несхитно!..
Аж жахнеться підле, примарне,
аж пекучі сальви затихнуть.

1928

ЛЕГКА АТЛЕТИКА

Олімпійські герої-атлети,
переможці всесвітніх рекордів,
чи мій голос, цей крик мій, збагнете
в недалекій годині мордів?..

Не крячу над вами, як ворон,
не віщую пророчим патхенням,
не поую, як декламатор, —
чую гомін,
відчуваю тремтіння,
знаю: хутко вибухне кратер.

Переможці в п'ятірному бої,
прудконогі бігуни до мет, —
дадуть вам гострі набої,
дадуть вам гострий багнет.

Це від вас вимагає відваги,
це вас одягає в мундири
Європа кризи і бляги,
фашистської диктатури.

По трупах братів поколотих
підете — ледве дорослі! —
по ринки збуту, по золото,
до колоній, в Росію, наосліп!

Пошлють вас, кремезних і дужих,
у світ розпачливо темний,
будете в шанцях-шляхтузах
працювати на промисел военний.

Треба буде місяців і років,
поки втратите лишки сили,

треба буде довгих смертних списків,
моря сліз матерів і милих.

Поки врешті останком зусилля,
на вимогу все нових кривавих рік
зривом вибуху, зривом визвілля —
на катів ви повернете штик!

Послухайте крику поета,
олімпійські кандидати на стерво,
заки бомби вам випорють черево,
заки вас розтерзають багнети!

Хай цей вірш мій до віч вам стане
в цім кривавім світу-стадіоні —
гладіатор страшний, певблаганний,
сам-один віч-на-віч мільйонів,

щоб вам очі розкрились широко,
щоб ви правду живу уздірили —
може, мить перед стартом до скоку
в далеч жахливу...

Петро Безруч

ОСТРАВА

Сто років у шахті жив я, мовк,
сто років вугілля свердлив,
за сто літ труд мені рам'я затовк,
крицею м'язи затвердли.

На червіні уст мені вугілля загус,
пил вуглявий в'ївся в очі,
з бороди і з потилиці, з вилиць і з вус
вугляне конпатиться ключчя.

Хліб з вуглям беру, як до праці йду,
з роботи йду на роботу:
стоять над Дунаєм палаци в ряду
з крові моєї і поту.

Сто років в копальні я мовк, я жив —
хто сто літ мені, хто оддасть їх?
Як же декому я обушком загрив,
підняли мене дехто на сміх:

«Май розум, держися палів, як тепла,
йди, вертайся в копальню знов!» —
Як же я підійняв обушок, — гей, текла
на Оставі, на Фридеку кров!

Всі ви на Шлеському, всім вам кажу,
Петре, Павле чи як ще вас там:
мої груди, закуті в крицевий кожух,
тисячам шлях вказали до наступу.

1933

ЗАВОД

Завод на околиці міста ---
вітер мете по полях,
вимітає поля дочиста.
Зжерте на дереві чадом все листя.
Канавами чорними облананий,
смердючий, мазутом заляпаний,
як могильний камінь, понурій,
підводить сірі мури
на околиці міста завод.

На околиці міста завод —
конвейєр плавкий з зали в залу тікає.
Там, покулені, німо стовбичать
люди — м'яса живого шматки,—
свердлять, пиляють, лічать —
навколо чола вогняні язики,
як розтоплена сталь витікає,—
люди — сліпі й глухі,
люди — трухло й кістки,—
а конвейєр плавкий все тікає-тікає...

Завод на околиці міста —
вечір запав, позіхнули
широко брами, й гурти
людей із воріт ригнули
й поповзли, поповзли на полях
у бараки з морщених блях.
Там простяглися, лягли
під покривалом холоду, ночі і мли.
Заводе на скраї міста,
мабуть, глибоко, міцно спини ти!..

Завод на околиці міста —
молоти лунко кують,
і не в'яне рука мозолиста,
не в'яне.

Молоти б'ють
металічно, як барабани.

І день пройшов, з іглиць
димарів пускав дим, як кров,
із вулиць не розходився дим
і не мовк, і не мовк крик вулиць:

«Наїжтесь!
Наїжтесь!
Наїжтесь!»

І голод прийшов, прийшов,
і голод пішов по місті.
Хто роками їсти не мав,
той наїється,
той наїється.

Навіть найголодніший наїється.
І завод на околиці міста,
червоний, як море вогнів,
червоший, як лава вогниста,
завод
зчервонів
від крові робітництва...

Здригалось від пострілів місто.
Хмари — туч отруйних громади.
...Вітер мете по полях,
вимітає поля дочиста...
Росли в вулицях барикади,
вздовж і поперек міста..
Чи один тоді стіну підпер
затерпаними плечима.

в далеч вп'явшись тужними очима:
«Заводе! Чий будеш тепер?!»
Заводе на скраї міста, —
встань! І молоти раз у раз!
І раз в раз міхи,
чоловіки рядами залізними —
плече-в-плече,
навколо чола вогняні язики,
ореола огниста,
коли сталь витікає-тече.

«Заводе, заводе, ти наш!»
Тисяч молотів лунко б'є.
Завод, сталевий пульс міста,
новий час, новий час кує.

ПАРИЗЬКА ОРГІЯ,
або Париж залюднюється знову

Гей, боягузи! Риньте з гирл вокзалів
на майдани!

Вже сонце вишкло духом вогняних легень
і слід, де вчора ще панюшивсь варвар п'яний!
Ось метрополь країн, де йде на снадень день.
Йдїть! Власть запобіжить повторенню пожежі!
Ось побережжя, ось бульвари чисті, ось
доми на синім тлі, що сяє у безмежжі,
а так недавно ще вогнями бомб вилося!
Палаці мертві всі — в дощату наполому!
Зацьковане учора вам освіжить зір.
Слідкуйте стаду цих вертільниць тіл рухому:
гав не ловіть, ідїть, розхристуїтесь навмір!
Тічне вельможних сук, жеруча катаплазми,
крик золотих домів склика тебе з вулиць!
Крадіть, жеріть!

Ось ніч утіх в глибокім спазмі
паде на місто: гей, мерлятино п'яниць,
пияч! Як встане день — страшний, жахливий —
і всі багатства з вас, що капають, здере, —
то чи не потече тоді слина од склянок
і слово, й зір, і рух вам з ляку не замре?
Дудли ж! до дна!

На честь цариці з круглим задом!
Чуй кислі одрижки з налитих трунком пуз,
Чуй, як горлають в ніч

розгріті спорзним чадом
ці блазні-старцуни, ця банда слуг, лакуз.
О ви, брудні серця, о ви, ненатлі пащі,
глитайте, жміть міцніш, смердючі іклаки.

Вина на ці столи, для тих мармиз, вина ще!
Всох вам живіт од бід, гей ви, побідники!

Глитайте піздрями всі пахоці мерзотні,
в міцних трупках мочіть здитинілий хребет.
Долоші кладучи на ваші шиворотні,
«Шалійте, підлі!» — так говорить вам поет.
Копаючись живцем у внутрішностях жінки,
ви боїтеся ще, щоб не звилась вона
і не розчавила вас, підлих боягузів жмільки,
у міцнім стиску рук, жахлива і страшна?

Люетки, князьки, черевослови, блазні —
що для Парижа-плюхи значить-бо те все:
вся ваша їдь і гниль, тіла її уми баклажні?
Вона одним ривком їх з себе отрясе.
Й як ви, мов цвіль слизька, конатимете в муці
ї ячати буде за свій гріш, заплутані в кишки,
червона нехтола ¹ — жар в грудях революції —
майвою кар і гроз вверх випне кулаки!

Столице, ти, що так шалено, буїно мчала
з ножем в плечах,
в грізнім ташку розплати її мсти,
що навіть в положі в очах ясних ховала
красу весняних бур, усмішку доброти,
оселе змучена, оселе піби мертва,
що рвешся в майбуття досяглими грудьми,
відкіль мільярд воріт сназі твоїй одверто,
благословенна ввік віками, що пройшли,
о тіло, збуджене до подвигів пречистих,
вже труять знов тебе старим, вже чуєш знов,
як у б'ючки твої повзуть холодні глисти,
як давлять льодяні пучки твою любов!

¹ Нехтола — повія.

Та й це дарма, дарма! Вже глистам, живоїдам
не стримати нічим твій буревійний льот,
дарма, що зграї сов клюють зір кир'ятидам,
де канув золотий плач зоряних висот.
Хоч як б'є серце жах

на вид твій вкритий струпом
живим, хоч жодної з осель ніколи ще
не зроблено таким смердючим світу струпом,—
«Ти велич! Ти краса!» — поет тобі рече.
Борвій тобі скресав могутню пісню криці,
бурханія дужих сил двигтять в нутрі твоїм:
не стань, не перестань! О вибрана столице!
Скреши нову гортань у серці сурм німім!
Поет збере в одно убогих крик розпуки,
ненависть каторжан, ганьби клеймо їдке,
його любов зсіче вогнем вельможні суки,
його слова рубнуть: ось, ось розбійники!
Панове! Все вже знов по-давньому: в конурах
борделів-оргій крик по-давньому гаса,
і з п'яних ліхтарів па пурпурових мурах
горить понуро газ в безглузді небеса.

ПОЕМИ

ЗАПАЛЮЄМ ВОГНІ

Заспів

Є слова, як ляск пекучої туги
на скривавленім плечі раба.
Є слова, як вічна лісня туги,
що забули тямку: боротьба.

Є слова, як скрегіт жорстких жорен,
поту сіль, смага в устах рабів.
Але є слова, слова, як горен,
полум'я, порив, бунтарський гнів.

Це слова — що ритм роботи в кузні,
гарт і жар — дзвінка гра супереч.
Це слова — що виклик мужній!
Це слова — що меч!

І слова, де на довічну згадку
сказ царів свою пихоту врив,
слово-меч стинає до нащадка
кривду неба, бога й пекло кривд!

Прислухайтесь до слів: на дні в них
зачаровано сезами див —
неспокійних, змінних, переливних
споконвічних днів.

Прислухайтесь до слів: в нутрі їх
втаєні кристали давніх сил,
що бурхли грою стрункошиїх
бризків з кратерів підземних жил.

Прислухайтесь до слів: в узорі
їх заціпенілих рис і гран
спить бунтарська музика історії,
революцій величних вулкан.

Прислухайтесь до слів: в їх лоні
ще пашисть вогнів родильних жар.
Покладіть їх на горни червоні!
Молотами! За ударом вдар!

Молотами, свердлами, кайлами
в слово, в тямку, в думку — згусток слів!
Хай удар добуде з маси-тями
бризк енергій — рух, процес, порив!

Хай удар розколе мову-надра,
 кине в жар і виплавить крушці,
 викує з дзвінкої бриги-квадра
 слово-зброю в трудовій руці.

Хай ентузіазм-електрозварник
 зварює в нас колективну міць.
 Хай з потоків крові й бризків криць
 синтезується людина-вдарник.

Хай людина — вдарник-пролетар —
 (просто слово, наймудріше слово!)
 перевімкне вісь земну наново,
 на нову орбіту пустить шар ¹!

¹ Ш а р — куля (рос.).

Хай заграє розмахом пестримним,
хай пестримшим гопом закружля,
хай засяє полум'яним гімном
давнє слово, просте, як Земля.

Є слова такі, як си́ле лоно
задумливих матерів-невіст.
Жінка її людство родять все червопо.
Кров словам приносить новий зміст.

* *

Ви добрі. Так, ви добрі і привітні.
І я між вами зовсім забуваю
весь біль і жах, всю муку того краю,
де діти гинуть з голоду тендітні,
де господарять зайди проїдисвітні,
де під цинічний, грубий регіт ката
йдуть, як повії в світ, бліді дівчата,
де сміливі й несхитніі мужі
ковтають тьму тюремної вежі,
де владар — бог, людина ж тільки нуль,
де за слівце-протест — нетелька, куля.
Так-так... Ірихкі слова мої, журливі,
мов шум листів, що надають додолу.
Та гляньте ви на ці волокна сиві,
що, мов змійки, повзуть мені на чоло,
послухайте, як грас в грудях хрипка,
мов танцюриста на весіллі скрипка.
Погляньте: я вже зовсім інвалід!
Мені ж усього тільки тридцять літ...
Так інколи, як спом'яну минуле,
здригаюся, бо все мені здається,
що бачу ще стіну тюрми ворожу,
що з неї все вода струмками ллється,
що знову ніч, і всі уже поснули,
і тільки я заснуть ніяк не можу,

лиш живчиком секунди в вічність лічу
і спогадами мозок свій калічу.
Прокинуся й навколо себе бачу:
в огнях борні гартовані обличчя,
в усіх усмішка радісна й добряча.
І знаєш: той і той — товариш.
І світ тут наш! І думається: мариш.
Ви молоді. В вас кожне слово жаром
пече, горить. В вас кожна думка — меч,
вирубє міцним, твердим ударом
єдину правду з кремню супереч.
В вас почуття — високострільна парість,
що закликає все кругом: рости!
А я зробивсь балакуном на старість,
либонь, приїдеться хутко відійти...

.

Минуло вже досить багато днів,
як я в тюрмі сидів за людське діло.
Була нудьга. Я сам-одии сидів.
Хоч взаперті немало нас томилось,
та я був сам... за кару. Йшла зима.
Звисали з неба хмари олов'яні,
і йшли дощі в'їдливі, безнастанні...
Світ був цвинтар. Труною — вся тюрма.

.

З вікна я вдень міг бачити подвір'я:
малесенький, як плахотка, квадрат
землі, в кліщах будишків, стін і ґрат;
вгорі — шматок далеского безмір'я.
Там під дбаїливим оком ключників
ішли щодня ув'язнені на прохід.
Двійками, в такт крутивсь чудний той похід,
І кожний йшов, хотів чи не хотів.
І очі їх у небесах блудили
так жадібно, так пильно, так уперто,

неначе там заховано, заперто
щось, що вони ось втратили, згубили.
Неначе там, у небесах брудних,
сховався злодій їх мети, ідеї,
і глумиться, і насміхає з них...
Отак ішли ці сірі Прометеї,
і їх сліди, сліди їх скорбних ніг,
вгризалися у ґрунт так міцно, щільно
і густо так, що з них творився круг,
мов сталевий гартований лапцюг,
всіма ланками скутий нероздільно...

.

Сконав осінній день за грубим муром,
і в камеру вповзла гнітюча тьма.
І страх давив:

людино, ти сама!

Сама-одна з призначенням понурим,
сама-одна з жахливими думками,
з безсилями, зів'ялими руками —
а я могутня, я тверда, міцна!
Я владарка усього світу — тьма!
І воліклись години чередою,
немов заковані в кайдани в'язні,
і падали проклятою вагою
в каміннім сні під мур моєї казни...
І страх давив, що день вже не свіне,
що ніч навіки всесвіт проковтне...
Аж ось нараз, в цю незвичайну пору,
роздерло тишу брякання ключів
і вздовж поглухлих мурів коридору
понуро гупіт піг задудонів.
Вже біля мене похід зупинився,
хтось лаявся, хтось тихо шепотів,
пискливо ключ в замку заскреготів,
хтось геть пішов — а хтось отут лишився.

Отут під боком, в камері порожній,
вже знов хтось ждатиме страшної кари,
лічитиме свого живчика удари
і з спогадами битиметься в тьмі тривожній.
О хто ти, хто ти, хто ти, подорожній,
що вирікся домашнього спокою,
щоб тьмі кромішній, владарці вельможній,
в обличчя кинуть гордий виклик бою?!
Чи ти юпак, засмаглений від сонця,
чи муж, досвідчений літами й боротьбою,
чи дід, якому срібні волоконця
в'ють ореол ясний над головою?
І так жагуче серцю забажалось
цю тайну нерозгадану розкрити,
що дивне щось і неймовірне сталось,
і тиша враз почала говорити:
«Тук-тук! Тук-тук!»

Немов у лісі дятел,
застукало у мурах казематів.
І стук ішов з сусідньої кімнати.
«Тук-тук! Тук-тук! Якщо тут є приятель.
То... знак... подай!» Таке було значіння
тих стукотів, які плили з каміння.
Я зрозумів і стукнув: раз, два, тричі —
і знову слухав, що промовить стінка.
«Тук-тук!.. Тук-тук... Товаришу... я жінка
Жучка...» Його за «мови бунтівничі»
півроку вже тримали у в'язниці.
Немов прирослий до стіни лицем,
натужуючи аж до болю вухо,
я слухав, слухав згорблений, без руху,
як у стіні лунали дивно й глухо
і в темній ночі танули тихцем
оті знаки, так добре всім відомі,
хто коли-небудь жив у мертвім домі.
Тих двадцять п'ять знаків, що має мова,

ви в думці розкладіть на п'ять рядків,
у кожному рядку по п'ять знаків —
і ось вам тут система вся готова.
Тоді у мур вдаряйте чимсь твердим
число рядка, а потім місце букви,
отак без слів, при допомозі рук, ви
розмовитесь з сусідом самотнім.
І хоч які повільні ті слова,
глухі, пусті, мов привиди безкровні,
вони, бува, такого жаху повні,
що вам припаде снігом голова.
Так тої ночі камера сусідня
таким лиш болем билася її ридала,
що навіть ніч від жаху задрижала
над тим, на що тепер людина здібна.
Здавалося, що в цій глухій стіні
живує серце задрижало з муки,
таким вогнем пекли ті тихі звуки:
«Мене взяли, сьогодні вже три дні,
а дома хвора залишилась мати —
без хліба, в холоді, сама-самотна...
А я... а я... сім місяців вагітна...»
Тут зойкнув мур квилінням немовляти...
«Щодня по тричі допити робили,
казали, згину, як щенюк, до тижня...»
І стала стінка, мов людина ближня,
як стук зів'яв останнім словом: «Били...»
Немов прирослий до стіни лицем,
натужуючи аж до болю вухо,
я слухав, слухав згорблений, без руху,
як у стіні лунали дивно її глухо
і в темній ночі танули тихцем
оті знаки, так добре всім відомі,
хто коли-небудь жив у мертвім домі.

СМЕРТЬ ФРАНКА

Пролог

«До походу! До зброї!» — як меч,
як розмаяний полум'ям стяг,
буревійно рвонули слова
і сліпим опромінили шлях.

І тупотом тисяч копит задвигтіла,
і скрипотом тисяч коліс зануміла,
і гамором тисячних юрб заревла,
заходила, заграла, завітла земля.

Йшли. Твердою, важкою ходою.
Грузли стопами в жорсткий пісок.
Хилитались на нев'їждженій дорозі гарби.
Піт солопий витискало з м'язів сонце.

Йшли. Розтоптували кучугури.
Зрівнювали жолобини.
Залишали за собою
зорану від ніг, копит, коліс,
скроплену від поту, крові, сліз
борозну...

Над тупотом тисяч копит,
над скрипотом тисяч коліс.
над квилінням дітей
і високим криком жінок,
над усім неугавним жужжанням юрби
дзвінко дзенькала такт,
лунко бренькала ритм,
ясно блискала в променях
гостро наточена,
туго припасена,
серцеві радісна
зброя.

І, як летючий туман
надпустельних оман,
понад брязкотом зброї,
над юрбою барвистим завоєм стояв
шепіт тисячних лав:
Ханаан... Ханаап... Хапаап...

Тільки десь там позаду, між скель,
на високій горі
догоряв той, що вік весь горів,
та не мав вже уздріти осель.

На початку дороги заляк,
як дорожній камінний блок,
як великого почину знак,
сам-один умирав пророк.

І

Немов пливак, знесилений, охлялий,
що довго плив і, вже близькій мети,
попавши в вир, що розмиває скали,
в зрадливій тоні глибині води,

мов сонця круг, похилений над обрії,
що, падаючи незатримно вниз,
ще людям шле свій усміх теплий, добрий,
обмитий сяйвом пурпурових сліз,

мов робітник, що покінчив роботу,
і, в'яжучи свою майстерську снасть,
свій твір, цей плід своєїго труду й поту,
останній раз ще поглядом обдасть,—

так танув, так одходив, так прощався
з життям, з людьми, з роботою — Іван.

Згасав пожар, що в небеса вдирався,
нестримно гаснув, потухав вулкан...

Той гордий ум, що бунтувався богу,
що нівечив цей твір безтямних рук,
що голосив: «Ти, вічний, встав з нічого!
Ти тать — не цар! — людей, їх крові й мук!»

Той гострий меч подвижницького слова,
той титанічний молот дивних діл,
що нам низька, погорджувана мова
вогонь палкий кресала з мертвих тіл,

той велетенській гнів, що півстоліття
гнучких рабів бичем погорди бив,
що їм вплітав терни в вінки і квіття,
бо так безмежно нищих полюбив, —

те все тепер — клубок охлялих нервів,
страждених м'язів і пригаслих віч —
життя кидало на поталу червів...
Згасав пожар... П'ялась до скону ніч...

II

І не стерпів бунтарський дух. Востаннє
зустрінув з насміхом ворожку-смерть.
Ще раз повів у світ своє кохання,
що серце ним навагоніло вщерть.

Ще раз повів його у ті простори,
де тішитися й боліє все живе,
де за краплину щастя — горя море,
де в болю й муці день за днем пливе.

Не йшов же з ним Вергілій,
Беатріче,
і не вінчав його ніхто вінком.
Вело його гідке життя мужиче,
що виссав з материнським молоком.

Пішли шукать тих літ, що не здогониш
і бистрими пташиними крильми,
що утікають вистрибом, босопіж,
у край, якого не вернуть з імлі.

Пішли блукать на давні ці доріжки,
що він по них ще дівчаком блукав,
ловити в лісі ігри, співи, смішки
і тих мавок, що їх малим лякав.

Пішли пристанути над бистрим виром,
де був по правді неглибокий брід,
на березі, де юродивий Мирон
по-своєму вчивсь розгадувати світ.

Пішли поспать на тому оборозі,
де раз оката туча градова
послухала простягнуті в тривозі
чийсь дрібні діточі рамена.

Пішли до тої батькової кузні,
де жар пашів, де міх бурчав, сонів,
де молоти, мов велетні потужні,
гули свій дивний, металевий спів.

І бачили чийсь хлоп'ячі очі,
задивлені в червоно-жовтий жар
і в іскор рій, що, мов зіниці ночі,
на всі боки розприскували чар,

і в батькові м'язисті, дужі руки,
що гримали, аж заперало дух,
і з різних штаб химерні гнули луки
і з брил важких виковували плуг.

...І бачили, як полум'я і криця
займалися в дитинячих очах,
як там грізна кувалась блискавиця,
що пільмі мала нести смерть і страх...

III

Та час не жде, і треба далі йти,
бо світ не гра, а труди і мозолі...
І ось уже білесенькі листи
йому той світ роз'яснюють у школі.

Щодня йому з'являється з тих карт
щось радісне, нове і незвичайне.
Метал думок проходить білий гарт,
все більші й більші вигрібас тайни.

А там за ними все нові й нові
і щораз глибші, щораз тасмніші.
Збагнеш — і ясно стане в голові,
і мислі мчать повніші й моторніші.

А не збагнеш, то мучишся й горюш,
і світ тобі гидкий, і друг — мов ворог,
аж поки всіх колод не відвалиш
і перешкод не розітреш на цорох.

І бачиш: книги — морська глибина,
що дивні перли в ній на дні глибоко;
і сміливо пірнаєш в них до дна,
і пишними скарбами тішиш око.

Та час пливе, і невгамовний дух
з книг рветься в світ безмежний, необгорний,
і вривується ум, мов гострий плуг,
в цілець життя, незайманий і чорний.

І бачить він, що правди мудрих книг
якісь недоговорені, неповні,
що світ чомусь не дивиться на них,
що в нім внутрі щось інше,
ніж назовні.

Бо хоч який величний, гордий храм
красі й думкам створили тисячліття,
та хлоп ще завжди — мудь, свиня і хам,
і робітник ще все — погній і сміття...

Бо поруч пишних, золотих палат
гниють хижки спліснявілі й огидні,
бо в розкошах живе лиш пан і кат,
а робітник і хлоп ковтає злидні,

і гнеться вниз, хоч вік свій без ваги
на панщині для інших коротає,
і слухає, як свищуть батоги,
і сам під них хребет свій підставляє.

І де на все те відповідь найти?
І як одне із другим погодити?
Мовчать у книгах білії листи,
не хочуть всіх таїн життя розкрити...

І бачить він: хоч книги — глибина,
та більший глиб — життя, живе й звичайне.
І хто в його безодні порина,
відкриє в них найкоштовніші тайни.

Лиш тайни ці не радують очей,
зате зморшками білі чола орють.
Бо їх нутро чорніш пімих почей,
що молодих людей старцями творять.

IV

Хто це такий, той молодий юнак,
що в бідній, неопаленій кімнаті
у ніч глуху над книгами заляк
і мріє думи, дивами багаті?

Як хутко-хутко бігає перо,
поскрипуючи в непорушній тиші.
Ростуть слова-квітки: краса, добро...
Тремтить рука, що їх любовно пише.

А ось осот: гніт, кривда, мука, кари,
неволя, злидні, раб і деспот-звір...
І на чоло лягають чорні хмари,
і тінь од них кладеться на папір.

Шумлять ліси, гримить гірський потік,
на доли мчить швидкий, пестримний Опір.
А паном там — свобідний чоловік,
що править вічами і носить топір.

Хребта йому не гне ще боярин.
аві князівський гридник-недотепа.
Громади й гір безпанський гордий син —
з ведмедем в бій іде в глухих вертепах.

На клич вогнів, ясаючих до бою,
здвигається від Попраду по Прут.
Розправиться з мадярами й ордою
і боярівну полонить Беркут.

...Шумлять ліси, гей, гнуться дерева!
Минають довгі-довгі століття.
І хилиться мужицька голова
в ярмі кріпацтва, злиднів, лихоліття.

Мов скот, живе погноблений мужик,
життя його пса панського не варте.
А на страшний одчаю й муки крик
дають одвіт — жорстокі панські жарти.

День в день гамарня з досвітку до ночі,
день в день окоман, пагайки і глум.
...Та чуй! Шумлять ліси, і в них клекоче
якийсь буйний, грізний Великий Шум.

Гей, Шуме, Шуме, якби ти це знав,
яка велика міць дрімає в тобі!
Якби ти знав, що міць — основа прав,
то ти б не гнів живим у темнім гробі.

Ти б не поїв своєю кров'ю дрянь,
що шкуру з тебе дре її жадає дяки,
а ти б, мов грім, заготів: «Устань,
хто жив, і будьмо люди — не собаки!»

Ти б сколихнув будову кривди дряхлу
одним кивком своїх кремезних пліч,
і твоє горе зникло б так і зчухло,
як перед сонцем щезне чорна ніч.

Гей, Шуме, Шуме, вдар, загогочи,
нехай тремтять тираши у палатах,
у крові їх гидкій ополощи
цей світ,
що в дибах пидіє і гратах!..

Святі вогні розсії, розкинь в простір,
хай згине тьма у безвістях тасмних,
хай мільярдам позасвітніх зір
дадуть одвіт громади зір туземних.

Нехай на згарищах рабства її обиди
вільної праці забрунькує вік.
Хай в майбуття шляхом борні її побіди
нестримно йде свободний чоловік!

...Скрипить перо, співає в лампі гніт,
і линуть, лишуть радісні картини...
Гейі, юносте! Який чудовий світ
збудуєм ми, як світ старий загине!

Розходиться, мов змора, ніч густа,
летять гадки в незміряне безмір'я...
...А там — чиї там очі і уста?
Чи не дівчини гордої з Підгір'я?

Гей, молоді літа! Гей, бистрі коні!
Гей, лицарю із золотим мечем!..
...І тільки гість блудний сховав в долоні
старе чоло й запоситься плачем...

V

Як почувш вночі край свого вікна...

Це не дощ, це не вітер голосить.
Це чиясь непрожита, забута весна
там на чатах стоїть край чийогось вікна,
безнадійно сумна,
і жаліється тихо, і просить:

«Не дивися в цей бік, не збавляй собі сна...»

Звідки, звідки та пісня, мелодія та,
що так гірко, так важко ридає?
Це не є сирота... це не є сирота...
Це чиєсь понівечене, вбите життя,
що осліпло й дороги питає...
Це не є сирота... Сирота... сирота...

Це не є той жебрак, що в бурхливій порі
до вікон, до дверей твоїх стука...
Це є хтось, хто згубив ясне сяйво зорі
і стоїть уночі на дощі, надворі...
Це розпука... розпука... розпука...

VI

Гадюкою звивається дорога...
Куди, куди біжить дорога ця?
Каміння, глід, жар, згага і знемога...
Немає їй ні краю ні кінця...

Усі квітки жорстокий хтось розчавив,
з крилець надій райдужний пил обтряс...
...Дрогобич, Львів, Самбір і Станіславів,
залізний кінь, жандарм, багнет, щупас.

Жахливе сам на сам в бруднім готелі
вмирання з голоду три довгі дні
і — крик конаючого на пустелі —
апокаліпса-візія: на дні.

Голодний жар, беззуба змора смерті,
і... сон в жару?..

чи й справді вірний друг?
...А там — чи ж може хлопський сип умерти,
де стигне сад і терпко пахне луг?

Де янтарем бришуть пшеничне поле,
біжать на став купаться зграї верб,
де сонця вдень збирають нектар бджоли,
а зорі жне вночі небесний серп...

Стривай, постій, задумана хвилино!..
Він утомивсь, охляв і знемага..
Та кат життя не відає спочину,
І вже повітря тне ляск батого!

І вже, мов сип¹, жаандармський хижий кіготь,
що й цю дробину забуття розгріб.
Бо що їм там життя людини? Віхоть!..
Зопрів один? Чорт з ним! Іще є сніп...

Гайда, гайда в дорогу, в спеку, пішки
в самі жнива — гайда, гайда вперед!
Пливуть лани, гаї, ставки, обніжки..
Піт очі їсть... Поблискує багнет.

Не попускають хижі, гострі кігті.
Вжирається в підошви ринь, пісок.
А що комусь там злізуть з пальців нігті —
Хто б там пустим журились?
Це дріб'язок...

І що комусь на плеснах шкура репне?
Це теж пустяк... Гайда, гайда вперед!
Що на стежках червона кров закрепне?
І вродить мак?.. Блищить, як змії, багнет...

¹ С и п — хижий птах.

УП

«Й ціль всіх ваших діл, страждань, патуги,
мене боїться все живе й ясне,
мені всі ваші сни, кохання й туги.

Найвищий ум поставив тут мене
цісарських правд і панських вартувати,
і мною лиш владарство їх міцне.

Лиш у мені страх бачить хамство кляте,
бо я — оруддя мсти, швидке й страшне.
«Lasciate omni speranza voi ch'entrate»¹.

Такі слова, написані червоним
по чорному, на причілку воріт,
здаля кричали глуфом і прокльоном.

Застигли в них кров, мука, труд і піт
з давніх-давен катованого люду,
та не злякавсь їх мандрівник, не зблід.

Цей тьми притон, злочинств,
розпусти, бруду,
цей червотокий, цей гнилий боляк,
освячуючий всю брехню й облуду

верхів шляхетних, знав він, знав, ще й як!
Це він йому на серці напечатав
розпеченим тавром некельний знак.

¹ Три терцини з Дантового «Пекла». Останній рядок вжитий поетом в оригіналі:
«Хто йде сюди, покинь усі надії».

Це він в свої пенатлі нетрі прятав
з давніх-давен все творче, все плідне,
все, що не йшло під руку автократам.

Це він своє погруддя кам'яне
підвів угору, злобний і безличний,
мовляв: «Ану стрібуї торкнуться мене,

якщо кортить тебе меч прав двосічний!»
Мовляв: «Я невблаганний, наче смерть!
Слуга панів — для вас я владар вічний!»

Це з ним — завзяттям сповнений ущерть —
боровся він вже стільки-стільки років,
лунаючи невтомно вперту твердь,

складаючи трибут найкращих соків
на цей жадний все жиру жертівник
божків брехні, катів і лжепророків...

Роздався грюкіт. Дивний маандрівник
переступив межу страшної брами
і в темі, густій, гнітючій серце, зник.

Ослизла гниль, мов з гробової ями,
з усіх кутів до його потяглась
холодними, ковзкими щупальцями.

До ніг клейка присмоктувалась мазь.
Та в темі ніяк не мож' було пізнати,
чи це застигла кров, чи тільки грязь.

Десь угорі часом крізь грубі ґрати —
щось, мов далекий, сонний спомин дня,
що заблукав сюди, щоб тут сконати.

І знову тьма, страшна, гнітюча тьма.
Так він ішов, нема йому спочину
довіку вже, довіку вже нема,

немов йому іти так вже без впину...
Тоді він в дивній заграві огнів
побачив повну величі картини:

на тлі крутих навислих стін чорнів
ряд постатей могутніх і суворих,
тьма-тьменна рук, рамен, плечей, голів.

Мов рев води на кам'яних заборах,
ішов відтіль шум, двигіт, брязк і гук,
здіймався вгору курявою порох.

Хиталися хребти, зігнуті в лук,
пучнявіли і папинались м'язи,
могутньо двигались підойми рук.

І розмахом гатили раз від разу
в один чіткий, вичитуваний такт,
мов під товчком таємного наказу.

Мов зв'язані в якийсь могутній пакт,
вдаряли в мур зняряддями важкими
з упертістю стихійних катаракт.

І мур твердий вступався перед ними,
на всі боки розприскував скалки
і рій іскор ракетами ясними.

Він знав, він знав: оті робітники
усі були гаразд йому відомі.
Усі вони — роки, сотки, віки

з ним прожили отут, у цьому домі.
Цей дім, базар, де людська кров — ціна,
якою десь, у золотій Содомі,

платитимуть за келихи вина,
за сміх повій, за їх безстидні клуби,—
цей дім — його одвічна отчина.

А ці закуті в пута скалоруби —
його брати, що з давніх вже давел
підрубують тюремні кляті зруби.

Були тут всі. Ось поводитар племен
убогих, темних людських скотопасів,
сіяч обильних плодами сімен.

Ось муж, що вік весь сіяв правди засів,
що брав в опіку сіряки, гуньки
перед неситством шовків і атласів.

Он два стрункі, мов кедри, гірняки —
предківського громадського устрою,
його свобід чуткі вартівники.

А там непереглядною юрбою
ряди обдертих, хилих ріпників,
захляпаних вонючою ропою.

А онде гурт бездомних дітваків,
безштаньків босих, байстрюків, яндрусів,
жевжких, мов тічка, диких щенюків.

А онде стовп державних кас, фікусів,
«капіталіст» і «ліверант» — мітляр,
що на штайрант продати хату мусив.

Усі, кого пригнув страшний тигар
зневаги, кривди, визиску її розбою,
а за собачий труд піщо, крім кар,

стояли тут безмежною чергою,
тверді й важкі, мов крицевий таран
у боротьбі з ворожою стіною.

І ось, мов вітер, що хвилює лан,
так у повітря з уст їх шепіт вплив
і слово ніс: «Іван... Іван... Іван...»

І очі всіх до віч його прилипли,
і рамена до нього простяглись,
а шепіт п'явсь, як в повню моря приплив.

Ішов до них і чув, як ріс увявсь,
як з кожним кроком прибували сили,
що в нім кипіли її бурились колись.

Чув, як вогонь їїому гнав жару в жили,
як кожний нерв, і кожний фібр, і м'яз
повим товчком здригнулися її ожили.

Віп знав: цей тремт, що ним цілим потряс,
ця громова напруга животворна
ішла від них, від чорноземних мас.

Це із свого певигаслого горна
своєму синові пову снагу
несла земля, несла пренцедра, чорна.

Нараз, ударом дикого страху
прибитий, похитнувсь. мов дуб підтятий,
а в горлі мав гірку, мов жовч, смагу.

Бо спостеріг, що молоти, й лопати,
і весь струмент, яким громада ця
не угавала мур сікти й лупати,

пе знаючи ні втоми, ні кінця,—
це вирвані живцем з живого надра,
живою кров'ю зрошепі серця.

Як в домні квадрат припаяний до квадрата,
так до їх рук і сталевих оков
припаяні живцем були ті ядра.

І дивний блиск, що тьму, як меч, поров,
це був вогонь сліпучий і червоний,
що ним в тих жилах паленіла кров.

...Тоді, немов запалі в землю дзвони,
немов жалке квиління немовлят,
десь із глибу добулись дикі стони,

мов лилики злітали до аркад,
товклись до стін померклого склепіння
і відтам важко падали назад.

Почувши це нелюдське лебедіння,
метнулись всі до молотів, лопат
і стали знов розкришувать каміння.

«Хто стогне там? Яким гріхом проклят?» —
вуста його вкінці добули голос.
І хором залунав одвіт: «Твій брат».

І в мозку щось надвоє розкололось
і виринуло вверх одну з картин,
з яких невчасний сніг паде па волос:

вонючий дим, ліс веж, сопня машин
і... зойк страшний з заваленої шахти...

І плач жінок: «Мій муж... мій брат...

мій син...»

Хіба ж не їх вкривали грубі плахти,
не їх тоді, кривавих і брудних,
на власні очі бачив на возах ти?

Невже їх зойк і досі ще не втих?
Невже вони там в ямі тій не вмерли
і іскорка життя ще тліє в них?

Хто ж ті жінки, що голови оперли
до стін і ллють з осліплених зіниць
такі прозорі і пречисті перли?

Чи й їх яка незрозуміла міць
перенесла з-над тої шахти туги
на дальшу муку в царстві тих темниць?

...І їх також оповивали пута.
Та ці з їх віч спливаючі струмки
були не перли, а були отрута.

Бо де б не впав потік тих сліз їдкий,
умить там камінь репався і тріскав
і мур твердий кришився на шматки.

А хоч в них промінь саморідний блискав
і мерехтів у семибарвній грі,
то з них не сміх, а гнів палючий прискав.

Оці сліпі, німі каменярі —
це був для тьми найсмертельніший ворог,
бо це були роділлі-матері.

Тікав від них, блукав по коридорах,
та де б не йшов, де б не звертав свій крок —
скрізь бачив їх, закутаних у морок.

А сльози їх спливалися в струмок,
що ріс, і ріс, і плив уже струєю
на тисяч тисячів рамен, приток.

Ішов за ним, ішов за течією,
що чимраз глибший вигризала яр,
звиваючись огнистою змією.

І все минав картини знапих кар:
раз материнських сліз жива криниця,
то знов з огнистим серцем каменярь.

Аж перед ним знялась угору шпиця.
Вогонь погас, і ніч була глуха.
І він пізнав, що тут уже границя.

Стіна її була гладка й стрімка,
і в тій стіні, немов пожем обтята,
без шелесту зникала сліз ріка.

Не піддавалась тим сльозам скала та,
була міцніша, як сліпе живло.
І він пізнав, що це Стіна Проклята.

Бо як не било, скільки не товкло
у неї, кляту, горе те жіноче,
вона все гордо зводила чоло.

Тоді він вчув, що тиша щось шепоче,
і на стіні навислій спостеріг,
мов обриси облич, уста і очі.

Коли ж іще сильніше зір напруг,
пізнав, що струмінь тої огнистий прямо
у ті хавки, навшир одкриті, біг,

мов у безодню, пенаїсну яму;
аж захлипались їх гидкі пельки
від струн тих сліз — зцілюючого бальзаму.

І, видно, ті наплакані річки
були для тих потвор єлейним миром,
бо всі були товсті, як пацюки,

годовані картоплею і чвиром,
а тусклі очі їх, немов млишці
у маслі, плавали, оброслі жиром.

Аж ось його побачили вони
й жахнулися, немов од світла сови,
аж сопухом війнуло із стіни.

Перемагаючи нуду, питав їх: «Хто ви?» —
І вчув одвіт: «Ми рідні, ми свої,
ми величі народної основи.

Ми лицарі, вельможі, ми князі,
ми смирні слуги божі, ми гетьмани,
ми блиск історії, ми сіль землі.

Ми ті, котрих прославили бояни,
ми ті, котрих народ наверх підніс
нести його у майбуття незнане.

Ми ті, котрим насліпо вірить низ.
Ходи ж і ти, пристань до нас віднині.
Глянь, як нам страшно жаль народних сліз,

як ми їх не даєм па жир чужині,
глянь, як ми дбаємо про їх талан,
які шляхетні ми й які ми...» — «Свині

і глитаї! — скінчив за них Іван.—
Розбійники, злодії й галяпаси,
болиголов, отрута і дурмац!

Гидке хробацтво, на наживу ласе,
народу нужа і народу бридь,
тілесна гниль і духу парієси!»

І крик страшний вони зняли в цю мить,
і почали сичати, як гадюки,
і ригати на нього жовч і їдь.

Мовчав. Та біль надлюдської розпуки
щось вивертав у йому до основ,
як грім, що дуба роздере на штуки.

Аж кліть грудну надвос розколов
і м'яса шмат шурпнув йому в долоні,
що димився й ронив перлисту кров.

Як плід живий, що в материнськім лоні
з любовних свів почався і достиг,
і, видертий на світ у муці й стопі,

стрічає гущу загадок страшних
тривожним, першим, безпомічним криком,—
так з того серця крик прорвався і стих.

І він почув, як сил прибоєм диким
його рвонуло вверх, і він росте,
росте титаном, обром огнеликим.

І вздрів, що бідне, кволе серце те,
мов у кліщах, затиснуте у жмені,
пучнявіє і полум'ям цвіте.

А того полум'я мечі червоні
прорізують, рубають тьму й у тьмі
вирубують вогнисте слово «геній».

«Пора!» — сказав, і рамена міцні,
мов сталеві підойми, вгору вигнув,
і молотом завдав удар стіні.

Здригнувся мур, задвиготів, підплигнув
і градом тіл, рамен, плечей, голів
у глибину струї слізної ригнув.

І знов удар, і знову град летів
і в бистрині прозорій та кривавій,
не досягнувши дна, горів і тлів.

Мов шмат трухла у вулканічній лаві,
мов на жевріючому приску лід,
так никнули ті покручі лукаві.

Не оставав по них найменший слід,
лиш бовдурець покрученого диму,
що розпосив задуху, згар і смід.

А молот падав раз у раз, без стриму,
і раз у раз гейзером бухав гнів,
підсичуючи силу негасиму.

Згубився лік хвилини, годин і днів.
Якийсь хаос безкрай, передсвітній
мипувшину з будучиною сплів.

А понад ним, мов дух старозавітний
над водами, горів вогнем наказ:
«Лунай скалу! Сконай, та будь несхитний!»

Це був той крик, що ригав раз у раз
з нутра землі жалінням і мольбами
і зрубами мертвого дому тряс.

Чим більш бридні летіло сторч лобами,
чим більш той мур з гадючих тіл тончав,
чим глибші в йому позіхали ями,

тим голосніш той зойк страшний кричав,
тим могутніше бив огнистий молот,
тим яскравіший блиск на йому грав.

Ні пекла жар, ані смертельний холод
не спинювали дужої руки,
ні їдь гадюк, пі труд, ні спрага й голод.

Минали дні — пе дні — віки, віки!..
Все більш і більш кришилося й кололось
те забороло зради й тьми гидке.

І чимраз дуж лунав підземний голос.
...І чимраз більшими шматками сніг
лягав йому, незломному, на волос.

...Топніла міць у раменах міцних,
вкривався зір густим серпанком втоми
і ритм б'ючок і крові в'яв і тих.

Кінчився труд. Одгоготіли громи.
Згасав огонь, що іскри сипав з віч.
Чаїлося таємне певідоме.

...Пригорбилось в'язання дужих пліч.
Пекучий біль за всохле рам'я сіпав...
Згасав пожеар... П'ялась до скону ніч.

Та все ж таки ще молот з рук не випав,
бо все ще той проклятий крик землі
і лебедів, і скаржився, і хлипав.

Аж труд скіпчивсь. Останні хроби злі
роздавлені, подохли й погоріли,
і струміль сліз заграва сріблом в руслі.

І покотив прозорі плинні брили
у далечіль, де на шатрі небес
золотоокі зорі зорніли.

Він знав, що міль слізних огнистих плес
і молотів-сердець розкришить скелі
і кликне: «Встань! Воскресни! День воскрес!»

І встане брат, заритий в підземеллі,
і ясний зір зніме на небосхил,
і попливуть буремні дні веселі.

Він знав. Та в йому струміль творчих сил
не прибував, а чимраз більше танув.
І був він птах поранений, без крил.

Ще раз зірвавсь, ще раз на шлях той глянув,
яким лиш він одип не мав іти,
хоч перший тут колись до праці стапув.

...Десь погасали зоряні світи...
Чоло покрив холодний піт послідній,
і він зітхнув: «Ох, мамо, якби ти
побачила мене, який я бідний!..»

Е п і л о г

А вже клекотить, пузириться, кипить,
а вже двиготить, і бурлить, і булькоче
глухо внизу.

Крутежі, чорторії, вири
набухають, як вирла.

Розплавлені пузирі
б'ють в опоку кори
знизу
раз по разу.

Ще раз, і ще, і ще!
Бий, бий, завзято, уперто!
Пучнявій, закипай, крути,
клекочи, свердли, двиготи:
Ще не продерто,
ще не продерто,
ще...

Крутежі, чорторії, вири
б'ють в опоку кори,
набухають, як вирла.
Знизу
вогнянії полум'яні гирла
ригають раз у раз,
і ще, і ще, і ще.

Бий, бий, завзято, уперто:
Ще не продерто,
ще не продерто,
ще...
І враз!

Тихо...

Глухо...

Мертво...

Замовчи! Замовчи! Замовчп!
Замовчи! Не кричи! Не кри...
Бризк!

І нема кори!
І нема! І нема! І нема!

Бризк!
Де тьма? Де тьма?
Око, око, око закрий:
рве зціненілу опоку бризк.
Палить, жарить, топить, як віск.

Повінь світла — і тьми нема!
Повінь світла — і тьма осліпла!

І пружиться,
 пружиться,
 пру...

І свердлує кору,
і розплавлює камінь круч
 стрункий
стрункострунний
 бурунний
 ключ.

1926—1932

ПОЕМА ПРО ДІТЕЙ

(Фрагмент)

С. Гудорові

Як писати мені про вас,
смутоокі міські малята?
Міст, де царить фашистський сказ,
міст розкоші, міст нужди — міст ката?
Як писати мені про вас,
звідки слів пабирати єдиних?
Людська мова часом така
бідна, наче скимління тварини!
І слова в нас часом такі
непорадні, калічні, неповні,
наче зрослі в льоху бростки —
драглюваті, холодні, безкровні...
Ну, ось я вже дорослий зовсім
(навіть хлопчик у мене малепький),
папсував я паперу і рим...
Ви ж такі пуцьверішки дрібенські!
Ви такі голопузі, дрібні,
ледве думку вбираєте в слово.
Я ж тремчу,
 бо ви — судді грізні,
можете геть осудить мою мову.
Побував я у панській тюрмі,
розмовляв там з папами-суддями,
а оце не пораджу собі
з простими, найпростішими словами!
Все не так. І ніколи не так.
Все — інакше. А як? Не вгадати.
І ніяк не знайду вам, ніяк
те, що з серця аж рветься сказати...
· · · · ·
Так було (може, так?)

...Тротуар
рахітичний, як Петрик Павлиши,
і канавки ринштоків, де бруд,
і не бруд — а ваш вік малий плине.
За плечима, далеко, давно:
мама, мама і мама — сто, двісті,
п'ятсот, тисячі ще мамів,
перед вами ринштоки — до міста.
За плечима очі мамів,
очі дивні, побачені вперше:
за всі роки — найм'якші і найтвердші.
А з тих гордих і журних зіниць
(над очима, як крильця, долоні)
прилітає нездолана міць
і голубить, і пестить, і гонить,
і штовхає, штовхає іти,
і простує неміцні хребти,
і зміцняє колінка і нозі
у далекій, далекій дорозі...
Довго йти так. О, довго іти!
Важко справитись кроку дрібному.
В цю дорогу — чи раз то тати
йшли й потім не вертали додому?!
Йшли тоді по дорозі цій дні
кроком тяжким, повільним, понурим,
як мами, що обіди пісні
у неділю носили до тюрем...

Довго йти так. О, довго іти —
вже казок зачароване царство!
Там не хліб лиш, а й пряники є,
і ляльки...
і полікер¹, і кар сто...

1932

¹ Полікер — поліцай (польськ.).

Три портрети (цикл поем)

І. МАРШАЛ

Цей старець, згорблений в м'якому кріслі,
що на головню шаблі руки спер,
про що, про що він думає тепер,
куди летять його понурі мислі?

Цей старець з божевільними очима,
мережка рис довкола уст тонка,
ця стрункоцальця пещена рука,
що з неї камінь ярко кров'ю блима,

цей вниз закручений шляхетський вус —
те все мені таке відкільсь відоме,
таке мульке і прикре, наче спомин,
що в пам'ять мас прокльоном жаху вріс.

* *

Які віки! Які віки!
Все тьма і тьма, отрута люта.
І з шаблі не зніма руки
Кривавоокий чорт Борута.

Кріпацький плач, кріпацька кров,
кріпацьке м'ясо, голі кості,

в льоху певлинний дзвін оков,
і бруд, і гниль, і смрід корости,

перед плугами кістяки.

А у світлиці мирно, її низько,
і скорч пещеної руки
окоману: «Хай з кров'ю — вижми!»

А у світлиці клавесин,
паркет кедровий, срібні клямки,
кристали кіпрських, рейнських вин
і піч, і біле тіло хамки.

І так віки! І так віки!
О доки? Доки? Доки? Доки?
І ломиш суглоби руки,
і ставиш кроки...
Ставиш кроки...

* *

Маршал дуже любить
свої дві маленькі дочки

Що це скімлить? Щенята? Ні, це діточки
злидарів, зліцитованих за податок.
...Рука з сигнетом пестить голівки
двох ніжненьких дівчаток...
Полосують шаблі, точать кров штики
за пожежі панських палаток.
...Рука з сигнетом пестить голівки
двох ніжненьких дівчаток...
Манівцями у ніч чоловіки, її жіпки,
і малеча — весь врятований статок...
Рука з сигнетом пестить голівки
двох ніжненьких дівчаток...

Це Колізей? Sirceuses ¹? Пси-вовки
рвуть тіло з лиць, грудей, з кривавих
п'яток.

...Рука з сигнетом пестить голівки
двох піжпеньких дівчаток...

Ай, ві! Ай, пі! Ай!.. Руки — хижакки,
і дріт розпечений вгрузає в м'якоть
маток...

...Рука з сигнетом пестить голівки
двох піжпеньких дівчаток...

* *

Грузьке лице з-за тебе визирає,
грузьке лице:

рот павука — загострене ссальце.

Це фабриканти. Та хто під ним?

Не знаю.

Бо ротом в землю вдавлене лице.

Грузьке лице з-за тебе визирає,
грузьке лице:

рот-п'явку має — сплюснуте ссальце.

Це спекулянти. Та хто під ним?

Не знаю.

Бо ротом в землю вдавлене лице.

Грузьке лице з-за тебе визирає,
грузьке лице:

рот кажана — пенаситне ссальце.

Єрей Христа!

Та хто під ним?

Не знаю.

Бо ротом в землю вдавлене лице.

Грузьке лице з-за тебе визирає,
і ще, і ще —

і всіх роти — пенаситне ссальце...

¹ Sirceuses - - цирк (лат.).

Багато їх! Хто ж унизú?
Не знаю.
Бо ротом в землю вдавлене лице.
І всі вони регочуться, аж квокчуть...
Усі вони
кров із того, що є під ними, смокчуть,
і всі вони:
«Ах-ах! Ах-ах! Як добре,
коли державу муж веде хоробрий!»
А ти в тіло того вбив чотири штикі
до двох долонь і двох п'яток
і рукою з сигнетом пестиш голівки
двох ніжненьких дівчаток.

* *

Які віки! Які віки!
Все тьма і тьма, отрута люта.
І з шаблі не зніма руки
кривавоокий чорт Борута.

Мільйоноликий в нього вид,
мільйонраменна в нього лапа.
Банкир, прем'єр, митрополит,
мільярдер, імператор, папа.

Сплелися цупко меч і хрест —
священний знак пацифікації,
благословенний богом трест
ексконтування крові її праці.

І нагло: раб повстав?
Раб викинув
до чорта хлам історій?!
Приклав наган до голови
бірж, міністерств, консисторій?! *

І нагло: раб рвонувсь — і сторч
комелькнула насильства лярва.
І ось кишки вам корчить корч
і грозить раб грозою кар вам?!

СРСР! СРСР —

Жахливе слово! Любе слово!

І знаєм:

світ не вмер! Не вмер!

Віки! Світ родиться наново!

* * *

Цей старець згорблений в м'якому кріслі,
в тьму оком впився божевільно-мертвим.
Від Сходу грози йдуть у хмарах звислі.
Гогоче грім. Буць бурі, карі, жертві.
Гогоче грім. Від Сходу дзеньк і бризки.
Від Сходу блиск — там розгорівся розум.
Зійшлись довкола уст жорстокі rischi.
Помертвів зір. Буць карі, помстам, грозам!
Від Сходу блиск — там пламеніють кузні,
там дні ростуть з вугілля, сталі й ґрунту.
Там дні ростуть небачені, потужні,
величні дні повстань, розправи, бунту.
Ще мить! Ще мить! І перехлюпне жах
у світ тирана, мага й банкомета!
І ось займається в твоїх очах
кривавий блиск шляхетського сигнета.
Ти не допустиш! Вдариш на алярм!
Знімеш весь світ штика, петель і кнута?!
Ти — вірний панських пан-Європ жандарм,
всепольський цар — шляхетський чорт
Борута!

Який жалкий твій істеричний сказ!
Тобі ж ніяк ніколи й не збагнути,
що з віку думки й самовладдя нас
у вік кріпацтва вже не повернути!

* *

Течуть річки кривавії,
течуть до Варшави...
Хлопська пісня. Чуває її,
вельможний маршале?

Течуть річки кривавії,
розлилися морем.
Не вмістити хлопське горе
безмежним просторам.

Течуть річки кривавії,
течуть, не вертають.
Люди в ґратах, казематах
вік свої коротають.

Течуть річки кривавії,
кров котиться бистро.
Геї несемо, розпалюєм
кривавії іскри!

Течуть ріки... І по сеймах
робить панство реївах.
Жах одлушос луною
в заморських Мадейрах.

Течуть річки... Еї, Горине,
геї, Дністре, геї, Ікво!
Крикніть братам озореним,
що боремось, крикніть!

Крикніть братам озореним:
«Будь паготові!
Потечуть небаром ріки
пляхетської крові!

Потечуть небаром ріки
вогнями, пожегом!
Захлинуться в власній крові
магнати з маршалою!»

Течуть ріки кривавії,
течуть до Варшави...
Хлопська пісня. Чував її,
кривавий маршале?

* * *

Крешуть ударами брук
тисячі дужих ніг.
Наче птах, наче птах з тисяч рук
вилітає червоної жах.

Стогне каміння вулиць,
стогне все знов і знов...
З ситих буржуїських лиць
утікає, стікає кров.

Крик вкрив кругом
буремні буруни товп...
Зігнися тривожним псом,
утікай в елегантнім авто...

Тиша... Найтихша з тиш...
Місто — не місто: цвинтар.
Струпо стоять ряди.
Жандарми... Жандарми... Жандар...

Давить над містом прес:
тиша, найтихша тиш...
Що це там? Що? Блиск лез?
Гільйотини блискучий ніж...

Що це там? Що? Блиск лез?
Гільйотини блискучий ніж?
Це лиш промінь мельком
вдарив в весняне вікно...

І буде день такий:
скресне ударами брук!
Птахом! Червоний! Жах!
Птахом! З розкутих рук!

З замкових закамарків-ніш
крик злетить: «Стороже! Стор...»
Вгрузне пискливий зоїк
з буремних бурунів хор!

Звихрить скресле живло
буремні буруни товп:
понесеш помертвіле чоло,
понесеш за довбаний ковб.

* *

Ми знаємо: ти наш смертельний ворог.
Ти рад би стерти нас на пил, на порох,
як трин-траву розчавити уцент,
ти — ідол кривд і гніту монумент.

Ми знаємо: кривавих діб нащадок,
в ході історії ти — лиш випадок.
Не будь тебе — прийшов би на твій стан
такий самий, як ти, пустий бовван.

Але, хоч лялька ти, якою править
твій лад, проте твій сказ, твоя ненавидь —
зло, як жало гадюк, як їдь отрут,
як злість, яку в очах ховає спрут.

Фаянсовий басейн.
Мосяжний кран.
Дванадцять разів на вежі бричить курант.
Бричить курант.
Роздзвінням золотих вібрацій
тапуть звуки... Тануть звуки...
Пан комісар по праці мис руки...
Мис руки...

Дон-и-дон-и... І тиша — тьма — туман...
Потопе... Вмре...
Пливкий кришталь. Пішка шума.
Савон доре.
Савон доре... Савоїя... Дувр...
Ментол... Абація...
Пан комісар по праці мис руки...
Мис руки...

М'який рушник, м'який, як крик
зав'язаних туго уст.
Дон-и-до-и-и... М'який рушник зотре
останній слід з долош...
Останній слід зотре шовкове
плетіння рушника.
Останні пурпурилки крові
зотре «Савон доре».
«Le sang... Das Blut... Psia jucha... Krew...»

М'яка, як пелюстки рожеві,
в пана комісара рука.
«Le sang...
Das Blut...
Psia jucha...
Krew...»

Пан комісар по праці мис руки...
Мис руки...

* *

Не скрипнуть оббиті цератою двері,
потонуть у килимі кроки.

Хтось стане,

розл'ятий на кованих дверях,
хтось очі розкрис широко.

То будуть блакитні гартовані очі,
безодні холодні керниці.

То будуть уста неприступні дівочі,
Різані й ковані з криці.

І буде таке неймовір'я погорди
в уст, поглядів блискавці гострії,
як ляск на щоці поліцейської морди,
як постріл.

* *

Я бачу вас, очі! Ваш виклик, ваш смуток.
Я бачу вас, очі мільйонів Нін,
Естерок, і Еток, і Ольг, і Руток
в ятках дефензив тих проклятих країн!

Я бачу вас, очі! Я бачу ваш спокій!
І знаю, і знаю, і знаю весь жах,
що з захлином спіс в тупій, супоокійї
голові тих псарів, хижаків, посіпак!

Я бачу одного з них, бачу так близько:
його зір липкий, як в ятці піж,
він стоїть, нахилився,
всміхається слизько,
руку його посіпує дріж.

Ще мент, ще мент — він у вас затопить
той зір,
розколе зіницю навпіл
і робитиме допит, робитиме допит,
робитиме допит всіх місць ваших тіл!

Зусіх місць ваших тіл витягатиме слово,
розіпне на столі, як тушу, роздере
і вітриме, як пес, запах крові,
запах крові...

«Le sang...

Das Blut...

Psia jucha...

Krew...»

* *

Фаянсовий басейн. Мосяжний кран.
Мосяжний кран.
Дванадцять разів
на вежі бринить
курант.
Бринить курант.
Роздзвінням золотих вібрацій
тануть звуки... Тануть звуки...
Пан комісар по праці миє руки...
Миє руки...

* *

Він не такий, як вам здається,
Він не такий.
Білок його не заросли мережкою
пурпурові жилки.

Очі його чисті.

З зіниць його не виповзають жала
хижацьких жажд.

Я бачив:

з ним говорила дівчина, і не дрижала,
і всміхалася.

Очі його спокійні.

Я бачив:

рот його розкривався усмішкою
до дитини, яку
він ніс на руді, пригортаючи ніжки,
і гладив по плечуку...

Він кохаючий батько.

Він не такий, як вам здасться.
Він, як і ви, по росі,
по росяній траві
в ранній ранок лишневий пройдеться.
Він — такий, як всі.

* *

Він такий,
такий, як всі ті, що ходять
по росі,
по росяній траві
і споконвіків світи скородять
чобітьми, захляпаними кров'ю.

Він кохаючий батько.
Він у себе на допиті
покинуте світом старчатко
в лахмітті грубому
(вкрало хліба шматочок!)

в пелехату голівку затопить.
Чоботом. В зуби.

Очі його спокійні.
Він стоїть пасторожі,
щоб спокійно жили вельможі.
Не дивно ж, що дочки вельмож
усміхаються йому
усміхом рож.

Очі його чисті...
Як чиста
вмита з крові його рука.
Як відточений на бруську
піж різняка.

* *

Годинник на костельній сигнатурці:
дон-н-дон-н-донд...
В замшевій палітурці
ланцет, пінцети, зонд.

Не скригнуть тугі двері,
у килим вгрузне крок.
Хтось стане на порозі,
як скаменілий блок.

Хтось хвильку дрібно затремтить...
Такий один момент,
така людського серця мить!
Блисне струмент.

М'який рушник, м'який, як крик
туго зав'язаних уст —
дон-н-дон-н... М'який рушник заткне
криваву рану уст.

Дві пари рук, залізний сирут
кліщами тіло вхопить.
І в скронях чітко: тук-тук-тук!
Це допит... Допит... Допит...

Як хірургічне долотце
в розширену зіницю,—
це злісно всміхнене лице,
тупе, почварне, ище...

Питатиме, велітиме:
Скажи... Скажи... Скажи... Скажи...
Зубами, в варги вритими,—
не слово — краплі ржі.

Ні слова з уст печатаних,
ні слова зрад!
Така снага, така — твоїх
пізнань, Пролетаріат!

Хай ноги роздере оргазм —
конопляний мотуз,
хай спазма муки роздере
м'якуш соромних губ,
хай в грі потворних ритмізацій
стенеться тіло жертв...

«Le sang... Das Blut... Psia jucha... Krew...
Le sang... Das Blut... Psia jucha... Krew...»

Ні слова з уст печатаних,
ні слова зрад!
Така снага, така — твоїх
пізнань, Пролетаріат!

* *

Годинник на костельпій сигнатурці:
дон-н-дон-н-донд...
Старанно складені в замшевії палітурці
ланцет, пінцети, зонд.

Втих бризк одчайної гами,
втих божевільний крик.
Стік кров'ю між ногами
затиснений рушник.

Цить, місяцю на гратах,
цить, миші в норах, цить!
З роями снів крилатих
тиша... Товаришка спить...

Так солодко без т'ями,
десь біль пекучий зник.
Стік кров'ю між ногами
затиснений рушник.

Б'ють молотом, як дзвоном,
б'ючки: тик-тик, тик-тик.
Скривавленим тампоном
засох рушник.

Б'є дзвінко молоточок,
з вогню жар в лице б'є.
Це, мабуть, товариш Точик
у кузні щось кує.

Від видзвону ударів
погнувся залізний лист.
Товариш Точик марить:
він буде комуніст.

Часу дарма не гає,
з книг знання пильно вчить.
А ще він міцно кохає
людей і цілий світ.

З товаришами часто
спорить на весь свіі хист:
«Ну що за зло в причасті?
Христос же був комуніст!»

Чи то так безустанку
в ковадло б'ють молотки?
Дзень-дзень... О ні, то кайданки
на суглобах руки...

Гей-гей, товаришу Точик,
чого поник, збілів?
Мо', завернути хочеш
жменю необачних слів?

Чи, може, що вже добра ти
не відрізниш від гріха?
Ось бачиш: мури, грати
і ти, і ми всі! Ха-ха!

Так-так! Товаришу Точик,
вже знаєш все: весь зміст
панських наук для робочих —
труд, поневірку, піст.

Як кажуть у приказці, бач:
«Не плач, дурненьке, не плач,
принесе свинка калач,
медом помаже,
тобі покаже,
а сама з'їсть!»

А сама з'їсть
у м'ясиці чи в піст --
все одно без гріха...
Ха-ха-ха!
Ха-ха-ха!
Ха-ха-ха!»

Б'ють дзвінко молоточки,
біжить за миттю мить...
Десь лісові поточки:
і мчить вода, і мчить...
Червоне волоконце —
така тоненька пить --
на воді вигнається-в'ється...
Товаришка Ольга смить...
Товаришка Ольга смить...
Товаришка Ольга крізь сон
сміється...

* *

Не скрипнуть двері. На мент
зведе голівку хорт.
Пан поліцай-президент
прийматиме рапорт.

«Ні слова?» — І брови вверх,
і зморшки скибами дум,
і мрійний зір померк,
і в зорі глибокий сум.

І розімкнуться уста,
вигнуті піжно в лук:
«Направду час настав
до діла прикласти рук!

Хитається божий лад,
звів лик свій антихрист!
Мре в вибранцях ум і хист
держати керму влад...

Хто бачив з нас, щоб смерд
так гордо чоло держав,
уста стискав і мовчав
і так під допитом тверд?!

Направду, тільки один
тут їх помічник — тьми сип,
стратег пекельних когорт,
наш ворог одвічний — чорт!

Треба вогонь гесн,
треба жар божих спроб
знов відновити, щоб
зламать міць бунтарських рамен!

Треба тортур і гроз,
щоб зло доконати вщент!»

...Так вчитиме пан президент,
поліцай-президент Христос...

Б'ють дзвінко молоточки,
біжить за миттю мить...
Десь лісові поточки:
і мчить вода, і мчить...
Червоне волоконець,
така тонесенька нить
на воді вигинається-в'ється...
Товаришка Ольга спить...
Товаришка Ольга спить...
Товаришка Ольга крізь сон
сміється...

* *

Я мав сон: мені снився ти.
Ти стояв на далекому кордоні.
Ти захланював цілі світи
метрополії, займанщин, колоній...

Твої руки були липкі,
ти бродив по коліна у крові.
На твоїй голові
херувимські розпухали покрови.

У руді ти держав немовля
і рвав йому кігтями губи.
А з небес голос так промовляв:
«Це єсть син мій улюблений».

В сні я знав: ти — улюблений син
бога, папа, попа і деспота,
гад, народжений світом гнилим,
що дозрів вже для ешафота.

В сні я знав: немовля — той світ
пролетарів, що вирости мусить,
що його жодне кодро єхид
не задушить.

Я мав зброю: путящий бич,
замашистий, хльосткий і охочий.
Раз! — і свиснув мій бич у ніч,
і втяв тебе просто в очі.

Раз! — і злетіла голова.
Раз! — віднали ноги і руки.
Очі виклювала сова,
руки зжерли вовки, серце — гадюки.

І свистали, свистали бичі.
В порох трони, корони, кордони!
І блищали, блищали мечі.
Ми ішли. Нас були — мільйони.
Ми ішли. І над нами Червоне
торувало нам шлях уночі.

1933

ІІІ. ПОЕМА ПРЕЗИРСТВА

(Уривок)

Вже знов вилазите на світ, герої
проскурівських погромів, грабувань і зрад?
Свербить вас винести на плацпарад
історії свої ясновельможні геморої?
Уже вам знову завертіло в носі
подихом призабутих кров'яних калюж,
петлюрівська мерзото, пужо нуж,
що світ, гнила, засмерджуєш ще досі?
Ливицькі, скоропадські, коновальці
(пробач, що називаєм гідь таку, перо!),
вже знов карячите загарбні пальці
на не своє здоброване добро?
На розстрілах («при втечі!») Липська, Єни,
розскоботавши запахи давні,
вже шнирите, нюхдюєте, гієни,
у скованій моїй Галичині.

Готуйте маршалам, генералам
у ній для інтервенції плацдарм
і лізете з всіх шкір, щоб ідеалом
мого народу став український жандарм.
Горлаючи про подвиг, про офіру,
про «все для нації», щоб «всяк свій пан» —

мізки дітей грабуєте, як шкіру,
й б'єте у них, неначе в барабан,
і посилаєте на смерть, на страту
(Львів, Станіслав, Луцьк — стовп, петля,
ніч!)

й, за кавою гешефт уклавши з катом,
п'єте дитячу кров за могорич.
Всі пакти обсудивши якнайкраще,
до всіх деталей узгіднивши план,
щоб їв, хто їсть, голодомор щоб натще,
щоб раб був раб і пан лишився пан.
Але дарма. Що бруд смердить, бо бруд!
Не переб'є парфум-пульверизатор
дурман гниття, смітниця шляхетних кратер.
Вже фетор ваш узнав трудящий люд.
Вже розібрав бараба з Галілеї
і Гриць без ногавиць (це ваш фольклор!)
до шпунту запах вашої ідеї
і знав: ваш лоріган — для нього хлор,
і знає: гру ліричних кобз, трембіт, лір
і воївничих пеанічних сурм
натхнув своїм сфрейторським задом Гітлер—
витрублювати «Дранг нах остен штурм!».
О мій бараба, битий нагайками,
з ласкавих рідних усусуських рук,
запам'ятав на все життя, затамив,
закарбував науку всіх наук:
«В пролетаря до втрачення — нічого,
крім кайданів. До здобуття — весь світ!
І щоб здобути світ — він зна — для цього
слід вибити панів, як слизьких гнид!»
Петлюрівська мерзото, нужо нуж,
що світ, гнила, засмерджуєш і досі,
уже вам знову завертіло в носі
подихом призабутих кров'яних калюж?
Лівицькі, Скоропадські, Коновальці

(пробач, що називаєм гідь таку, перо!),
вже знов карячите загарбні пальці
на не своє здоброване добро!

Я бачу, як за дорогі слова
панів-псарів: «Mein lieber, my dear,
mon cher!»¹ —

стає в вас кожне слово тонше й тонше
і щастя вас, як посвист, залива.

Але дарма! Здоброване добро трудящих рук—
в руках твердих і владних.

Глянь — плине плавом хвиль непереглядних
Народ — боєць людствá.

Спочинь, перо!

Спочинь, перо. Ту велич, ту красу
тобі, бентежному, хіба як слід віддати?

Спочинь. Я серце вийму й понесу
на вулицю, як усміх, з словом:

«Брате!»

1933

¹ Нім. англ. і ффрацц. мовами — моя дорога, моя кохана.

НАРОДЖЕННЯ РЕСПУБЛІКИ

(Ескіз поеми)

*Присвячую комсомолові
Західної України*

I

Вітер.

Злий, яркий, як бик, вітер
рватиме стріхи, рватиме пил з доріг.

Буде ніч.

При скупому світлі свічки родитиме
жінка дитину.

Буде крик, крик з уст — як бич.

I крик перший чийсь

з-поміж роздертих мукою ніг.

Він шугатиме стрімко в долину
з гір.

Вітер!

Він —

роз'юшений, дикий —

рогом

розкидатиме копи, копиці — покотом,
кру́гом.

Як струнами, шарпати дротом:

вир! Вир! Вир!

Смерть деспотам, шнур деспотам, петля
деспотам!

З міста до міста в ніч

іскрою в порох, що висох, —

клич.

На Поліссях,

в Бескидах, в Опіллях — і ген.

Скрізь — ах! Скрізь — ах!

Скрізь — ах!

По селах і по містах,

в людських осель тисячах
тисяч —
бунт!

Лопнуть вени секунд,
кров'ю вибулькне жах:
ах!

Не втекти! Не втекти! Не втекти!
Кожний шлях відтято.

Є шлях

у смерть.

Попалено всі мости.

Є міст —

у смерть.

Не втекти!

Весь край —

повний сіл, повний міст — тепер
причаяна смерті царина,
бунтом набрякла вщерть!

Знай:

бунт —

єдиний тепер часу і простору
зміст.

Дротом із міст до міст
іскрою у висохлий порох —
вість:

вчора

повстав Нафтовий Басейн.

Сьогодні — Домброва.

Надзвичайну сесію скликав сейм.

На Дрогобич, Стебник, на Борислав
штаб ДеОУа Львова

ваговозами вислав

комбінований деташман

в силі одної дивізії.

Грозами, грозами, грозами
над країною вітер!

Вранці
піхота вся перейшла
з частиною гармат
до повстанців...

Звістка морозом пронизує
від чубка голови до п'ят.
Поблід комендапт ДсОКа
тріпл-сек витанцьовує в шклянці,
дрібно тремтить рука...
Вже немає, немає дивізії...
Язык рот зашерхлий облизує...
Вже немає, немає дивізії...

Qu'est-ce que c'est? Qu'est-ce que c'est? ¹

Вітер
злий, яркий, як бик, вітер
рватиме дерева,
покуйовджені, пелехаті,
хмари гонитиме.
Під дощами шумітиме густо трава.
Вранці сонце зійде. Спатиме мати.
Спатиме немовля.
Стихне крик пронизливий, гострий.
Лунко лопне й сконає постріл.
Мертво блищатиме тріпл-сек у шклянці,
Кружлятиме, кружлятиме Земля.

II

Буде так: з харчівлі безробітних
побіжить,
поправляючи хустку,
Марія.

¹ Що це означає? (Франц.)

Спить Івасик? Хай спить...

(Івасиком назве його, Степане!)

Вибіжить на пустку.

Стане.

Постоїть мить..

Зорі вгорі —

Піжмурки, піжмурки, піжмурі!

«На мороз...» — подумає мати.

І справді — в повивала пухнаті

Сповине коренасті конарі

мла,

летюча, як пух,

тремтюча і сива.

І розцвітуть на морозі

хрещаті гілки

бурульками, призмами, глицями.

На розі

Замкової стоятиме Іван.

Стануть поряд. Мовчатимуть.

Все тіло — причасний слух.

Оратиме поле часу,

Одгортаючи за скибою скибу,

місяць-плуг.

Раптом

десь

гromовими тремтицями —

вибух! Вибух! Вибух!

Виляском, виляском —

ніби

бич чабанів по воді —

спереже.

Хлипка булькне у грудях:

вже!

Тоді

серце: тук-тук, туку-тук, туку-туку!

Побіжать вулицями по бруку,
немов по груді,
із скиби на скибу...

А там

знов —

вибух! Вибух! Вибух!

І ще раз, і ще раз, і ще —
безустанку...

А там

праворуч кафе

(пам'ятаєте: недільні кейфи,
бар «Інферно», оргії до ранку,
лю...),

ліворуч — контора банку.

Впоперек буруном потужним
нечувана річ:

que'st — ce que c'est?

Que'st — ce que c'est?

Все тут —

розбиті сейфи

(не турбуйтеся: капітали безпечні,
давно повивожені — безпечні,
давно повивожені пріч!),

шафи бібліотечні

з земянського клубу,

конторка кав'ярні, книжки

подвійно-двійних бухгалтерій —

скарби душ і душі скарбниць —

брук устелили грубо,

бронзою ковани двері

вибиті з пащ кам'яниць

золоті спорохнявілі зуби,

кинуті ниць

креденці кришталюного скла,

потрощені на скалки,

опуклі з вина барилки,
фотелі м'які, крісла —
як штики,
вип'яли вгору ніжки...
Все понакидане жужмом,
без ладу.

Так буруном потужним
на брук
кинула міць пролетарських рук
нечувану річ —

б а р и к а д у!

Кинула її каже: «Геть!
Вороже, геть! Не пройдеш ти!
Вороже, геть!»

Нарешті

Залізні морщені штори
банкової контори
обхопили хребет.

«Як панцир!» —
гордо сміються повстанці.

.

Гордо сміються. Он
Макс білозубий — Белець:
«Wyżeniem karnawat won!
Czas państwu na porpielec!»¹

Зморщив брови Кінаш,
з віч дрібку блисків вискріб:
«Правильно, Максе, — наш
день нині! Панству — тиск, гріб!»

¹ Виженем катів геть!
Пора панам здихати! (Польськ.)

Сміються. Вчули б той сміх
ті, що по той бік, в центрі ген,—
мозок би в них застиг,
як в кризу девідент, рівень.
Бо не сміються раби.
Бо не сміються гелоти!
Хто під час боротьби
сміється,— мусить збороти!
Смійтеся, смійтеся, так,
хай розпружаться перви.
За труд відбитих атак —
коротка мить перерви.
Сміються. Лиш Юлько — ні.
Приліг між бочками Юлько.
Вздрів рух ген-ген у вікні
і шле за кулькою кульку.
Згасле вікно — хлопчак
в темряву зір свій пружить,
міряє й око мружить,
як на вправах.
Так, Юльку, так!
Мруж око, Юльку, мруж!
Вщерть наливайся завзяттям!
Ліг ти сюди хлоп'ям,
встанеш — дозрілий муж.
Встанеш мудрецем і атлетом,
Коли Макс, білозубий Макс
 кине в світ кулеметом
препарацій нових синтакс.
Під вогняним вихлярем
високих, дзвінких траскторій
ринем бурею, ринем вогнем
на штурм історії!
Ти — і не тільки ти!
Крилом необорного зриву
пучнявій, заокрилюйсь, лети,

грозо пролетарського гніву!
Юлько, Зозуля й Кінаш,
Повх, і Марко, і Крайній,
Ліда, і Кох, і Фляш —
такі незвичайні й звичайні
імення, заклияті в книжках,
як Бойко, як Ботвин-Гімпель,
що, вмерши, живуть у серцях, —
наш стяг, наш полум'яний вимпел!
З білих сторінок книжок
(не мертвих, не мертвих сторінок, ні!)
вирве їх вибуху ток,
що в надрах народних виникне,
рвоне, і штовхне, й попесе
на всіх метрополій центри!
Що гнобило, давило, — все,
все, все те, все те вщент рви!
Так буде! Залізним крилом
в ніч Максів «максим» залопоче.
— Гайда! У ратушу ревком! —
хтось крикне серед ночі.
Як мет з міномета, як лет
ядра, рвоне буревія...
Все вперед, і вперед, і вперед
стримітимуть Йван і Марія.

III

Тіні завалених снігом зопрілим
майданів, екрани тинкованих стін
будуть свідками смертних хвилин,
що трястимуть покорченим тілом,
як наведені твердо, без дрожі, цівки
помічниць незрадливих — рушниць —
глянуть зіницями до зіниць
вам, хижак!

Риси напружених соком галузей,
випнуті в просторінь рамена
обтяжать передчасних плодів бремена —
довгоруки, грузькі, товстопузі.
Вітер з далеких поляп-поляниць
реготатиме дико, зловіщо...
І питатимуть змертвілі ями зіниць:
За віщо? За віщо? За віщо?
За товариша Мельничука, й Ценка,
й Шеремету, розстріляних у Чорткові;
За товариша Ботвинна, челядника
кравецького, страченого у Львові;
за Чвалинського, вбитого в Луцьку, в тюрмі
(крізь зачинені двері в камеру — сальва,
труп на ліжку, зіниці шкляні, німі,
і на грудях — ямка, як мальва...);
за товариша Бойка, що, кинутий в Стир
і знайдений трупом напухлим, роздутим,
мав тіло, повне кривавих дір
і посічене кнутом;
за товаришу Ніпу, що в нітьмі провела
стільки днів і ночей без пам'яті;
за порізане скалкою шкла
роботяще, певтомце рам'я те...
...За подушені тисячі тисяч байстрят,
погвалтованих служниць певінчаних,
за голодних і голих, як пацята, малят
Клавчишиних, Маринчиних,
за ті роки дитинства, побиті, поламані,
за ті сльози, що вилляв хлоп'ятем,
як у школу приходив в полатапах маминих
черевиках — на сміх паненятам...
За смутне яснооке оте сиротя,
що весь день жде (так хочеться їсти)...
І надвечір довірливо так пита:
— Що мені, татку, приніс ти? —

За ту пропасть одчаю, що в неї сторч
полетить серце батька блідого,
за тих висохлих, жовтих пальців корч,
що, мов уста, промовлять: «Нічого...»
Досить! Досить!

Не треба слів, не треба слів!
Жаль нам в горлі кам'яним клубком став.

Хай вирус, хай ригає море вогнів:

— Помсти! Помсти! Кривавої помсти!

Так кричатиме криком ніч густа,
весняним буреломом вагітна.

Так кричатиме в ніч крізь серця її уста
кривда гноблених тисячоліття...

Ні! Не помста, не помста!

А зріла рука

класу-хірурга, класу-лікаря,
що вогнем гангренозну врість пістряка
з тіла людства винесе, вирве.

Ні! Не помста! Не помста!

Заслужений суд!

Класу-творця угруптований вирок
тих, хто, як тисячраменний спрут,
цілі століття

щупальцями облуд,

терору і понсвірок

давив і висмокчував люд

і вижмихи кидав па сміття.

Помста-нетля, що в полум'я рине навмір
м'язів корчем рефлєкторним.

Боляче прицемлений колесом звір,
що, помщаючись, гине потворно.

Гпаний пружиною хворих думок
в невідоме, в загибель-амок —

ось що помста: хаотичний клубок
недостяглих думок і тямок,

розуму потороч і сліпота,

виснаг волі поражений судрог...

Ні, не помста, не помста — оруддя й мета
у змаганні дозрілих і мудрих.

Це лиш «вибранці» грубій, низький інстинкт
закидають мотлоху, пизові.

Постривайте! Той низ, що смердить, а
вас, пляхетних, па прою — не визове!

Ми, що виходимо з льоху, з низин,
Ми виростаємо тугою світла.

А що ви? А що ви? Порохно і тлін,
Кров, що ртуттю розквітла.

Нам, що виходимо з надрів, із тьми,
так прагнучи світла й барви, —

хто осліплює зір? Хіба ми? Не ми!

Ви, ви — світу агонії лярви!

А самі, а самі ви — сліпі, як кроти,
повіддю світла розслаблені,

не вбачаєте, скільки снаги, міцноти
в нас виковують блюмінги, слябінги.

Ну кому, як не нам, розуміти, що міць,
міць стихій під доменими гирлами

тисячкратно зростає у тисках десниць
тих, що плечі в них списані вірлами!

Ви гадаєте — ваші опричники нас
в стан худоби німої знов зіпхнуть?

Що ж? Ми — тут! Бачте, навіть не стане
для вас

часу, щоб дорешти осліпнуть...

Під ударами ваших знущань вікових
не покора в нас — міць наша твердла.

Як на магмі кори иласт, ваш гніт на ній ліг.

Бійтесь дум наших гострого свердла!

Вже вгризається в ґрунт гвинт —

гартований черв,
у глибинь, вже врізається в надра.

Мить — займеться бікфордів шнур,
не шнур — наш нерв!

Скресне бунт, як експлозія в ядрах!

Захитається, репне, згорбатіє твердь,
ригнуть полум'ям гори.

Полетять ваші арки, храми шкереберть!

Смерть вам, смерть!

Нам життя неозоре!

Розвіне в грі полум'яних шарфів, кокард
наш почин — неозорих споруд рук.

Клас і партія — класу бойовий авангард —
знають тактику зрілих і мудрих.

Так буде! Залізним крилом
залопоче в ніч Максів «максим»:

«Радіограма. Львів. Ревком.

Пролетар перемиг. Всім, всім, всім!»

1933

МЕТАФОРИ

(Уривок з поеми)

Коли з квіток спадають вниз хустки,
не треба нам жаліти їх. Хай смуток
торкає серце леготом руки —
ми знаємо: небавом кожний прутик
обліплять стиглі соком ягідки.

Коли уздриш під деревом, в землі,
як півгнила валяється одна з них,
чи знову розводитимеш жалі?
Вона на той рік — гоном соків снажних
відродиться, розмлівши у теплі.

Коли, привчаючи до слів уста,
дитя кидає свій невмілий лепет,
дбай, щоб міцніла слів тих повнота.
Так садівник добірним очком щепить
дички — й на них добірний плід зроста.

Коли кристали благородних руд
летять в жерло розпаленої домни,
чи й їх краси жаліти будеш тут?
З них вродиться непоказне і скромне
залізо — скарб, що визволяє труд.

Коли під осінь жваве плем'я бджіл
вигонить трутнів, пажерну непотріб,
ти знай: закон життя — закон могил.
Таким не місце поміж нами, котрі б
огудили сувору глиб їх діл.

* *

Так під промінням неухвальної літ,
що на маршрути життєвих доріг нам
ллють в суміш: кров і сік, полин і мід,—
ми з кожним днем світлішаєм і стигнем,
викохуючи серця спілий плід.

Хай перша посріб сивих волосин
віщує: не за горами вже старість!
Хай ваших виснаг не дідичить син --
защеплена у серце з серця парість
осяє осінь вапих самотип.

Для цього в мент, коли межа нова
підводить підсум пройденого зросту,
ми серцем різьбимо такі слова,
що віднаходять прохід найбільш просту
між супереччям: серце — голова.

І бережно у жар, що в нас горить,
вкладаючи руди живої шихту,
руди червоної, як гематит,
згортаємо туди і пил, і крихту
дрібних секунд тріумфів і обид.

Й так стиглістю сповняєм серце вщерть,
щоб себелюбний наших зміслів порух,
навіть найменший, в пій знаходив смерть.
Щоби відчув орудь сердечних твердь,
як зимне лезо в серці — хижий ворог.

П Р И М І Т К И

Це найповніша з досі виданих постичних кпиг Василя Бобинського. Складається вона з трьох розділів. До розділу «Лірика» ввійшли твори з книг: «В притворі храму. Поезії. Книжечка перша» (Стрий, 1919), «Ніч кохання. Сонети» (Львів, 1923), «Тайна танцю. Поезії. Книжка друга» (Львів, 1924), «Поезії 1920—1928» (Харків, ДВУ, 1930) та «Слова в стіні. Вибрані поезії» (Харків—Київ: ДВОУ ЛіМ, 1932), а також ті, що друкувалися на сторінках прогресивної галицької, буковинської та наддніпрянської революційної періодики 1917—1920 рр., а в 20—30-х рр. на сторінках газет і журналів Радянської України, західноукраїнських, польських, болгарських, чеських, німецьких, кападських, американських прогресивних видаць.

У цьому ж розділі подаються окремі, найбільш відомі переклади Василя Бобинського різних років і з різних літератур.

У другому розділі репрезентовані поеми (чи фрагменти з них), що друкувалися свого часу у збірках «Смерть Франка. Поема» (1927), «Поеми і памфлети» (1933), а також на сторінках тогочасних періодичних видаць.

Усі твори В. Бобинського подаються в останніх авторських редакціях та публікаціях, здійснених за безпосередньою участю поета або за автографами, частина яких збереглася в фондах «Нові шляхи» Централь-

ного державного історичного архіву УРСР у Львові та «Західна Україна» Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва УРСР.

Переважну більшість своїх віршів В. Бобинський розглядав як частину великого поетичного циклу навіть тоді, коли задум цей лишався не до кінця завершеним. Тому цикли поета поза цією послідовністю гублять цільність і не дають повного уявлення про творчу еволюцію їх автора. При впорядкуванні книги авторська воля komponування творів за циклами і порядок віршів (чи поем) у циклах у результаті тривалих досліджень уперше повністю збережені.

Твори в межах розділів розміщені в хронологічній послідовності. Під кожним з них стоїть дата написання. При цьому дати пізніших переробок, а окремі твори В. Бобинського, як-от поема «Маршал», «Der Bluthund» чи вірші «Майбутній метеор», «Братам» піддавались кардинальному доопрацюванню, не враховуються. Поновлюються за автографами слова, фрази, окремі рядки, строфи, частини творів, конфісковані цензурою, виправлені чи опущені без волі автора.

Більшість дат у тексті — авторські. Якщо точний час написання твору невідомий, то під ним у квадратних дужках поставлено дату його першої публікації. Відсутність дат під деякими віршами в першодруках заповнюється в цьому виданні загальним датуванням всього циклу чи книжки, в якій він публікувався.

Історичні події, маловідомі імена, скорочені назви, маловживані чи специфічні, діалектні слова, які коментуються в примітках, позначені зірочкою. Особливо важливі пояснення подаються в посторінкових вносках.

При редагуванні творів В. Бобинського збережено стилістичні й фразеологічні особливості авторської мови. Зроблено хіба конче необхідні незначні мовно-стилістичні правки.

При підготовці цієї книжки упорядник скористався допомогою працівників Центральної наукової бібліотеки АН УРСР — Л. В. Беляєвої та З. Ф. Шимчепка, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника — Г. В. Муриної та К. К. Жолкевського, Літературно-меморіального музею-квартири П. Г. Тичили — І. Д. Блюдо та Л. Д. Луценко, спогадами та порадами письменників — Івана Гончаренка, Мечислава Гаска та Ростислава Братуня, за що складає їм сердечну подяку.

«Синя чічка» — одна з перших поетичних спроб В. Бобинського. Популярна в 10—20-ті рр. у Галичині молодіжна пісня. Музику написав композитор-аматор О. Мельник. Вперше надрукована на сторінках тоді ще прогресивної газети «Буковина» (1916, ч. 17). Подається за першодруком.

Чічка (діалект.) — квітка.

«*Боже сильний*» — назва похоронної пісні.

«*Братам*» — написаний 3 серпня 1917 р. як відгук на Лютневу революцію в Росії. Вперше надрукований в журналі «Червона калина» (1917, № 5).

Подається за збіркою «В притворі храму» з деякими змінами фраз, рядків та поновленням політично важливої строфи «Облуди це світи падуть — У темпу хлань... Й світи повії повстають — Це правди грапь!», яку вилучено, очевидно, з цензурних міркувань.

За публікацією в «Червоній калині» подані останні рядки третьої, четвертої та перший рядок п'ятої строфи, які, на наш погляд, конкретніші, виразніші й, ясно, доскопаліші.

«*Буря*», «*Вий, бурє!*» — написані в 1917 р. в зв'язку з подіями в Росії та на Надніпрянській Україні. Вперше надруковані у збірці «В притворі храму». Подається за першодруком.

Дике Поле — історична назва незаселених степів півдня України.

Стрибог — персонаж з міфології східних слов'ян, бог вітру.

«Рокки» — цикл, написаний у 1919 р. Подається за збіркою «В притворі храму».

Алярм (польськ.) — тривога.

Чета — військовий підрозділ.

«Воскресіння. Легенда» — написана в червні 1920 і опублікована на сторінках газети «Галицький комуніст» за 15 червня 1920 р. Подається за першодруком.

Гариц (польськ.) — вантаж.

Трап (діалект.) — суха, утрамбована земля.

«В сумерку», «Вечірня мелодія», «Замок на Поділлі» та цикл поезії «Із казок мого друга». Вперше надруковані в збірці «В притворі храму». Подається за першодруком.

Шампац — скорочено: вино шампанське.

Лета — за давньогрецькою міфологією, річка забуття.

Переносно: капуту в Лету — зникнути без сліду.

Зефір — легкий теплий вітерець.

Хітон — лляний чи вовняний одяг у давніх греків.

Нірвана — стан повного «блаженства», спокою, знеямлення.

Трумпо (діалект.) — труна.

«Пісня стрільці-пролетарів» — написана в 1920 р. у Києві. Надрукована на сторінках газети «Галицький комуніст» за 3 квітня 1920 р. Передруковувалась в нелегальному пісеннику, виданому у Львові в 1921 р.

Пісенник починався «Інтернаціоналом» і містив 28 народних революційних пісень. Тут остання строфа (а їх було не 8, як за першопублікацією, а сім) звучала так:

Скинемо гніт віковичний
З наших ізогнутих спин

І піднесем на Карпатах
Стяг пролетарських частин

(Львівський облдержархів, ф. 374, оп. 1, спр. 1976, арк. 12—13).

Омофор — покривало, один з атрибутів церковного облачення. Тут — основа.

«До червоних стрільців» — написаний в Києві в березні 1920 р. і надрукований уперше на сторінках газети «Червоний стрілець» (органу політвідділу Реввійськради 12-ї армії) за 17 квітня 1920 р. Вірш підписаний одним із псевдонімів В. Бобинського — «Молодий стрілець». Подається за першодруком.

«Пісня галицького злидаря» — опублікована вперше під назвою «Пісня галицького пуждаря» на сторінках газети «Червоний стрілець» за 24 квітня 1920 р. Через цензурні рогатки В. Бобинський цей досить популярний на Радянській Україні і в Канаді вірш не включав до ранніх збірок. Передруковувався він у ряді пізніших збірок. Подається за збіркою «Слова в стіні».

Є певні відмінності в цьому вірші між його публікацією в газеті і в збірці «Слова в стіні». Так, в другій строфі слово «рогаті» (білопольські вояки носили головні убори — т. з. «рогатувки») замінено словом більш зрозумілим — «магнати» тощо.

«З мандрівними ластівками», «Камо» — написані в 1921 р., а вперше надруковані в 1922-му на сторінках січневого номера журналу «Митуса», вірші «Розгін Феба», «Сподівання» — в лютевому, а «На весноярі» — в квітневому номері журналу за 1922 р. Вірші ж «На весноярі», «Розгін Феба», «Як вечірньою отрутою» та «Як свічада» представляли В. Бобинського і в антології української поезії «Струни» (Берлін, 1922). Згодом ці твори з незначними правками ввійшли до окремих циклів збірки «Тайна

танцю», а в 1930 р. були передруковані в книжці «Поезії 1920—1928». Подаються за першодруками.

Феб (Аполлон, грецьк.) — один з важливих богів олімпійської релігії, син Зевса і богині Метос, батько Орфея, Ліна і Аскленія, брат Артеміді.

Камо грядеши — вислів походить з євангельської легенди про зустріч Ісуса з апостолом Петром. Ісус запитав свого учня: «Камо грядеши?» («Куди йдеш?»).

«Т а й н а т а н ц ю» — написаний у 1921 р., надрукований уперше на сторінках третьої книжки «Літературно-наукового вісника» за червень 1922 р. У 1924 р. назвою вірша озаглавлено збірку і великий цикл, що ним вона відкривається. Подається за першодруком. **Чугайстер** — образ української міфології — лісовий дух.

«М і й с о н» — написаний 24 серпня 1922 р. Уперше надрукований під псевдонімом Щершень на сторінках тижневика «Світло» (легальної газети ЦК КПЗУ) за 30 серпня 1925 р., звідки і передруковується.

Едісон — Едісон Томас-Алва — американський винахідник в галузі застосування електроенергії для практичних потреб.

«Н і ч к о х а н н я» (В і ш о к с о н е т і в) — написано впродовж 1921—1922 р. в час жорстокого переслідування українського слова в Західній Україні. Все, що здавалося цензурі небезпечним, викреслювалось і конфісковувалось. «Пропускалась,— як зауважував поет у одній з своїх автобіографій,— лірика любові». Вона й стала зовні домінуючою в цьому вінку сонетів. Вийшов він окремою книжечкою «Ніч кохання. Сонети» у львівському видавництві «Молочний шлях» у 1923 р. Подається за цим виданням.

Жовна — дятел (діалект.).

«Снів крилатих кентаврів» — написаний у 1923 р. Надрукований уперше на сторінках журналу «Нова культура» (1923, № 1). При передруку в збірках «Тайна танцю», «Поезії 1920—1928» та ін. цензура конфіскувала дві строфи: «Та спалахнув одного разу...» до — «В живому творчому розмаху», як такі, що «носили державний злочин». Вони тут поновлені. Поновлені у восьмій строфі і слова «живому», «побесним», як у першодруку.

Подається за збіркою «Поезії 1920—1928».

Кентаври — міфічні істоти, лісові демони, напівлюди-напівкони.

«Рубін» — написаний на початку 1923 р. і надрукований в четвертій книжці журналу «Нова культура» за 1923 р. Подається за збіркою «Поезії 1920—1928».

Котара (польськ.) — завіса, порт'єра.

Магоня (польськ.) — червоце дерево.

Гзимс (польськ.) — карниз.

Шірас — назва сорту східних парфумів.

«Вітер пелехатий» — написаний у 1923 р., вперше опублікований у збірці «Тайна танцю», звідки й передруковується.

Косатні — вид птахів.

Лилик — кажап (діалект.).

Вірш «Женці», написаний у 1920 р., в збірці «Тайна танцю» друкувався під назвою «Осмалені сонцем женці». При передруку в книжці «Поезії 1920—1928» автор назву цього вірша дещо підкоротив, назвав — «Жепці».

Амарант — рід однорічних декоративних трав, поширених у теплих краях. Інша назва — щиріця.

Полон — обжинковий сніп (діалект.).

«Чорна стежка до сонця». Цикл написаний в 1923 р. і опублікований у збірці «Тайна танцю». Вірш «Стежка» друкувався і в журналі «Зоря» (1925).

Подається за першодруком.

Мітра — головний убір священників.

Демено — важіль управління човном.

«М а й б у т н і і м е т е о р» — написаний в 1924—1925 рр. Вперше надрукований на сторінках третьої книжки журналу «Червоний шлях» за 1926 р. Подається за збіркою «Поезії 1920—1928».

Рекіни — злі істоти (міфол.).

Гекля — за античною міфологією, одна з річок підземного царства.

Етероліт — метеор, хвіст згасаючих зір.

Оксигеніти — хімічні сполуки елементів з киснем.

«С т р і л а» — написана в 1926 р., уперше надрукована в дніпровській газеті «Зоря» (1927, 11 квітня). Подається за збіркою «Поезії 1920—1928».

Валькірії — у давньоскандинавській міфології войовничі дівч-богині, що допомагали героям у битвах, а після битв супроводили найхоробріших із загиблих до раю.

Ліндвурм — в скандинавській міфології — лихий змії.

Локи — в скандинавській міфології бог із ассів, який інколи вступає з іншими богами у ворожі стосунки, насміхається з них, виявляючи в'їдливий характер, хитрість і підступність.

«Д в і п р а в д и» — вірш написаний 31 листопада 1926 р. Надруковано на сторінках тижневика «Світло» 19 грудня 1926 р. Тоді ж цей вірш цензура конфіскувала. Подається за першодруком.

Партія соціалістів-радикалів. Йдеться про Українську соціал-радикальну партію — опортуністичну партію, створену у Львові у 1928 р.

Сас (діалект.) — шпик.

Демунціянт (польськ.) — допущик, платний агент.

«Шепче з лясом» — фразеологізм. У значенні «шепче з польським шпиком».

«Громадський голос» — реакційна газета, орган української соціал-радикальної партії.

Тицьке — світити скіпкою (діалект.)

«Балада про дві гіпсові маски» — цикл, що складається з чотирьох віршів, написаний у зв'язку зі стратою на електричному стільці 27 серпня 1927 р. американських робітників-революціонерів Н. Сакко і Б. Ванцетті. Повністю цикл опублікований у збірці «Поезії 1920—1928», за якою й подається.

Франклін. Йдеться про Бенджаміна Франкліна (1706—1790), одного з авторів Декларації незалежності США.

«Гейзери на тротуарах» — це великий цикл віршів, написаний впродовж 1925—1929 рр. Перші два та четвертий надруковані частково на сторінках «Вікон» за 1928 р. Третій вірш — «Вічний сніг» — у журналі «Світ» (1926, № 7), «Зимова балада» у всіх виданнях друкувалась у скороченому варіанті (без третьої частини). Як цілісний цикл «Гейзери на тротуарах» тут подаються вперше за збіркою «Поезії 1920—1928» та журналом «Вікна» 1929, № 6—7).

Лампаси (ісп.) — назва субтропічних степів у Південній Америці.

Ваді (араб.) — сухі долини в пустелях Аравійського півострова і Північної Африки.

Каданс — ритм, темп, заключний акорд.

Гіппокрена (грецьк.) — джерело на вершині гірського хребта Гелікон в Беотії. За легендою з'явилося від удару копита коня Пегаса і володіло чудовою властивістю надихати поетів. У переносному значенні Гіппокрена означає «джерело натхнення».

Морена — скупчення валунів, уламків каменю.

Філіжанка — чашка (польськ.).

Шиншил — коштовний камінь.

Синкопа (грецьк.) — зміщення акценту з сильної доли такту на слабку.

«Ходить привид» — надрукований уперше на сторінках журналу «Вікна» (1929, № 8—9). Передруковувався в пізніших збірках. Подається за збіркою «Слова в стіні» з винесенням окремих граматичних правок та пропущеної строфи: «Він діловитий бізнесмен...» — до «Він сторожкий».

«Крик уночі злопотів» — надрукований уперше на сторінках журналу «Західна Україна» (1930, № 10). Подається за першодруком.

«Пся кров» — польська лайка: кров собача.

Форналь — наймит, робітник в маєтку пана.

Рів'єра — найбільший курорт Західної Європи на узбережжі Середземного моря.

Дідич — поміщик, крупний землевласник.

«Стрільниця». Цикл написаний у Харкові у 1930—1931 рр. в зв'язку з вибухом у Білостоці на поч. 30-х рр. розгнужаної антирадянської істерії. Окремі вірші циклу друкувались на сторінках журналів «Західна Україна» та «Вікна» (1932 р.) Повністю цикл надрукований у збірці «Слова в стіні». Подається за збіркою «Слова в стіні» з винесенням (за публікаціями в періодиці) певних лексичних правок, пропущених абзаців та окремих рядків.

Залога — військова частина — гарнізон (польськ.).

Касарня — казарма (польськ.).

Манерка — баклага (польськ.).

Траверза — поперечний брус, перекладина.

Фрайдація — зговір (польськ.).

Синьоблузі — так називали робітників, одягнених у синні спецівки.

«Пан маршал ясний» — так офіційно шляхта величала Ю. Пілсудського — жорстокого диктатора польської буржуазно-поміщицької держави.

Домброва — вугільний центр у Польщі.

Гарувати — тяжко працювати (діалект.).

Парцеляція — продаж землі дрібним власникам, поділ великих масивів землі на швки—парцели (польськ.).

Кольба (польськ.) — приклад гвинтівки.

Пікрит — вибухова речовина.

Варувати — пильнувати (діалект.).

«Піти в могилівську губерню» — фразеологізм. Тут -- бути вбитим.

Фельдкурат (нім.) — військовий священник.

3 травня вважалось у Білопольці святом — «днем дарування конституції», ухвалені сеймом 3 травня 1791 р. Безперечно, святкування цієї дати протиставлялося святкуванню Першого травня -- дня міжнародної революційної солідарності трудящих усього світу.

«Сім років» — написаний у 1931 р. з приводу сьомої річниці смерті В. І. Леніна. Висерше надрукований на сторінках журналу «Західна Україна» (1931, № 1). В 1967 ввійшов до виданої «Радянським письменником» книжки поезії В. Бобинського «Поезії», а згодом був передрукований журналом «Україна». Але обидва рази в скороченому вигляді. Подається за першодруком.

Пруси -- балтійські племена, що населяли південне узбережжя Балтійського моря між Німаном і Віслою. Від пруссів походить назва колишньої німецької держави Пруссії.

Пролет — так скорочено в 20 -30-ті рр. вживали слово «пролетар».

Хартія — документ, декларація важливого суспільно-політичного значення.

«Чорноризі» — цикл віршів, які надруковані вперше на сторінках журналу «Вікна» (1932, № 4) під назвою «Впливлогічний шкід». Подається за збіркою «Слова в стіні».

Крез — останній цар Лідії. Ім'я Креза, якого вважали найбагатшою людиною світу, стало синонімом багаті людини.

Євхаристія — таїнство причастя, містичний акт пере-

творення хліба і вина в тіло і кров бога — біблійного Ісуса Христа.

Иссон — сік однойменної рослини. В християнській символіці — засіб очищення через страждання і покуту.

«*К а й д а н н и ц ь к и й а р к а н*» — вперше надрукований в останній збірці, виданій за життя поета, «Поеми і памфлети» (Х.—К.: ЛіМ, 1933). Подається за першодруком.

Галапас (польськ.) — базика, дармоїд.

Дефензива — політична поліція в Білопольці.

Пав'як, Бригідки, Луцьк, Мокотув, Вронки — назви тюрем і міст, де знаходились особливо жорстокі тюрми в Білопольці.

«*Газетний газ*», «*Молодь*» — опубліковані вперше в 1933 р. на сторінках літературного додатку до тижневика «Гарт» — «Літературний гарт» (1933), звідки й передруковуються.

Левізит — отруйний газ.

«*Жовтень*» — надрукований у 1933 р. на сторінках «Літературної газети» за 20 листопада, звідки й передруковується.

Переклади

Василь Бобинський вільно володів російською, німецькою, французькою, польською, чеською, болгарською, єврейською мовами. Його переклади з цих літератур (а їх понад 300) завжди відповідають змісту оригіналів, вони досконалі художньою формою. Для перекладу поет обирав тільки ті твори, які були близькі йому за ідейним спрямуванням, а публікація їх змістово поглиблювала чи й збагачувала спрямування журналу «Вікна», де більшість з них опубліковано.

Олександр Блок. «Дванадцять. Балада революції». Переклад з російської надруковано вперше в 1923 р. на сторінках легального комуністичного журналу «Нова культура», а згодом видапо окремою

книжкою. Подається за другим «після конфіскації» накладом поеми.

Исус Христос — в християнсько-релігійно-міфологічній системі боголюдина, яка в своїй особі поєднує всю повлиту божественної природи — як бог-син (друге лице трійці) — і всю конкретність кінечної людської природи — як іудей, що виступив з проповіддю в Галілеї і розп'ятий близько 30 р. н. е. на хресті.

Володимир Маяковський. «Лівній марш» — переклад з російської зроблено у 1923 р. і надруковано в «Новій культурі» (1923, № 7—8), звідки і передруковується.

Валерій Брюсов. «Муляр» — переклад з російської зроблено в 1924 р. і надруковано в «Новій культурі» (1924, № 2), звідки й передруковується.

Іцнк Фефєр. «На річках Карелії» — переклад з єврейської вперше надрукованій у збірнику «Повернути штики на катів» та в «Літературній газеті» (1933, 20 лютого і 30 вересня), звідки й передруковується.

Владислав Броневський. «На смерть революціонера», «Легка атлетка» — переклад з польської вперше надрукованій у збірці «Посії 1920—1928», а другий вірш — за збірником «Повернути штики на катів», звідки й подається.

Сальва — залп (польськ.).

Петро Безруч. «Острава» — переклад з чеської зроблений у 1933 р. і надрукованій уперше в альмапасі «Поцейбіч», звідки й передруковується.

Йоганн Бехер. «Завод» — переклад з німецької вперше надрукованій у журналі «Гарт» (1931, № 5). Подається за збіркою «Слова в стіні».

Жан-Артур Рембо. «Паризька оргія, або Париж залюднюється зпову» — переклад з французької вперше надрукованій на сторінках журналу «Вікна» (1929, № 10), звідки й передруковується.

ПОЕМИ

«Запалюєм вогні» — заспів і перший розділ твору написані в 1925—1930 рр. і надруковані в альманасі «Західна Україна» (Зб. II, Харків—Київ, ДВУ, 1930) та в журналі «Вікна» (1932, № 7—8). В публікаціях «Заспіву» поновлено пропущену строфу «Є слова такі, як спіле лоно... Кров словам приносить новий зміст», а в I розділі внесено кілька технічних і граматичних правок.

Подається за збіркою «Слова в стіні», остання строфа — за автографом.

«Смерть Франка» — написана під час арешту поета в слідчій тюрмі Баторія у Львові 19 липня — 21 серпня 1926 р. Вперше надрукована (без прологу й епілогу) в журналах «Культура» (1926, № 10), «Червоний шлях» (1926, № 10) та «Зоря» (1926, № 26, п'ятий розділ поеми). Окремим виданням поема з'явилася друком 1927 р.

Того ж року вона вийшла в Канаді, а в 1931 р. — у Харкові та частково передруковувалася у збірці «Слова в стіні». В 1930 р. у Харкові В. Бобинський дописав пролог та епілог і опублікував їх в шостій книжці «Вікон» за 1931 р.

Вперше повністю поема була надрукована в збірці «Слова в стіні», за якою й подається.

Грації — богині краси (рим. міфол.).

Окоман — слуга папів (лайливе).

Станіслав — пиві Івапо-Франківськ.

Автократ — необмежений, повновладний правитель.

Ліверант (польськ.) — спекулянт, перепродувач чужого.

Фіскус — державний скарбник.

Штайрант — квартальні виплати податку (нім.).

Ріпник — робітник на нафтових промислах (діал.).

«Поема про дітей» — повний текст не зберігся.

Фрагмент з поеми, присвяченій С. Тудорові, надрукований в журналі «Вікна» (1932). Подаємо за першодруком.

Три портрети (цикл поем)

«*Маршаль*» — перша з поем, що увійшла до циклу. Написана в 1930—1931 рр. у Харкові. Фрагменти з поеми друкувались на сторінках журналів «Червоній шлях» (1931, № 3), «Західна Україна» (1931, № 10) та у збірнику «Повернути штики на катів» (Полтава: Рух, 1932). Повністю поема надрукована лише в збірці «Поеми і памфлети», звідки (з незначними правками з інших авторських публікацій) і передруковується.

Пижмо — затишно (діалект.).

Ліцитація — продаж з торгів (польськ.).

Консисторія — в католицькій церкві нарада кардиналів під головуванням папи римського.

Мадейра — група вулканічних островів в Атлантичному океані, біля берегів північно-західної Африки.

Колізей — амфітеатр у Римі, визначна пам'ятка староримської культури.

Сигнет — перстень з гербовою печаткою.

Паціфікація — втихомирння, приборкання (польськ.).

Еманация — визнання; фантастичне пояснення походження бога.

Імагінація — уява.

Вавельський замок — резиденція польських королів у Кракові та місце їх поховання.

Бельведер — палац у Варшаві, в минулому резиденція польських королів та президентів.

Аркадія — в ідилічній поезії країна щасливих людей.

«*Der Bluthund*» — надрукована в 1933 р. в збірці «Поеми і памфлети», за якою її подається. Поновлено пропущені три строфи: «Хай погни... пізнає пролетаріат!»

Шан комісар — так в буржуазній Польщі називали старших чинів у поліції.

Савон доре — французька туалетна фірма.

Савоїя — провінція на південному сході Франції.

Дувр — портове і курортне місто на півдні Велико-Британії.

Ментона (Menton) — місто-курорт у Франції, на березі Середземного моря, поблизу кордону з Італією. Один з найкрупніших курортів Рів'єри.

Le sang — кров (франц.).

Das Blut — кров (нім.).

Krew — кров (польськ.).

«По е м а п р е з и р е т в а» — повний текст твору поки що не виявлено. Фрагменти поеми друкувалися на сторінках журналу «Західна Україна» (1933, № 5—6). Подається за першодруком.

Лівцицький, Коновалець — буржуазно-націоналістичні діячі.

Гешефт — обладнання (євр.), комерція.

Проскурівські погроми. Йдеться про розправи, що їх чинили гайдамаки та військові частини Центральної ради над євреями.

Фетор — сморід, зловоння (польськ.).

Бараба — бідний (діалект.).

Шпунт — з'єднання конструктивних елементів (нім.).

Лоріган — парфуми відомої французької фірми.

Ногавиці — штани (діалект.).

«*Дранг нах остен штурм*» — «Вперед на Схід» (нім.).

«Н а р о д ж е н н я р е с п у б л і к и» (ескіз поеми) — написана і частково надрукована в 1932 р. на сторінках «Літературної газети» за 31 грудня (уривок до рядка «Кружлятиме, кружлятиме Земля»). Повністю надрукована поема на сторінках журналу «Західна Україна» (1933, № 2), за яким і подається.

De Oka (*Dowódstwo okręgu korpusu*) — команда округи корпусу.

Комбінований деташман — військова частина окремого призначення з усіма родами військової зброї.

Тріпл-сек — коньячний коктейль (англ.).

Конар — галуззя, гілляка.

Kredens — шафа для посуду (польськ.). Тут у значенні частинки.

Бойко — йдеться про Степана Івановича Бойка, відомого діяча революційного руху в роки окупації польсько-шляхетською Польщею Західної України. Закатований у луцькій тюрмі в 1930 р.

Ботвин Пафталі — львівський робітник, учасник революційно-визвольної боротьби в Західній Україні. Розстріляний у 1925 р. за вбивство провокатора.

Мельничук, Шеремета, Ценко — керівники «Червоної дванадцятки» — партизанського загону на Тернопільщині в 1922 р. Розстріляні білопольськими карателями 11 листопада 1922 р.

Вихляр — вихор (польськ.).

Гелоти — так у Римі називали бідних людей.

Товаришка Ніна — йдеться про західноукраїнську пролетарську письменницю і актрису, члена ЦК КПЗУ, художнього керівника і режисера «Робітничого руху» Антоніну Матулівну. За комуністичну діяльність зазнала переслідувань, була неодноразово ув'язнена і катована в луцькій тюрмі.

Пістряк — рак (діал.).

Амок — вид сп'яніння у малайців. Тут — божевільний, павіжепий.

Вірлами — тут у значенні нагаями, батогами (діалект.).

Експлозія — вибух (польськ.).

«М е т а ф о р и» — фрагмент з поеми, повний текст якої поки що знайти не пощастило. Написаний і надрукований уперше в 1933 р. у збірці «Поеми й памфлети». Подається за першодруком.

Гематит — гірський камінь. червоний залізняк.

З М І С Т

Слово поета бореться. *Микола Дубина* 5

ПОЕЗІЯ

Синя чічка	36
Стрілецький поклик	37
Відгуки вечора	38
Братам	38
Буря	40
Вий, бурє!	41
Роки	
I. 1916	42
II. 1917	42
В притворі храму	43
Воскресіння (Легенда)	45
В сумерку (На чужий мотив)	47
Вечірня мелодія	48
Зáмок на Поділлі	49

Із казок моїого друга (Цикл) 50

Пісня стрільців-пролетарів	61
До червоних стрільців	62
Пісня галицького злидаря	63
З мандрівними ластівками	65
Камо	66
Розгін Феба	67
Сподівання	67
На весноярі	68

Тайна танцю 69
Прощання 70
Психологічний пейзаж 70
Мій сон 71
Тюремна колісаника 72

Ніч кохання (Вінок сонетів) 74

Ранок 89
Спів крплатих Кентаврів 90
Рубін 92

Тайна танцю (3 циклу)

Як вечірньою отрутою 95
Я крикну 96
Вітер пелехатий 96

Душі в пейзажах (3 циклу)

Срібні тополі 98
Крапля червона 99
Шершень 100
Женці 100
Усміхи на зорях 101
В повені блиску 102

Чорна стежка до сонця (Цикл)

Стежка 103
З вирів-вихрів 103
Крайка 104
Гробокпателі у мітрах 105
Як свічада 105
Веслярі 106
Літо 107

Майбутній метеор (Цикл) 108

Чорнозем (Цикл) 113

Стріла (Цикл) 115

Розп'ятий скрипаль (Цикл) 117

Чорна симфонія 122
Після жнив 124
Делегація 125
Апострофа 126

Далечинь 128
Ніч 128
Дві правди 130
Біль 132

Балада про дві гіпсові маски (Цикл) 133

Зелена зелена (Цикл) 136

Гейзери на тротуарах (Цикл)

I. «За вітринами сонце...» 140

II. Наростання 141

III. Вічний сніг 143

IV. Зимова балада 146

Дитинство 152

Швачка 153

Ходить привид 156

Крик уночі зломотів... 159

Стрільниця (Цикл)

I. Імперіалістам 162

II. Марш 163

III. Відпочинок 165

IV. Пісня під час стріляння 167

V. Карпа стоянка 168

VI. Касарняна балада 172

Сім років 181

Рука на бруку 184

Колісанка 186

Чорноризі (Шкіці) 188

Кайдашницький аркан 191

Газетний газ 193

Молодь 194

Жовтень 195

Переклади

Олександр Блок

Дванадцять

(Балада революції) 199

Володимир Маяковський

Лівий марш 211

Валерій Брюсов

Муляр 213

Іцик Фесфер

На річках Карелії	214
<i>Владислав Броневський</i>	
На смерть революціонера	215
Легка атлетика	216
<i>Петро Безруч</i>	
Острава	218
<i>Йоганн Бехер</i>	
Завод	219
<i>Жан-Артюр Рембо</i>	
Паризька оргія, або Париж залюднюється знову	222

ПОЕМИ

Запалюєм вогні	226
Смерть Франка	233
Поема про дітей (Фрагмент)	259
Три портрети (Цикл поем)	
I. Маршал 261	
II. Der Bluthund 269	
III. Поема прызирства (Уривок) 281	
Народження республіки (Ескіз поеми)	284
Метафори (Уривок з поеми)	296
Примітки	298

БІБЛІОТЕКА ПОЕТА

Васи́лий Петро́вич Бобинський

СТИХОТВОРЕННЯ

Составитель

Николай Иванович Дубына

Київ, «Радянський письменник», 1986

(На українському мові)

Редактор Б. П. Степанюк

Художник М. П. Вуск

Художній редактор Н. В. М'яковська

Технічний редактор Л. Д. Макарук

Коректор Т. С. Март

Інформ бланк № 2129

Здано на виробництво 28. 02. 86. Підписано до друку 23. 06. 86. Формат 70×90^{1/2}. Папір для глибокого друку. Гарнітура звичайна нова. Високий друк. 10,0 фіз.-друк. арк.+4 вкл., 11,99 ум.-друк. арк., 11,99 ум. фарб.-відб., 12,38 обл.-від. арк. Тираж 3000 пр. Зам. 605-6. Ціна в оправі 1 крб. 40 к. Видавництво «Радянський письменник», 252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52. Львівська книжкова фабрика «Атлас», 290005, Львів-5, вул. Зелена, 20.

Бобинський В. П.

Б72 Поезії / Редкол.: О. Є. Засенко та ін.;
Упоряд., вступ. стаття та приміт.
М. І. Дубини. — К.: Рад. письменник,
1986. — 318 с. — (Б-ка поета).

Книга вибраних творів відомого українського поета Василя Бобинського (1898—1938), що складається з розділів «Лірика», «Поеми» та «Переклади», пройнята живим відчуттям величчя героїчної боротьби, твердою вірою у возз'єднання західноукраїнських земель у єдиній Радянській державі.

4702590200-110
Б **М223(04)-86** **91.86**

84Ук7-5

